

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

KUZEY MAKEDONYA DERS KİTAPLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜNE
AİT MADDİ UNSURLAR

Yüksek Lisans Tezi

MAHMUT CÖMERT

AMASYA
Kasım – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

KUZEY MAKEDONYA DERS KİTAPLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜNE
AİT MADDİ UNSURLAR

Hazırlayan
Mahmut CÖMERT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ersin TOPÇU

AMASYA – 2024

Yüceller Teşkilatına İthafen...

TEZ ONAY SAYFASI

Mahmut CÖMERT tarafından hazırlanan “KUZEY MAKEDONYA DERS KİTAPLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜNE AİT MADDİ UNSURLAR” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 27/09/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Ersin TOPÇU

.....

Üye : Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

.....

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Tuğba TURGUT

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 27/09/2024

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../....../.....

Mahmut CÖMERT

İmza

ÖZET

KUZEY MAKEDONYA DERS KİTAPLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜNE AİT MADDİ UNSURLAR

Mahmut CÖMERT

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ekim/2024

Danışman: Doç. Dr. Ersin TOPÇU

Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik hazırlanan ders kitaplarında Türk kültür unsurlarının temsiliyeti, bölgede yaşayan Türkler için kritik bir bağlama işaret etmektedir. Bu temsiliyetin, öğrencilerin kültürel kimlik gelişimlerine ve sosyal entegrasyon süreçlerine etkisi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu araştırmanın amacı, Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik hazırlanan sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında Türk kültür unsurlarının nasıl temsil edildiğini ve bu temsiliyetin öğrencilerin kültürel kimlik gelişimine ve sosyal entegrasyon süreçlerine olan etkilerini incelemektir. Aynı zamanda, kültürel temsiliyetin ders kitaplarında nasıl artırılabilceği konusunda öneriler geliştirmek hedeflenmiştir. Araştırma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik hazırlanan sosyal bilgiler ve muadili ders kitapları incelenmiş ve bu kitaplarda yer alan kültürel unsurlar doküman analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bulguları, Türk kültür unsurlarının ders kitaplarında yeterince temsil edilmediğini ve bu durumun öğrencilerin kültürel kimlik gelişimlerini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Özellikle, öğrencilerin ait olduğu kültürel değerlere yeterince yer verilmemesi, kimlik gelişimini ve toplum içindeki aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Öğrenciler, kültürel unsurların eksikliği nedeniyle kimliklerine yabancılaşma ve aidiyet sorunları yaşayabilmektedir. Kültürel temsiliyeti yetersiz olan öğrencilerin, kimliklerine dair aidiyet duygularının zayıfladığı ve sosyal entegrasyon süreçlerinde zorluk yaşadığı belirlenmiştir. Eğitim politikalarının bu doğrultuda şekillendirilmesi ve öğretim materyallerinin güncellenmesi, daha kapsayıcı ve kültürel unsurları destekleyen bir eğitim ortamı oluşturabilecektir. Bu bağlamda, ders kitaplarında Türk kültürüne dair unsurların daha sık yer alması, öğrencilerin kimlik gelişimlerini olumlu yönde etkileyerek toplumsal uyumu destekleyebilir. Bu çalışma, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk öğrenciler için daha sağlıklı bir kimlik inşası ve sosyal uyum sağlama adına

öneriler sunmakla birlikte, benzer kültürel ve eğitim yapısına sahip diğer ülkeler için de önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk kültürü, Kültürel temsiliyet, Ders kitapları, Sosyal entegrasyon

ABSTRACT

MATERIAL ELEMENTS OF TURKISH CULTURE IN NORTH MACEDONIAN TEXTBOOKS

Mahmut CÖMERT

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Turkish and Social Studies Education, Master's Degree, October/2024

Supervisor: Assoc. Dr. Ersin TOPÇU

The representation of Turkish cultural elements in textbooks prepared for Turkish students in North Macedonia signifies a critical context for Turks living in the region. There is insufficient information regarding how this representation impacts students' cultural identity development and social integration processes. The aim of this research is to examine how Turkish cultural elements are represented in social studies and equivalent textbooks prepared for Turkish students in North Macedonia, and to analyze the effects of this representation on students' cultural identity development and social integration processes. Additionally, this study seeks to develop suggestions on how to enhance cultural representation in textbooks. The research is designed as a qualitative study, utilizing the document analysis method. Social studies and equivalent textbooks prepared for Turkish students in North Macedonia were examined, and the cultural elements within these books were analyzed using document analysis techniques. The findings of the research indicate that Turkish cultural elements are not adequately represented in the textbooks, which negatively impacts students' cultural identity development. In particular, the lack of sufficient coverage of students' own cultural values weakens their identity development and sense of belonging within society. Students may experience alienation from their cultural identity and face issues with belonging due to the lack of cultural elements. It has been determined that students with inadequate cultural representation feel weakened in terms of identity and face challenges in social integration processes. Shaping educational policies in this direction and updating teaching materials could create a more inclusive and culturally supportive educational environment. In this context, a greater presence of Turkish cultural elements in textbooks could positively impact students' identity development and support social cohesion. This study not only provides recommendations for fostering a healthier identity construction and social harmony for Turkish students living in North Macedonia, but also serves as a

significant reference for other countries with similar cultural and educational structures.

Keywords: Turkish culture, cultural representation, textbook, social integration

ÖNSÖZ

Tarihî, dinî, kültürel bağlarımızın devamını sağlayan ciddi bir Türk ve Müslüman nüfusa sahip olan Kuzey Makedonya’da eğitim gören Türk öğrencilerimizin Türk maddi kültür unsurlarını öğrenmeleri için ders kitaplarına bu unsurların yansıma düzeyini belirlemek ve elde edilen sonuçlar itibari ile Türk maddi kültür unsurlarının öğrenilmesi, korunması ve yaşatılması için çözüm önerileri üretmek için başladığım bu çalışma ile inşallah sınırlarımız dışında kalmış soydaşlarımızın; eğitimi, kültürel unsurlarının korunması ve aktarımı, ders kitaplarının keyfiyetlerinin artması gibi hususları araştırarak yeni çalışmalara vesile olması bu araştırma için en büyük netice olacaktır.

Hem yüksek lisans eğitimim sürecinde hem de tez yazım aşamasında desteğini esirgemeyen, beni teşvik eden, bilimsel ahlakı öğreten sayın hocam Doç. Dr. Ersin TOPÇU hocama, süreç içerisinde her an yanımda olan bir an bile desteğini esirgemeyen eşim Aycan CÖMERT’e akademik tecrübeleri ile gönüllü bir danışmanlık yapan Dr. Mücahit AYRA hocama ve enstitüdeki tüm hocalarıma, Kuzey Makedonya’daki araştırma ve incelemelerimde bana yol arkadaşlığı eden Kuzey Makedonya Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakan yardımcısı olan Enver Hüseyin’e ve Doğu Makedonya Türkleri Derneği yöneticilerine teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın gönül coğrafyamızda önemli bir yer tutan Kuzey Makedonya Türk toplumuna fayda sağlaması dileği ile...

Mahmut CÖMERT

.../.../.....

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x

I. BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4

II. BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. Kuzey Makedonya ve Türk Varlığı	5
2.1.1. Kuzey Makedonya'nın Tarihçesi	5
2.1.2. Kuzey Makedonya'da Etnik Yapı ve Nüfus Dağılımı	7
2.1.3. Türklerin Kuzey Makedonya'ya Yerleşimi ve Tarihî Arka Plan.....	9
2.1.4. Türk Kültürünün Kuzey Makedonya'daki Yansımaları	11
2.1.5. Kuzey Makedonya'da Türkçe Eğitiminin Tarihçesi ve Gelişimi	13
2.2. Eğitimde Kültürel Temsilîyet ve Ders Kitapları	14
2.2.1. Kültürel Temsilîyetin Eğitimdeki Önemi.....	15
2.2.2. Çok Kültürlü Eğitim ve Kültürel Unsurların Öğretimi	16
2.3. Türk Kültür Varlıkları ve Ders kitaplarındaki Yeri	19
2.3.1. Türk Kültür Varlıklarının Tanımı ve Kategorileri	20
2.3.2. Kuzey Makedonya'da Toplum Bilimleri Ders Kitapları	23

2.3.3. Türk Kültürü ve Kültür Varlıklarının Eğitimdeki Rolü Üzerine Yurt İçi ve Yurt Dışı Araştırmalar	25
2.4. Kuzey Makedonya’da Türk Kültür Varlıkları.....	26
III. BÖLÜM	
3.YÖNTEM	41
3.1. Araştırmanın Metodu	41
3.2. Veri Kaynakları.....	41
3.3. Verilerin Toplanması	42
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	43
IV. BÖLÜM	
4.BULGULAR.....	44
4.1. Sanat Eserleri	45
4.2. Mimari Eserler	47
4.3. El Sanatları.....	64
4.4. Giysi ve Süs Eşyaları	66
4.5. Silah ve Zırhlar.....	68
4.6. Yiyecek ve İçecekler	69
V. BÖLÜM	
5. TARTIŞMA	72
VI. BÖLÜM	
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
6.1. Sonuç.....	78
6.2. Öneriler	79
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	92
Ek 1. Araştırma Sürecinde Kullanılan Ders Kitapları.....	93
ÖZGEÇMİŞ	102

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kuzey Makedonya'da Türk Öğrencilere Yönelik Hazırlanan Toplum Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve Tarih Kitaplarında Maddi Kültür Unsurları	44
---	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Burmalı Camii, Üsküp	26
Şekil 2. Gazi Baba Türbesi, Üsküp	27
Şekil 3. İsa Bey Çifte Hamamı, Üsküp	28
Şekil 4. Eski Hamam, Manastır	29
Şekil 5. Haydar Kadı Camii Mezar Taşları, Manastır	30
Şekil 6. Haydar-Kadı Camii, Manastır	31
Şekil 7. Alaca Camii, Tetova	31
Şekil 8. Hüsameddin Paşa Camii, İştîp	33
Şekil 9. Taş Köprü, Üsküp	34
Şekil 10. Taş Köprü, Üsküp	34
Şekil 11. Saat Kulesi ve Sultan Murat Camii, Üsküp	35
Şekil 12. İshak Paşa Camii, Manastır	36
Şekil 13. Hüsameddin Paşa Camii, İştîp	37
Şekil 14. Orta Camii, Strumca	38
Şekil 15. Postane, Strumca	39
Şekil 16. Vakıf Çeşmesi, Ustrumca	40
Şekil 17. Fatih Sultan Mehmet Tablosu, 7. Sınıf Ders Kitabı, 109. Sayfa	45
Şekil 18. Osman Gazi Minyatürü ve Fatih Sultan Mehmet Tablosu, 7. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa	46
Şekil 19. Türk Müzik Aletleri, 3. Sınıf Ders Kitabı, 46. Sayfa	47
Şekil 20. Alaca Camii, 5. Sınıf Ders Kitabı, 70. Sayfa	48
Şekil 21. Kalkandelen’de Paşa Camii Dış ve İç Görünüş Görselleri, 8. Sınıf Ders Kitabı, 142. Sayfa	49
Şekil 22. Geleneksel Türk Hamamı ve Üsküp Taş Köprü, 3. Sınıf Ders Kitabı, 47. Sayfa	50
Şekil 23. Üsküp Taş Köprü, 5. Sınıf Ders Kitabı, 12. Sayfa	51
Şekil 24. Üsküp Türk Çarşısı ve Mustafa Paşa Camii, 7. Sınıf, 143. Sayfa	52
Şekil 25. Üsküp Türk Çarşısı, 8. Sınıf Ders Kitabı, 53. Sayfa	53
Şekil 26. Ayasofya Camii, 8. Sınıf Ders Kitabı, 24. Sayfa	54
Şekil 27. Ayasofya Camii İç Görünüşü, 7. Sınıf Ders Kitabı, 16. Sayfa	55
Şekil 28. Priştine ve Prizren’de (Kosova) Camii Görselleri, 8. Sınıf Ders Kitabı, 38. Sayfa ..	56
Şekil 29. Ayasofya Camii, 7. Sınıf Ders Kitabı, 17. Sayfa	57

Şekil 30. Üsküp'teki Kurşunlu Han, Çifte Hamam, Kalkandelen Alaca Camii, 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa	58
Şekil 31. Üsküp Taş Köprü, 7. Sınıf Ders Kitabı, 119. Sayfa	59
Şekil 32. Berat Kalesi, 7. Sınıf Ders Kitabı, 103. Sayfa	60
Şekil 33. Kalkandelen'deki Arabatı Baba Tekkesi ve Üsküp Taş Köprü, 5. Sınıf Ders Kitabı, 73. Sayfa	61
Şekil 34. Üsküp'teki Kurşunlu Han, Çifte Hamam Kalkandelen Alaca Camii 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa	62
Şekil 35. İstanbul'dan Bir Kare, 8. Sınıf Ders Kitabı, 23. Sayfa	63
Şekil 36. Geleneksel El Sanatlarından Çömlekçilik, Kuyumculuk ve Ayakkabıcılık, 3. Sınıf Ders Kitabı, 48. Sayfa	64
Şekil 37. El Sanatları, 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa	65
Şekil 38. Türk Halk Kıyafetleri, 5. Sınıf Ders Kitabı, 33. Sayfa	66
Şekil 39. Halk Giysileri ve El Sanatları, 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa	67
Şekil 40. Sipahi, 7. Sınıf Ders Kitabı, 114. Sayfa	68
Şekil 41. Bazı Yiyecek Görselleri, 3. Sınıf Ders Kitabı, 48. Sayfa	70

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Eğitimde kültürel temsiliyetin sağlanması, bireylerin kimlik gelişimi ve toplumsal entegrasyon süreçlerinde büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle çok kültürlü toplumlarda, ders kitaplarında yer alan kültürel unsurlar, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini anlamaları ve bu kimliklerle bağ kurmaları açısından kritik bir rol oynamaktadır. Kuzey Makedonya gibi etnik ve kültürel unsurların yoğun olduğu bir ülkede, Türk öğrencilere yönelik ders kitapları kültürel temsiliyet açısından nasıl yapılandırıldığı sorusu, bu bağlamda büyük bir önem arz etmektedir. Ders kitapları öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini görmeleri, onlara bu kimliklerin değerli ve saygıdeğer olduğunu hissettirebilirken; bu temsiliyetin eksikliği, öğrencilerin eğitim süreçlerine katılımlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Brown, 1993; Harlin ve Morgan, 2009; Graham, Ivey, DeRosia ve Skorodinsky, 2020).

Türk öğrencilere yönelik hazırlanan ders kitaplarında kültürel temsiliyetin nasıl ele alındığı ve bu temsiliyetin öğrencilerin kültürel kimlik gelişimine olan etkileri, mevcut literatürde yeterince incelenmemiştir. Nitekim Arif (2018), Kuzey Makedonya'daki azınlık politikalarının eğitim üzerindeki etkisini vurgularken entegrasyonel bir yaklaşımın benimsenmediğini ve Türk kültür öğelerinin eğitimde yeterli oranda yer almadığını belirtmiştir. Fakat hangi öğelerin yer alıp almadığı konusunda bir içerik sunumu gerçekleştirilmemiştir. Benzer şekilde Çelik (2021) de Türkçe eğitimin yeterince sağlıklı olmadığına vurgu yapmış, eksik yönlerle dair kültür varlıklarının ne düzeyde yer aldığını çalışmasında işlememiştir. Bu durum, öğrencilerin kültürel kimlik inşa süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları anlamada önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Ders kitaplarında yer alan veya eksik olan kültürel unsurlar, öğrencilerin kendi kimliklerini nasıl algıladıklarını ve bu kimliklerle ne ölçüde özdeşleşebildiklerini doğrudan etkileyebilir. Ders kitaplarında kültürel temsiliyetin eksikliği, öğrencilerin kimlik inşa süreçlerinde ciddi problemler yaşamasına yol açabilmektedir (Desai, 2000; İzmir, 2023; Nathenson-Mejía ve Escamilla, 2003).

Ders kitaplarının, öğrencilerin kültürel kimlik gelişiminde ne denli etkili olduğu konusu, mevcut eğitim politikaları açısından da değerlendirilmesi gereken bir meseledir. Kuzey Makedonya'da, Türk öğrencilere yönelik ders kitaplarında Türk kültürünün yeterince

temsil edilip edilmediği, öğrencilerin eğitim süreçlerinden ne kadar fayda sağladıklarıyla doğrudan ilişkilidir (Arif, 2018). Bu tür bir değerlendirme, sadece bireysel öğrenci gelişimi açısından değil, aynı zamanda toplumun genel uyumu ve bir arada yaşam kültürünün inşası açısından da büyük önem taşımaktadır (Brown, 1993; Harlin ve Morgan, 2009).

Ders kitaplarında yer alan kültürel içeriklerin, öğrencilerin kendi kültürel köklerini anlama ve bu köklerle bağ kurma süreçlerine nasıl katkıda bulunduğu, çok kültürlü toplumlarda eğitim kalitesinin belirleyici unsurlarından biridir. Özellikle farklı kültürel arka planlara sahip öğrencilerin bir arada bulunduğu eğitim ortamlarında, materyallerin bu çeşitliliği yansıtmaması ve desteklemesi, öğrencilerin hem kendi kültürlerine hem de diğer kültürlerle saygı duymalarını teşvik edebilir (Desai, 2000). Eğitim materyallerinde kültürel temsiliyetin sağlanamaması durumunda, öğrencilerin eğitim sürecine olan ilgileri azalabilir ve bu durum, onların akademik başarılarına da olumsuz yansır (Nathenson-Mejía ve Escamilla, 2003).

Kültürel temsiliyetin eğitimde sağlanması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirme ve farklı perspektiflerden bakış açıları kazanmalarına olanak tanımaktadır. Öğrencilerin, kendi kültürel değerlerini anlamaları ve bu değerlerle uyumlu bir kimlik geliştirmeleri, eğitim materyallerinde yer alan temsillerin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir (Desai, 2000; Nathenson-Mejía ve Escamilla, 2003). Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik ders kitaplarının bu açıdan nasıl bir işlev gördüğünü anlamak, eğitim süreçlerinde yaşanan sorunların çözümü için de önemlidir. Ancak, bu alanda yapılmış yeterli araştırmanın bulunmaması, öğrencilerin kültürel temsiliyeti nasıl deneyimlediklerine dair bilgi eksikliğine yol açmaktadır.

Eğitim materyallerinde yeterince yer almayan veya eksik olan kültürel temsiliyet, öğrencilerin kimlik inşa süreçlerini olumsuz etkileyebilir ve bu çerçevede onların eğitim süreçlerine katılımlarını azaltabilir (Crichlow, 2013). Bu durum, öğrencilerin hem bireysel olarak hem de toplumsal olarak yabancılaşmalarına yol açabilir. Özellikle çok kültürlü toplumlarda, kültürel temsiliyetin ders kitaplarında sağlanamaması, etnik gruplar arasında anlaşmazlıkların artmasına ve toplumsal barışın tehlikeye girmesine neden olabilir. Bu nedenle, eğitim materyallerinde kültürel temsiliyetin ne ölçüde yer aldığı, sadece eğitim alanında değil, aynı zamanda toplumun genel yapısında da önemli sonuçlar doğurabilir (Bacchus, 1989; Halili, 2019; Graham ve diğerleri, 2020; Aktürk ve Lika, 2022).

Ders kitaplarında, öğrencilerin kimlik gelişimine olan etkileri üzerine yapılan çalışmaların yetersizliği, eğitim politikalarının bu konuda ne derece etkili olduğunu sorgulama gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin eğitim süreçlerinde kendi kültürel

kimliklerini görmeleri, onlara bu kimliklerin toplumda saygı gördüğünü hissettirebilir ve bu durum, onların eğitim süreçlerine olan motivasyonlarını artırabilir (Dimova, 2006; Posselt, 2020).

Araştırmanın odak noktası, Türk öğrencilere yönelik ders kitaplarında kültürel temsiliyetin nasıl ele alındığını incelemek ve bu temsiliyetin öğrencilerin kimlik gelişimlerine olan etkilerini ortaya koymaktır. Ders kitaplarında kültürel temsiliyetin sağlanması, öğrencilerin eğitim süreçlerinden daha fazla fayda sağlamalarına ve toplumsal entegrasyon süreçlerine daha kolay adapte olmalarına olanak tanımaktadır (Bacchus, 1989; Tesconi, 1984; Eggleston, 1986; Trueba, 1992). Bu bağlamda, Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarının kültürel temsiliyet açısından değerlendirilmesi, mevcut boşluğu dolduracak ve eğitim süreçlerini iyileştirecek önemli bir adım olarak görülmektedir.

Tüm bunlara paralel olarak Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik ders kitaplarında kültürel temsiliyetin nasıl sağlandığını incelemek, öğrencilerin kimlik gelişim süreçlerini anlamak ve bu süreçlerin toplumsal barış üzerindeki etkilerini değerlendirmek açısından kritik bir öneme sahiptir. Ders kitaplarında kültürel temsiliyetin artırılması, sadece Türk öğrencilerin değil, toplumun genelinin eğitim süreçlerinden daha fazla fayda sağlamasına olanak tanıyacaktır. Bu nedenle, eğitim politikalarının bu doğrultuda şekillendirilmesi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu sonuçlar doğuracaktır (de Bruijn, 2019). Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi “Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik hazırlanan sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında Türk kültürü ne düzeyde temsil edilmektedir?” şeklinde belirlenmiştir.

- Sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında Türk kültürü hangi temalar üzerinden sunulmaktadır?
- Sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında Türk kültürü temsiliyeti artırmak için hangi öneriler geliştirilebilir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik hazırlanan Sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında yer alan Türk kültür unsurlarının temsil düzeyinin belirlenmesi ve mevcut durumda keşfedilen eksikliklerin giderilmesine yönelik somut çözüm önerileri sunmaktır. Ders kitaplarında Türk kültür unsurlarının eksik bir şekilde temsil edilmesi, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini inşa etme süreçlerinde ciddi zorluklara neden olabilir. Bu durum, öğrencilerin eğitim süreçlerine olan katılımlarını ve

motivasyonlarını olumsuz etkileyebilir. Türk maddi kültür unsurlarının korunması ve muhteviyatında taşıdığı değerlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda ders kitaplarının taşıdığı önem ile bu misyonu ne kadar taşıdığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da bu tür olumsuz etkilerin önüne geçebilecek bir yaklaşım benimsenerek, ders kitaplarının keyfiyeti başta olmak üzere tüm kültürel unsurların korunması ve yaşatılması adına bu husus ile ilgili tüm kurum ve kişilerin somut adımlar ile ilgili öneriler sunulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Mevcut araştırma, Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik hazırlanan ders kitaplarında Türk kültür unsurlarının temsiliyetini inceleyerek, sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarındaki kültürel unsurların nasıl ele alındığını ve bu çeşitliliğin öğrencilerin kültürel kimlik gelişimi üzerindeki etkilerini ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışma ile, eğitimde kültürel temsiliyetin sağlanmasının, öğrenciler arası ilişkileri ve toplumsal uyumu nasıl etkilediği konusunda da önemli bulgular sunmayı içerdiğinden bu perspektif, eğitim politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi için kritik bir temel teşkil etmekte ve kültürel varlıklara saygı duyan bir eğitim ortamının nasıl oluşturulabileceği konusunda değerli içgörüler sağlamaktadır.

Ek olarak, araştırma, ders kitaplarının hazırlanması ve seçilmesi sürecinde kültürel temsiliyetin önemine dikkat çekerek, eğitimcilerin ve materyal geliştiricilerin bu konuda daha bilinçli hareket etmelerine yardımcı olmayı planlamıştır. Bu çalışma, kültürel unsurların ders kitaplarına adil ve kapsayıcı bir şekilde entegre edilmesi gerektiğine yönelik farkındalığı artırarak, ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunmakta, aynı zamanda, araştırma sonuçlarının, Kuzey Makedonya başta olmak üzere resmî statüde azınlıklara sahip diğer ülkeler için de önemli bir referans noktası oluşturarak, kültürel temsiliyetin ders kitaplarında nasıl ele alınması gerektiği konusunda genel bir yaklaşım sunmaktadır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuzey Makedonya ve Türk Varlığı

Kuzey Makedonya, Balkanlar'ın ortasında, tarih boyunca pek çok farklı medeniyetin etkileşime girdiği, kültürel ve etnik çeşitliliğiyle dikkat çeken bir ülkedir. Antik çağlardan itibaren Kuzey Makedonya'nın stratejik konumu, bu toprakları fethetmek isteyen imparatorluklar için her zaman cazip olmuştur. Makedon Krallığı'ndan, Roma ve Bizans İmparatorluklarına, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüzün modern devlet yapısına kadar uzanan tarihî, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel dokusunun temelini oluşturur. Bu tarih boyunca, Türkler de dâhil olmak üzere birçok etnik grup, bu topraklarda yaşamış ve kendi kültürel miraslarını bırakmıştır (Şan, 2022).

Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde bölgeye yerleşen Türkler, Kuzey Makedonya'nın sosyal, kültürel ve tarihî yapısında önemli bir yere sahiptir. Türklerin bölgedeki varlığı, dil, mimari, müzik ve edebiyat gibi birçok alanda kendini gösterirken, aynı zamanda ülkenin çok kültürlülüğüne ve etnik çeşitliliğine katkıda bulunmuştur. Türkçe eğitimi ve Türk kültürünün çeşitli yansımaları, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun kimliğini korumasında ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktarmasında önemli bir rol oynamaktadır (Şan, 2022).

Bu çalışma, Kuzey Makedonya'nın tarihçesinden başlayarak, etnik yapı ve nüfus dağılımı, Türklerin bölgeye yerleşimi ve tarihî arka planı, Türkçe eğitiminin gelişimi ve Türk kültürünün çeşitli yansımalarını kapsamlı bir şekilde ele almakta ve bu etkileşimin ülkenin toplumsal ve kültürel yapısı üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'daki Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesi, sadece Türk toplumu için değil, aynı zamanda ülkenin zengin kültürel unsurlarının bir parçası olarak tüm toplum için de büyük önem taşımaktadır.

2.1.1. Kuzey Makedonya'nın Tarihçesi

Kuzey Makedonya'nın tarihsel süreci, Antik Çağlar'dan modern zamanlara kadar uzanan zengin ve çeşitli bir geçmişe sahiptir. Bu zengin geçmiş, Kuzey Makedonya'nın coğrafi konumu nedeniyle birçok farklı medeniyetin etkileşim noktası olmasından kaynaklanmaktadır. Kuzey Makedonya, Balkanlar'da stratejik bir konuma sahip olup, tarih

boyunca pek çok farklı imparatorluğun egemenliği altında kalmıştır. Bu bölge, Antik Makedonya Krallığı'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na, ardından Yugoslavya Federasyonu'nun parçası olmasından bağımsız bir devlet hâline gelmesine kadar uzanan geniş bir tarihsel süreci içerisinde barındırmaktadır (Daskalovski, 2019).

Antik dönemde, bölge özellikle Makedon Krallığı ile ön plana çıkmıştır. Büyük İskender gibi tarihî figürlerin liderliğindeki Makedonya, geniş bir coğrafyaya yayılarak antik dünyanın en güçlü devletlerinden biri hâline gelmiştir. İskender'in fetihleri, Makedonya'nın kültür ve bilimin yayılmasında önemli bir rol oynamış, Helenistik dönemin (M.Ö. 330 – M.Ö. 30) temellerini atmıştır (Çelik, 2021). Roma İmparatorluğu'nun bölgeyi fethetmesiyle Makedonya, Roma'nın Balkanlar'daki önemli bir parçası hâline gelmiştir. Roma dönemi, bölgenin altyapısının geliştirilmesi, kentlerin kurulması ve ticaret yollarının genişletilmesi gibi önemli gelişmelere tanıklık etmiştir. Bu dönem, aynı zamanda Hristiyanlığın bölgede yayılmasına ve gelişmesine de sahne olmuştur (Erguvan, 2021).

Orta Çağ'da, Slavlar'ın bölgeye göç etmesiyle Kuzey Makedonya'nın etnik yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Slavların, bölgeye kendi dilini, kültürünü ve geleneklerini getirmesi, bölgenin kültürel manzarasını zenginleştirmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altında, Kuzey Makedonya önemli bir dinî merkez olarak kalmış, birçok manastır ve kilise inşa edilmiştir (Özgen, 2013). Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi fethi, Kuzey Makedonya'nın tarihinde yeni bir dönemi başlatmıştır. 500 yıl süren hâkimiyet, bölgenin sosyo-kültürel yapısında derin izler bırakmıştır. Bu dönemde, İslam'ın yayılması, çeşitli mimari eserlerin inşası ve ticaretin canlanması gibi önemli değişiklikler yaşanmıştır (Erguvan, 2021).

19. yüzyılın sonlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla birlikte, Balkan uluslarının millî kimlik arayışı güçlenmiş ve bölgede ulusal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu dönem, Kuzey Makedonya için de ulusal bilincin uyanışı ve bağımsızlık mücadelesinin başlangıcı olmuştur (Raşidoğlu, 2023). Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı, Kuzey Makedonya'nın sınırlarının yeniden çizilmesine yol açmış, bölge Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan arasında bölünmüştür. Bu dönem, etnik ve siyasi çatışmaların yoğunlaştığı, bölgenin modern sınırlarının şekillendiği bir zaman olmuştur (Arslan, 2008).

II. Dünya Savaşı sonrası Kuzey Makedonya, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönem, bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimine tanıklık etmiş, ancak aynı zamanda ulusal kimlik ve bağımsızlık talepleri de güçlenmiştir (Batı, 2021). 1991 yılında, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde, Kuzey Makedonya bağımsızlığını ilan etmiş ve uluslararası toplumda kendi yerini almıştır.

Bağımsızlık sonrası dönem, demokratik kurumların güçlendirilmesi, ekonomik reformlar ve uluslararası ilişkilerin yeniden yapılandırılması gibi çeşitli zorluklarla dolu olmuştur (Konuralp ve Adaş, 2020; Leontik, 2020). Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığı, bölgedeki etnik ve kültürel unsurların korunması ve geliştirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Devlet, çeşitli etnik grupların haklarını tanıyan ve koruyan yasaları hayata geçirmiş, çok kültürlülüğü ve hoşgörüyü teşvik etmiştir (Dervişhev, 2023; Murati, 2023). 2001 yılında yaşanan iç çatışma, Kuzey Makedonya'nın karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olmuş, ancak Ohri Çerçeve Anlaşması (2001) ile çözüme kavuşturulmuştur. Bu anlaşma, etnik gruplar arasındaki gerilimleri azaltmış, ülkenin siyasi ve sosyal yapısını güçlendirmiş ve bölgesel istikrara katkıda bulunmuştur.

(Tuncer ve Demir, 2020; Durak, 2021).

Bugün Kuzey Makedonya, etnik çeşitliliğe dayalı zengin bir kültüre sahip, demokratik bir devlet olarak varlığını sürdürmektedir. Ülke, uluslararası ilişkilerde aktif bir rol oynamakta, Avrupa Birliği ve NATO ile entegrasyon sürecini ilerletmektedir (Durak, 2021; Tuncer ve Demir, 2020). Kuzey Makedonya'nın tarihçesi, bölgenin antik dönemlerden bugüne kadar olan gelişimini ve dönüşümünü göstermektedir. Bu tarih, bölgenin kültürel ve etnik çeşitliliğinin bir yansıması olup, Kuzey Makedonya'nın bugünkü kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2.1.2. Kuzey Makedonya'da Etnik Yapı ve Nüfus Dağılımı

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, 25,333 km²'lik yüzölçümü ile Balkanlar'ın küçük ancak etnik açıdan renkli bir mozaik oluşturan ülkelerinden biridir. 2021 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre, ülkenin nüfusu 2 milyon 97 bin 319 kişidir. Ülkedeki etnik yapı, %54.21 ile Makedonların çoğunlukta olduğu, %29.52 ile Arnavutların ikinci sırada yer aldığı ve %3.98 ile Türklerin önemli bir azınlık oluşturduğu bir dağılım göstermektedir. Diğer taraftan ülkede Sırlar %2, Romanlar %2 ve Ulahlar da %1'lik bir kesimi oluşturmaktadır Bu nüfus yapısı, Kuzey Makedonya'nın çok milletli ve çok kültürlü bir ülke olduğunun göstergesidir (Dervişhev, 2023; Ödemiş, 2023).

Kuzey Makedonya'da etnik yapı ve nüfus dağılımı, ülkenin sosyal ve politik hayatını şekillendiren temel unsurlardandır. Azınlık grupların varlığı, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel ve etnik çeşitliliğini yansıtmaktadır. Bu çeşitlilik, ülkenin Avrupa ve daha geniş bölgedeki yerini belirleyen önemli bir faktördür (Dervişhev, 2023). Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığını kazanması, ülke içinde azınlık konularının yeniden ele alınmasına neden

olmuştur. Azınlıkların hakları, özellikle Avrupa Birliği üyelik süreci bağlamında, ülkenin siyasi gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkenin AB'ye üyelik sürecinde, azınlık haklarına yönelik reformların önemi artmaktadır (Dimova, 2006; Stamova, 2023).

Kuzey Makedonya'da azınlık grupların coğrafi ve nüfus dağılımı, ülkenin etnik haritasını şekillendirmektedir. Arnavutlar, genellikle ülkenin batı bölgesinde yoğunlaşırken, Türk nüfusu hem batıda hem de doğuda önemli topluluklar hâlinde bulunmaktadır. Sırp, ülkenin kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde, özellikle Üsküp ve Kumanova çevresinde yaşamaktadırlar (Trix, 2013).

2001 yılında yaşanan iç savaş, Kuzey Makedonya'daki etnik dengeleri derinden etkileyen bir olay olmuştur. Bu çatışma, azınlık haklarının korunması ve güçlendirilmesi ihtiyacını daha da ön plana çıkarmıştır. Savaş, Ohri Çerçeve Anlaşması ile sona erdirilmiş, bu anlaşma azınlıklara yönelik bir dizi hak ve güvenceler sağlamıştır (Halili, 2019). Anlaşma, azınlık dillerinin resmî dil olarak kullanılmasını ve azınlık gruplarına eğitimde pozitif ayrımcılık yapılmasını içermektedir. Bu haklar, Kuzey Makedonya'nın etnik çeşitliliğini yansıtan ve koruyan önemli adımlardır (Arif, 2018; Uzan, 2023).

Kuzey Makedonya'da azınlıkların sosyoekonomik durumlarına dair zorluklar, özellikle Roman topluluğu için göze çarpmaktadır. İşsizlik, yoksulluk ve eğitime erişim konuları, Romanlar başta olmak üzere azınlık gruplarının karşılaştığı başlıca sorunlardır. Hükümet, azınlıkların sosyoekonomik durumlarını iyileştirmek için çeşitli önlemler almış olmasına rağmen, bu sorunların üstesinden gelmek için daha fazla çaba gerekmektedir (Dalkılıç, 2019).

Ülkedeki azınlıkların hukuki statüsü, vatandaşlık yasasındaki değişiklikler gibi bir dizi önemli reformla şekillenmiştir. Bu reformlar, azınlık gruplarının ülkede yaşama ve temsil edilme şekillerini doğrudan etkilemiştir. Ohri Çerçeve Anlaşması'nın getirdiği düzenlemeler, azınlık haklarının korunmasında kilit bir rol oynamaktadır (S. Y. Yavuz, 2020).

Kuzey Makedonya'daki azınlıkların karşılaştığı belli başlı sorunlar ve 2001 iç savaşı, etnik gruplar arası ilişkilerin karmaşıklığını ve bu ilişkilerin yönetilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ohri Çerçeve Anlaşması, etnik barışın sağlanması ve azınlık haklarının korunması açısından büyük öneme sahiptir. Anlaşma, Kuzey Makedonya'da etnik gruplar arası diyalog ve iş birliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur (Tuncer ve Demir, 2020). Anlaşmanın getirdiği reformlar, azınlık gruplarının ülkenin sosyal, ekonomik ve politik hayatına daha etkin bir şekilde katılımını sağlamaktadır. Bu süreç, Kuzey Makedonya'nın Avrupa Birliği'ne entegrasyonu ve bölgesel iş birliği çabaları açısından da kritik öneme sahiptir (Güner, 2020).

Kuzey Makedonya'nın geleceği, etnik çeşitliliğin korunması ve güçlendirilmesine bağlıdır. Ülke, etnik gruplar arası diyalog ve anlayışı teşvik ederek, tüm vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini koruyan bir toplum inşa etme yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu çabalar, Kuzey Makedonya'nın bölgesel ve uluslararası alanda barış ve istikrarın bir sembolü olarak konumunu pekiştirmesi amaçlanmaktadır (Tezcan, 2020).

Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'da etnik yapı ve nüfus dağılımı üzerine yapılan analizler, ülkenin karşılaştığı zorlukların yanı sıra fırsatları da gözler önüne sermektedir. Etnik çeşitliliğin korunması ve güçlendirilmesi, ülkenin sosyal dokusunu zenginleştiren ve Kuzey Makedonya'yı daha kapsayıcı bir toplum hâline getiren önemli bir unsurdur. Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'nın etnik çeşitliliğe dayalı birlikte yaşama vizyonu, bölgedeki barış ve istikrarın sürdürülmesi için bir model teşkil etmektedir (Tezcan, 2020).

Kuzey Makedonya'nın etnik ve nüfus yapısı, ülkenin çok katmanlı sosyal dokusunu ve etnik gruplar arası ilişkileri aydınlatmaktadır. Bu bağlamda, Türklerin Kuzey Makedonya'ya yerleşimi ve tarihî arka planı, bölgenin kültürel unsurlarının derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Bu tarihî ve demografik çerçeve, Türkçe eğitiminin gelişimi ve Türk kültürünün Kuzey Makedonya'daki yansımaları hakkında daha ayrıntılı bir tartışmaya zemin hazırlamaktadır. Eğitimin ve kültürel etkileşimin, etnik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesinde merkezi bir rol oynadığı değerlendirilmektedir.

2.1.3. Türklerin Kuzey Makedonya'ya Yerleşimi ve Tarihî Arka Plan

Türklerin Kuzey Makedonya'ya yerleşimi ve tarihî arka planı, bölgenin stratejik konumu, tarihî mirası ve kültürel unsurları açısından önemli bir konudur (Can, 2020). Bu süreç, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'a yayılmasıyla başlamış, ilk Türk yerleşimleri de Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi fethetmeye başladığı 14. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Bu dönemden itibaren, Anadolu'dan Balkanlar'a göç eden Türkler, yeni fethedilen topraklarda yerleşim kurmuşlardır. Kuzey Makedonya, özellikle I. Kosova Savaşı (1389) ve Üsküp'ün 1392'de Osmanlı yönetimine geçmesiyle önemli bir Türk nüfusuna ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Ödemiş, 2023).

Osmanlı döneminde, Türkler Kuzey Makedonya'nın sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında etkin bir rol oynamışlardır. Üsküp başta olmak üzere birçok şehir ve kasaba, Osmanlı mimarisi ve kültürünün izlerini taşımaktadır. Bu dönemde inşa edilen camiler, medreseler ve hamamlar, günümüzde de Kuzey Makedonya'nın kültürel mirasının önemli parçalarıdır (Leontik, 2020).

20. yüzyılın başlarında, Balkan Savaşları ve ardından yaşanan savaşlar, Türk nüfusunun Kuzey Makedonya'da azalmasına neden olmuştur. Birçok Türk, bu dönemlerde Türkiye'ye göç etmiş veya etnik ve dinî baskılara maruz kalmıştır. Ancak, Türk toplumu Kuzey Makedonya'daki varlığını sürdürmüş ve kültürel mirasını korumaya devam etmiştir (Ödemiş, 2023).

Kuzey Makedonya'nın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte, Türk toplumu, etnik ve kültürel haklarını daha etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Türkçe, resmî dillerden biri olarak tanınmış ve eğitimden medyaya birçok alanda Türkçenin kullanımı yaygınlaşmıştır. Türkler, siyasi alanda da temsil edilmekte ve ülkenin sosyal ve kültürel yaşamında aktif roller üstlenmektedir (Çelik, 2021).

Günümüzde Kuzey Makedonya'daki Türk nüfusu, ülkedeki kültürel unsurlarının ve tarihî mirasının önemli bir parçasıdır. “Günümüzde Kuzey Makedonya'daki tarihî ve kültürel miraslarını gelecek nesillere aktarma konusunda önemli çabalar gösteren Türkler, konumlarıyla aynı zamanda ülkenin bu anlamda önemli bir parçası olup toplumunun birleştirici unsurlarından biri olarak önemli role sahiptirler.” (R. İ. Yavuz, 2019).

Kuzey Makedonya'daki Türk topluluğunun tarihî ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktarma konusundaki çabaları, çok yönlü bir biçimde ele alınabilmektedir. Bu çabalar, eğitimden medyaya, sanatsal faaliyetlerden sosyal etkinliklere kadar geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir. Özellikle eğitim alanında, Türkçe dili ve kültürü dersleri, Türk öğrencilerin hem ana dilini öğrenmelerini hem de kendi kültürel kimlikleriyle bağ kurmalarını sağlamak için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Okullarda Türk tarihî, edebiyatı ve sanatı üzerine kurslar ve atölye çalışmaları düzenlenerek, genç nesillerin kendi kökleri ve mirasları hakkında bilinçlenmeleri teşvik edilmektedir. Ayrıca, çeşitli kültürel yarışmalar, Türk kültürüne özgü müzik, dans ve sanat gösterileri gibi etkinlikler düzenlenerek, Türk topluluğunun kültürel değerleri canlı tutulmaya çalışılmaktadır (Şan, 2022).

Sosyal ve kültürel etkinlikler de Türk topluluğunun kültürel mirasını aktarma çabalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kuzey Makedonya'daki Türk dernekleri ve topluluk merkezleri, çeşitli festival, sergi ve kutlamalar aracılığıyla Türk kültürünü geniş kitlelere tanıtmaya ve yaşatmaya görevini üstlenmektedir. Bu tür organizasyonlar, hem Türk topluluğunun kendi içindeki dayanışmayı güçlendirirken hem de diğer etnik gruplarla kültürel etkileşimi teşvik etmektedir. Örneğin, her yıl düzenlenen Türk kültür festivali, Türk yemekleri, el sanatları ve geleneksel Türk müziği gibi unsurlarla Kuzey Makedonya'da yaşayan farklı toplulukları bir araya getirmekte, böylece hem kültürel mirasın aktarımı hem

de çok kültürlü toplumun birleştirici unsurlarından biri olarak işlev görmektedir. Bu etkinlikler, Türk topluluğunun kültürel varlığını korumasının yanı sıra, çeşitliliğin ve hoşgörünün toplumsal uyum içinde yaşamasının da bir simgesi hâline gelmiştir (Aktürk ve Lika, 2022).

Kuzey Makedonya'da Türklerin tarihî varlığı ve kültürel etkileri, bölgenin Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar uzanan zengin tarihini anlamak için kritik öneme sahiptir. Türkler, Kuzey Makedonya'nın çok katmanlı tarihinde ve kültürel dokusunda önemli bir yer tutmakta, bu topraklardaki etkileşim ve kültürel alışverişin canlı bir örneğini oluşturmaktadırlar (Altay ve Akkaya, 2022).

Kuzey Makedonya'daki Türk nüfusunun tarihsel arka planı ve kültürel mirasının incelenmesi, bölgenin çok katmanlı etnik yapısının anlaşılması için temel bir önem taşımaktadır. Bu tarihsel bağlam, Türkçe eğitiminin gelişimi ve öneminin kapsamlı bir şekilde ele alınmasına olanak tanımaktadır. Türkçenin eğitimdeki rolü ve bu dilin korunması, Türk topluluğunun kültürel kimliğinin sürdürülmesinde kritik bir faktör olarak düşünülmektedir. Bu çerçevede, eğitim alanındaki gelişmelerin, etnik çeşitliliği destekleme ve kültürel mirası koruma çabalarıyla nasıl iç içe geçtiğini detaylandırmaktadır.

2.1.4. Türk Kültürünün Kuzey Makedonya'daki Yansımaları

Kuzey Makedonya, çok sayıda etnik grubun bir arada yaşadığı, kültürel unsurların ön planda olduğu bir ülkedir. Bu etnik ve kültürel mozaik içerisinde Türk toplumu, tarih boyunca önemli bir yer tutmuştur. Türk kültürünün Kuzey Makedonya'daki yansımaları, dil, mimari, müzik, edebiyat ve geleneksel sanatlar gibi birçok alanda kendini göstermektedir. Örneğin; bazı Türkçe kelimeler günlük konuşma dilinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı yer isimleri ve kişi adları da Türk kökenlidir. Örneğin, “Mahmut”, “Fatma” gibi isimlerle sıkça karşılaşılır. Mimari alanında da Türk etkisi görülebilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan tarihî camiler, hamamlar ve konaklar, ülkenin çeşitli bölgelerinde yer almaktadır. Bu yapılar, Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliklerini taşır ve kültürel mirasın bir parçasını oluşturmaktadır. Müzik alanında da Türk kültürünün etkisi belirgindir. Özellikle Türk halk müziği ve klasik Türk müziği, Kuzey Makedonya'da dinlenen ve sevilen türler arasında yer almaktadır. Türk ezgileri ve enstrümanları, yerel müzik sahnelerinde de sıkça bulunmaktadır. Edebiyat alanında ise Türk kültürü önemli bir yere sahiptir. “Nasreddin Hoca”, “Tarihimizi Boyuyoruz”, “Gün Bugün”, “Bu Memleket Bizim”, “Ağaçlar Bizim Olsa” ve “Şafak

Sökerken” gibi Türkçe yazılmış pek çok edebi eser, Kuzey Makedonya'daki kütüphanelerde bulunabilmekte ve Türk edebiyatının etkisi yerel yazarlar üzerinde görülebilmektedir (Sarıtunç, 2023). Osmanlı dönemi, bölgede derin izler bırakan ve Türk kültürünün temellerinin atıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde inşa edilen birçok cami, han, hamam ve köprü gibi yapılar, günümüze kadar ulaşarak Türk mimarisinin birçok örneğini sunmaktadır (Can, 2020).

Türk dili, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun en önemli kültürel unsurlarından biridir. Türkçe, ülkede yaşayan Türklerin ana dili olmasının yanı sıra, diğer etnik gruplar arasında da yaygın olarak konuşulan bir dil hâline gelmiştir (Çelik, 2021). Bu bağlamda Türk edebiyatı, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun duygularını, düşüncelerini ve yaşam tarzını yansıtan önemli bir araç olarak değerlendirilmekte, Türk toplumunun tarihî ve kültürel mirasını aktarmanın yanı sıra, farklı kültürler arası diyalogun da bir aracı olarak kullanılmaktadır (Okumuş, 2022).

Geleneksel Türk sanatları, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ebru, hat sanatı, tezhip ve çini gibi sanat dalları, Türk sanatkarlar tarafından ustalıkla icra edilmekte ve bu sanat eserleri hem yerel hem de uluslararası alanda büyük ilgi görmektedir. Geleneksel Türk sanatlarının yaşatılması ve tanıtılması, Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Özer, 2021).

Türk mutfağı, Kuzey Makedonya'daki kültürel unsurların önemli örneklerinden biridir. Börek, kebab, sarma gibi Türk yemekleri, ülkedeki tüm etnik gruplar arasında popülerdir ve Türk mutfağının zenginliğini ve çeşitliliğini göstermektedir. Türk kahvesi ve tatlıları da Türk kültürünün vazgeçilmez parçalarından biri olup, sosyal hayatta önemli bir yer tutmaktadır (Nureski, 2016).

Bayramlar ve özel günler, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun kültürel yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı gibi dinî bayramlar, Türk toplumunun bir araya gelerek kültürel ve dinî değerlerini paylaştığı özel zamanlardır. Bu bayramlar, Türk toplumunun kültürel kimliğini pekiştiren ve nesiller arası bağları güçlendiren önemli günlerdir (Seher ve Çalışkan, 2012; Okur, 2023).

Eğitim, Türk kültürünün Kuzey Makedonya'daki yansımalarında kritik bir role sahiptir. Türkçe eğitim veren okullar, Türk toplumunun dilini, kültürünü ve tarihini öğrenmesi ve bu değerleri gelecek nesillere aktarması için önemli bir platform sunmaktadır. İlkokul seviyesindeki bu okullar, aynı zamanda farklı kültürel arka planlara sahip öğrenciler

arasında anlayış ve hoşgörüyü teşvik eden bir ortam oluşturmaktadır (Arif, 2018; Çelik, 2021).

Kuzey Makedonya'daki Türk dernekleri ve kültür merkezleri, Türk kültürünün korunması ve tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kurumlar, çeşitli kültürel etkinlikler, sergiler ve atölye çalışmaları düzenleyerek Türk kültürünün zenginliğini ve çeşitliliğini vurgulamaktadır. Türk dernekleri ve kültürel merkezler, farklı kültürler arası diyalog ve iş birliğinin de bir aracı olarak hizmet vermektedir (Türk, 2019).

Kuzey Makedonya'daki Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesi, sadece Türk toplumu için değil, aynı zamanda ülkenin kültürel unsurlarının bir parçası olarak tüm toplum için de önemlidir. Türk kültürünün çeşitli yansımaları, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel mirasının korunması ve tanıtılmasına katkı sağlamaktadır (Özer, 2021).

Tüm bunlara paralel olarak Kuzey Makedonya'daki Türk kültürünün yansımaları, ülkenin kültürel unsurlarını ve zenginliğini gösteren önemli unsurlardır. Türk toplumu, dil, sanat, müzik, edebiyat ve gelenekler yoluyla kültürel mirasını korumakta ve zenginleştirmektedir. Bu kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi, Kuzey Makedonya'nın sosyal dokusunu güçlendiren ve kültürel unsurları teşvik eden bir faktördür (Aktürk ve Lika, 2022). Bu nedenle, Türk kültürünün Kuzey Makedonya'daki yansımaları hem Türk toplumu için hem de ülkenin geneli için büyük bir değer taşımaktadır.

2.1.5. Kuzey Makedonya'da Türkçe Eğitiminin Tarihçesi ve Gelişimi

Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitimi, bölgenin tarihsel ve kültürel unsurlarını yansıtan önemli bir unsurdur. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölge üzerindeki etkisinin bir yansıması olarak Türkçe, uzun yıllardır bölgede konuşulan ve öğretilen dillerden biri olmuştur. Kuzey Makedonya'nın çok etnikli yapısı içerisinde Türkler, önemli bir azınlık topluluğunu oluşturmakta ve Türkçe, bu topluluğun hem günlük yaşamda hem de eğitimde kullandığı ana dil olarak kullanılmaktadır (Altay ve Akkaya, 2022).

Eğitim alanında Türkçenin kullanımı, Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığını kazanmasından bu yana çeşitli dönemlerden geçmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde Türkçe eğitiminin desteklenmesi ve geliştirilmesi yönünde adımlar atılmış, Türkçe eğitim veren okulların sayısı artırılmıştır. Ancak bu süreç, çeşitli zorluklar ve sınırlılıklarla karşı karşıya kalmıştır (Çelik, 2021).

Türkçe eğitimindeki en büyük zorluklardan biri, yeterli ve kaliteli ders kitaplarının eksikliğidir. Ders kitapları, öğretim materyalleri ve eğitici kaynakların yetersizliği,

öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu durum, öğrencilerin dil becerilerinin gelişimini sınırlamakta ve Türkçe eğitiminin kalitesini düşürmektedir (Cömert, Kaptan İzmir ve Topçu, 2023).

Öğretmenlerin mesleki gelişimi ve eğitimi de Türkçe eğitiminin önemli bir parçasıdır. Yeterli sayıda ve nitelikli Türkçe öğretmeninin yetiştirilmesi, eğitim kalitesini doğrudan etkileyen faktörlerden biridir. Ancak, öğretmen eğitimi programlarının yetersizliği ve mesleki gelişim fırsatlarının sınırlı olması, öğretmenlerin eğitimdeki etkinliklerini sınırlamaktadır (Cömert ve diğerleri, 2023).

Türkçe eğitimine yönelik finansal destek ve kaynakların sağlanması da büyük bir önem taşımaktadır. Eğitim kurumlarının altyapısı, teknolojik donanımı ve ders kitapları için gerekli finansal kaynakların yetersizliği, Türkçe eğitiminin kalitesini olumsuz etkileyen bir diğer faktördür (Leontik, 2020).

Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitiminin geliştirilmesine yönelik uluslararası işbirlikleri ve desteklerden söz edilebilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti başta olmak üzere, Türkçe eğitimi destekleyen çeşitli uluslararası kuruluşlar ve ülkeler, ders kitapları, öğretmen eğitimi ve finansal destek sağlamaktadır. Bu tür işbirlikleri, Türkçe eğitiminin kalitesinin artırılmasına katkı sağlamaktadır (Karakuş, 2023; TİKA, 2024).

Buna rağmen, Türkçe eğitimi alanında yapılan araştırmalar ve çalışmalar hâlâ yetersizdir. Eğitim metodolojileri, öğretim teknikleri ve dil öğretimi uygulamaları üzerine yapılan bilimsel çalışmaların artırılması, Türkçe eğitiminin daha etkili ve verimli hâle getirilmesine yardımcı olacaktır (Karakuş, 2023).

Kuzey Makedonya'daki Türkçe eğitiminin geleceği, bu alandaki sorunların üstesinden gelinmesine ve Türkçe eğitiminin her yönüyle desteklenmesine bağlıdır. Ders kitaplarının iyileştirilmesi, öğretmen eğitiminin güçlendirilmesi, finansal kaynakların artırılması ve bilimsel çalışmalara daha fazla önem verilmesi, Türkçe eğitiminin gelişimi için atılması gereken adımlardır (Cömert ve diğerleri, 2023).

Tüm bunların bir sonucu olarak Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitimi hem Türk toplumu için hem de ülkenin çok kültürlü yapısının korunması ve geliştirilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, Türkçe eğitiminin desteklenmesi ve geliştirilmesi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde öncelikli bir mesele olarak ele alınmalıdır.

2.2. Eğitimde Kültürel Temsiliyet ve Ders Kitapları

Kültürel temsiliyet, bireylerin kendi kültürel kimliklerini tanımalarına, anlamalarına

ve bu kimliklerle uyum içinde yaşamalarına olanak tanıyan bir kavramdır. Bu temsiliyet, bireylerin sosyal bağlamda kendilerini konumlandırmalarına, diğer kültürlerle etkileşim kurmalarına ve toplumsal bütünleşme süreçlerine katkıda bulunmaktadır (Crichlow, 2013).

2.2.1. Kültürel Temsiliyetin Eğitimdeki Önemi

Kültürel temsiliyet, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerinin kendilerini ifade edebilmesi ve toplumun genelinde bir kapsayıcılık kültürünün yerleşmesi açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, kültürel temsiliyetin sağlanması, toplumsal adaletin desteklenmesi ve sosyal uyumun güçlendirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Kültürel temsiliyetin eğitimdeki önemi ise, bu genel çerçeveden yola çıkılarak daha spesifik bir düzlemde ele alınmaktadır. Eğitim, bireylerin akademik gelişimlerinin yanı sıra sosyal ve kültürel kimliklerinin şekillenmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitim sürecinde kültürel temsiliyetin sağlanması, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini güçlü bir şekilde benimsemelerine yardımcı olmakta ve bu kimliklerin ders materyallerinde ve öğretim metodolojilerinde yer aldığını görmek, öğrencilere bu kimliklerin değerli ve önemli olduğu mesajını vermektedir. Bu durum, özellikle azınlık gruplarından gelen öğrenciler için kritik bir öneme sahiptir, çünkü bu gruplar genellikle ders kitaplarında yeterince temsil edilmemektedir (Hodkinson, 2012).

Kültürel temsiliyet sayesinde, öğrenciler farklı toplumlara dair bilgi edinmekte ve bu farklılıklara saygı duymayı öğrenmektedir. Çeşitliliğin kutlandığı ve kabul edildiği bir eğitim ortamı, öğrenciler arasında daha güçlü sosyal bağların kurulmasını desteklemekte ve toplumsal uyumun artmasına katkıda bulunmaktadır (Pewewardy, 2003). Ayrıca, kültürel temsiliyetin eğitim sürecinde sağlanması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine de katkıda bulunur. Farklı perspektiflerin ve deneyimlerin sınıf içerisinde tartışılması, öğrencilerin kendi düşünce yapılarını sorgulamalarını ve genişletmelerini sağlamaktadır (Pewewardy, 2003; Hodkinson, 2012).

Öğretmenlerin, eğitim sürecinde kültürel temsiliyeti etkili bir şekilde uygulayabilmesi için yeterince bilinçli ve hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, öğretmen eğitimi programlarının, öğretmen adaylarını kültürel unsurlar konusunda eğitmesi ve çeşitli öğrenci gruplarına nasıl ulaşabilecekleri konusunda rehberlik etmesi önemlidir (Desai, 2000). Kültürel temsiliyetin eğitimdeki önemi tartışılmazken, bu konseptin uygulanması bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, ders kitaplarının ve öğretim materyallerinin hazırlanması sırasında farklı kültürel grupların adil ve doğru bir şekilde temsil edilmesi

gerekmektedir ki bu durum titiz bir araştırma ve hassas bir dikkat gerektirmektedir (Solomon, 1997).

Eğitimde kültürel temsiliyetin sağlanması, sadece etnik veya millî kimliklerle sınırlı kalmamalıdır. Cinsiyet, sosyoekonomik statü ve engellilik gibi diğer kimlik faktörlerinin de dikkate alınması, ders kitaplarının ve öğretim metodolojilerinin büyük ölçüde kapsayıcı olmasını sağlamaktadır (Solomon, 1997; Yang, 2011). Bu tür bir kapsayıcılık, öğrencilerin birbirlerini ve çevrelerindeki dünyayı daha iyi anlamalarına olanak tanırken, toplumsal adalet ve eşitliğin desteklenmesine de katkıda bulunmaktadır. Kültürel unsurlar ve temsiliyet, öğrencilerin kendilerini daha bütünsel bir şekilde ifade etmelerini ve kendi benliklerini güçlü bir şekilde benimsemelerini sağlamaktadır. Bu bağlam, özellikle genç bireylerin kimliklerini keşfettikleri ve sosyal bağlamda kendilerini konumlandırmaya çalıştıkları bir dönemde hayati öneme sahiptir (Pewewardy, 2003; Smeyers ve Depaepe, 2014).

Kültürel temsiliyetin eğitimde sağlanması, öğretmenler için de önemli bir fırsat sunmaktadır. Öğretmenler, farklı kültürel arka planlardan gelen öğrencilere ulaşmanın ve onlarla etkileşimde bulunmanın yollarını öğrenmektedir. Bu süreç, öğretmenlerin kendi önyargılarını ve varsayımlarını sorgulamalarına, böylece daha etkili ve duyarlı eğitimciler hâline gelmelerine yardımcı olmaktadır (Brown, 1993). Eğitim sisteminin çeşitliliği yansıtması ve her öğrencinin kendini ders kitaplarında, öğretim materyallerinde ve sınıf tartışmalarında görebilmesi için bürokratik çabanın gerekli olduğunun altı çizilmektedir. Bu sadece akademik başarıyı değil, aynı zamanda öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimini de desteklemektedir (Erişen, Kaya ve Bay, 2022; Gümüştekin ve Cevheroğlu Eren, 2023).

Tüm bunların yanı sıra kültürel temsiliyetin eğitimde sadece bir hedef değil, aynı zamanda bir süreç olarak ele alınması gerektiği vurgulanmalıdır. Bu süreç, sürekli gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gereken dinamik bir yapıya sahiptir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin katılımıyla, kültürel temsiliyeti eğitim sisteminin merkezine yerleştirmek ve herkes için daha adil ve kapsayıcı bir eğitim ortamı oluşturmak mümkün hâle gelebilir (Warikoo, 2018).

2.2.2. Çok Kültürlü Eğitim ve Kültürel Unsurların Öğretimi

Resmî olarak azınlık topluluklarının olduğu devletlerde söz konusu olan çok kültürlü eğitim, öğrencilerin farklı kültürel arka planlardan gelen bilgileri, değerleri ve perspektifleri öğrenmelerini ve bunlara saygı duymalarını teşvik etmektedir. Bu eğitim yaklaşımı, toplumun kültürel unsurlarını yansıtan bir öğretim modeli öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini

anlamalarına ve diğer kültürleri değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, aynı zamanda öğrenciler arasında daha derin bir anlayış ve dayanışma duygusu geliştirmektedir (Warikoo, 2018; Moreu, Isenberg ve Brauer, 2021).

Eğitimde kültürel unsurların öğretimi, öğrencileri global bir toplumun bilinçli üyeleri olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu süreçte, öğrencilere farklı kültürlerin tarihleri, sanatları, dilleri ve gelenekleri hakkında bilgi verilmektedir. Kültürel unsurların öğretimi, öğrencilerin kendi kültürel miraslarını keşfetmelerini ve diğer kültürlerle empati kurmalarını sağlamaktadır (Cortina, Arel ve Smith-Darden, 2017).

Çok kültürlü eğitim programları, öğrencilere farklılıkları anlama ve bu farklılıkları zenginlik olarak görme becerisi kazandırmaktadır. Bu programlar, öğrencilerin önyargıları sorgulamalarına ve kapsayıcı bir toplumun önemini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin sosyal adalet ve eşitlik konularında duyarlılık geliştirmelerine olanak tanımaktadır (de Bruijn, 2019).

Öğretmenlerin çok kültürlü eğitim programlarını etkili bir şekilde uygulayabilmeleri için, kültürel unsurlar konusunda derin bir anlayışa ve uygun pedagojik yöntemlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu, öğretmen eğitimi programlarında kültürel çeşitliliğe odaklanılmasını ve öğretmen adaylarının bu konuda donanımlı hâle getirilmesini gerektirmektedir (Lee, 1994; Karacsony, Pásztoová, Vinichenko ve Huszka, 2022).

Çok kültürlü eğitim ve kültürel unsurların öğretimi, toplumsal uyumu ve karşılıklı saygıyı teşvik etmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin farklı kültürler arasında köprüler kurmalarını ve küresel sorunlara duyarlı çözümler üretmelerini sağlamaktadır. Eğitim sistemleri, öğrencileri kültürel olarak bilinçli bireyler olarak yetiştirmek için çok kültürlü eğitim programlarını benimsemektedir (Karacsony ve diğerleri, 2022).

Buna ek olarak çok kültürlü eğitim ve kültürel unsurların öğretimi, eğitim sistemlerinin temel bileşenlerinden biri hâline gelmiştir. Bu yaklaşım, öğrencilerin kültürel farklılıkları anlamalarını, saygı duymalarını ve bunlardan öğrenmelerini sağlamakta; böylece daha kapsayıcı, adil ve dayanışma içinde bir toplumun temellerini atmaktadır. Kültürel unsurları kucaklayan bir eğitim anlayışı, bireylerin farklı perspektifleri kabul etmelerine ve bu farklılıkları toplumun bir zenginliği olarak görmelerine olanak tanımaktadır (Ojala, 2010).

Eğitim ortamlarında çok kültürlü eğitimin ve kültürel unsurların öğretilmesi, öğrencilerin dünyayı daha geniş bir perspektiften görme becerisini geliştirmektedir. Bu, özellikle globalleşen dünyada, farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olacak bireyler için son derece önemli kabul edilmektedir. Kültürel çeşitliliğe sahip sınıflarda öğrenim gören öğrenciler, empati, iletişim ve iş birliği gibi becerilerde daha yüksek yetkinliklere sahip

olmaktadır (Ojala, 2010).

Kültürel unsurların öğretilmesi, aynı zamanda öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini daha iyi anlamalarına ve onurlandırmalarına yardımcı olmaktadır. Öğrenciler, kendi kültürel kökenlerinin zenginliğini ve değerini keşfederken, diğer kültürel gruplara karşı da bir saygı duygusu geliştirmektedirler. Bu durum, öğrencilerin kendilerine ve çevrelerine karşı daha bilinçli ve duyarlı olmalarına katkıda bulunmaktadır (Pérez-Jorge, González-Herrera, González-Afonso ve Santos-Álvarez, 2023).

Öğretmenler için, çok kültürlü eğitim ve kültürel unsurların öğretimi, sınıf içindeki etkileşimleri zenginleştiren ve öğretim pratiklerini derinleştiren bir fırsat sunmaktadır. Öğretmenler, farklı kültürel arka planlardan gelen öğrencilerin ihtiyaçlarına daha uygun yanıtlar verebilmek için kendi pedagojik yaklaşımlarını çeşitlendirmekte ve adapte etmektedirler. Bu süreç, öğretmenlerin de kendi profesyonel gelişimlerinde önemli ilerlemeler kaydetmelerine olanak tanımaktadır (Karanikola, Katsioulis ve Palaiologou, 2022; Pérez-Jorge ve diğerleri, 2023).

Toplumsal açıdan bakıldığında, çok kültürlü eğitim ve kültürel unsurların öğretilmesi, toplumun bütün bireylerinin haklarına ve ihtiyaçlarına duyarlı bir eğitim sisteminin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu eksen, sosyal adaletin sağlanması ve herkes için eşit eğitim fırsatlarının oluşturulması yolunda atılmış bir adım olarak değerlendirilebilmektedir (Kıraç ve diğerleri, 2022).

Tüm bunların bir sonucu olarak çok kültürlü eğitim, bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarını, toplumsal çeşitliliği kutlamalarını ve birlikte daha uyumlu bir şekilde yaşamalarını sağlayan temel bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, eğitim sistemlerimizin ve toplumumuzun geleceği için hayati öneme sahiptir. Kültürel unsurları öğrenmek ve öğretmek, bizi bir araya getiren ve hepimizi zenginleştiren bir süreçtir. Bu nedenle, eğitimcilerin, politika yapımcıların ve toplum liderlerinin bu süreci desteklemeleri ve teşvik etmeleri gerekmektedir. Nitekim çok kültürlü eğitim ve kültürel unsurların öğretilmesi, toplumsal barışın ve uyumun korunmasında kritik bir rol oynamaktadır (Karanikola ve diğerleri, 2022; Layne ve Teng, 2022).

Toplumlar arası anlayışın ve iş birliğinin geliştirilmesi, global sorunlara karşı ortak çözümler üretilmesi için gereklidir. Farklı kültürel perspektiflerden gelen öğrencilerin bir arada öğrenmesi ve birbirlerinin deneyimlerinden faydalanması, onları gelecekte uluslararası ilişkiler, çevresel sorunlar ve küresel sağlık gibi konularda daha etkili bireyler hâline getirebilmektedir (Martin ve Dagostino-Kalniz, 2015).

Eğitimde kültürel unsurlar, öğrencilere sadece farklı kültürler hakkında bilgi vermekle

kalmamakta, aynı zamanda bu bilgileri günlük hayatlarında nasıl kullanacaklarını ve farklı insanlarla nasıl etkileşim kuracaklarını da öğretmektedir. Bu beceriler, öğrencilerin kişisel ve profesyonel yaşamlarında başarılı olmaları için gerekli kabul edilmektedir (Martin ve Dagostino-Kalniz, 2015).

Bu sürecin bir parçası olarak, öğretmenlerin kendi kültürel farkındalıklarını artırmaları ve öğrencilerin farklı kültürel deneyimlerini nasıl entegre edecekleri konusunda sürekli olarak öğrenmeleri gerekmektedir. Öğretmen eğitimi programları, kültürel unsurlar ve çok kültürlü pedagoji konularında öğretmen adaylarına gerekli araçları sağlamalıdır (Posselt, 2020).

Ayrıca, okullar ve eğitim kurumları, öğrenci ve öğretmen popülasyonlarının çeşitliliğini yansıtan ve herkesin kendini hoş karşılanmış ve değerli hissettiği bir okul kültürü oluşturmalıdır. Bu durum, tüm öğrencilerin eğitim sürecine tam olarak katılmalarını ve en iyi şekilde öğrenmelerini sağlayan bir çerçeve sunmaktadır (Solomon, 1997).

Buna ek olarak çok kültürlü eğitim, eğitimde mükemmelliğe ulaşmanın bir yolu olarak görülmelidir. Farklılıkları kucaklamak ve her öğrencinin benzersiz perspektiflerini öğrenme sürecine dâhil etmek, eğitimin kalitesini artırır ve tüm öğrenciler için daha zengin ve anlamlı bir öğrenme deneyimi sağlamaktadır. Eğitimciler, politika yapıcılar ve toplum liderleri, bu önemli görevde birlikte çalışarak, herkes için daha adil, kapsayıcı ve başarılı bir eğitim sistemi oluşturabilmektedir. Bu husus, sadece bugünün öğrencileri için değil, aynı zamanda gelecek nesiller için de sürdürülebilir bir toplumun temelini atabilmektedir (Solomon, 1997; Setyono ve Widodo, 2019).

Çok kültürlü eğitim ve kültürel unsurların öğretimi üzerine yapılan tartışmanın ardından, bu konuların Kuzey Makedonya'daki toplum bilimleri ders kitaplarında nasıl ele alındığına dair bir incelemeye geçiş yapmanın gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, ders kitaplarının öğrencilere sunduğu perspektiflerin çeşitliliğini ve derinliğini değerlendirmek için bir temel sağlamaktadır. Bu bağlamda, ders kitaplarının içeriklerinin, çok kültürlü eğitim yaklaşımlarını ve kültürel çeşitliliğe olan saygıyı nasıl yansıttığı incelenmiştir.

2.3. Türk Kültür Varlıkları ve Ders kitaplarındaki Yeri

Türk kültür varlıkları, yüzyıllar boyunca Orta Asya, Anadolu ve çevresindeki coğrafyalarda gelişen zengin bir mirası temsil etmektedir. Bu varlıklar, maddi ve manevi olmak üzere iki ana kategoriye ayrılabilir.

2.3.1. Türk Kültür Varlıklarının Tanımı ve Kategorileri

Maddi kültür varlıkları, somut nesnelerden ve fiziksel yapılardan oluşurken; manevi kültür varlıkları, toplumun inançları, gelenekleri, görenekleri, sanat anlayışları ve yaşam biçimlerini içeren soyut unsurlardan oluşmaktadır. Her iki kategori de Türk kültürünün çeşitli yönlerini ve bu kültürün zaman içindeki evrimini yansıtarak, tarihî ve kültürel bir derinlik sunmaktadır (Tekcan ve Er, 2014).

Sanat eserleri kategorisi, resim ve heykelleri, minyatürleri, tezhip ve hat sanatı gibi eserleri içermektedir. Bu eserler, Türk sanatının incelikli detaylarına ve estetik zevkine ışık tutmaktadır. Özellikle minyatürler ve tezhip çalışmaları, tarihî olayları ve dönemleri belgeleyen, aynı zamanda dönemin sanatsal anlayışını ve estetik değerlerini gösteren önemli kaynaklardır. Hat sanatı ise, Türk kültüründe yazının sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde, bir sanat formu olarak kabul edildiğinin güçlü bir göstergesidir (Alp, 2009).

Mimari yapılar, camiler, saraylar ve konaklar gibi eserleri kapsamaktadır. Bu yapılar, Türk mimarisinin çeşitliliğini ve teknik başarısını sergilemektedir. Camiler hem dinî hem de toplumsal yaşamın merkezleriyken, saraylar ve konaklar dönemin sosyal ve kültürel hayatına dair zengin bilgiler sunmaktadır. Özellikle Osmanlı mimarisinin en görkemli örnekleri, dünya çapında takdir gören ve koruma altına alınan kültürel miraslar arasında yer almaktadır (Koyuncu, 2006; Sarıtaş, 2019).

El sanatları ürünleri ise seramik ve çini eserler, halı ve kilimler, ahşap oymacılığı ürünleri gibi eserleri içerir. Bu eserler, hünerli ustaların elinden çıkarak, Türk el sanatlarının zenginliğini ve çeşitliliğini gözler önüne serer. Seramik ve çini işçiliği, özellikle İznik ve Kütahya çinileri, dünya çapında ün kazanmıştır. Halı ve kilimler, Türklerin göçebe yaşam tarzından gelen bir miras olup, zengin motifleri ve renkleriyle dikkat çeker. Ahşap oymacılığı ise, geleneksel Türk evlerinin ve kamu binalarının süslemelerinde önemli bir yer tutmaktadır (Sarıtaş, 2019).

Müzik aletleri arasında sazlar (bağlama, ud, cümbüş vb.), davul ve zurna, ney ve kemençe bulunmaktadır. Bu aletler, Türk müziğinin melodilerini ve ritimlerini oluşturmada kullanılmaktadır. Geleneksel Türk müziğinin zengin repertuarı, bu müzik aletleriyle icra edilen eserlerle kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Ceylan, 2014).

Giysi ve süs eşyaları kategorisi, geleneksel kıyafetler, takılar ve süs eşyaları, başörtüleri ve başlıkları içerir. Bu eşyalar, Türk kültürünün giyim kuşam alanındaki estetik anlayışını ve sosyal statüyü gösteren önemli unsurlardır. Geleneksel kıyafetler, Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki kültürel unsurları ve zenginliği yansıtmaktadır (Uğurlu, 2014;

Bayraktar, 2023).

Silahlar ve zırhlar ise, kılıçlar, ok ve yaylar, zırhlar ve kalkanlar gibi öğeleri kapsayarak, Türk savaş sanatı ve askerî tarihine dair bilgiler sunmaktadır. Bu silahlar ve zırhlar, sadece savaş araçları olarak değil, aynı zamanda zanaatkarların ustalığının ve dönemin teknolojik gelişim düzeyinin de bir göstergesi olarak kabul edilir. Özellikle kılıçlar, Türk metal işçiliğinin inceliklerini ve estetik anlayışını yansıtan eserler arasında yer almaktadır (Muradova, 2021).

Türk kültür varlıklarının bu geniş yelpazesi, Türklerin zengin kültürel ve tarihî mirasını somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu varlıklar, Türk halkının yaşam tarzını, sanatına olan tutkusunu, sosyal ve dinî inançlarını ve günlük yaşam pratiklerini yansıtmaktadır. Aynı zamanda, Türk kültür varlıkları, farklı kültürlerle olan etkileşimler sonucu ortaya çıkan ortak mirasın da bir parçasıdır. Bu etkileşimler, Türk kültürünün dinamik yapısını ve zaman içinde nasıl evirildiğini göstermektedir (Uğurlu, 2014; Sarıtaş, 2019; Muradova, 2021).

Ders kitaplarında Türk kültür varlıklarının temsili, bu zengin mirasın yeni nesillere aktarılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Öğrencilere sanat, mimari, el sanatları, müzik ve geleneksel giysiler hakkında bilgi vermek, onların kültürel kimliklerini keşfetmelerine ve başka kültürleri anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği açısından da büyük önem taşımaktadır (Aktın, 2017; Gülden, 2020).

Türk kültür varlıklarının korunması ve restorasyonu, bu kültürel mirasın gelecek nesillere ulaşmasını sağlamak için gereklidir. Bu süreç, sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de iş birliği ve çaba gerektirmektedir. UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar tarafından koruma altına alınan bazı Türk kültür varlıkları, dünya kültür mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Gülden, 2020).

Tüm bunlar çerçevesinde, Türk kültür varlıkları, sadece Türkiye'nin değil, insanlık tarihinin de değerli bir parçasıdır. Bu varlıklar, tarihin, sanatın ve insan yaratıcılığının örneklerini sunmaktadır. Onları korumak ve yeni nesillere aktarmak, kültürel unsurları ve ortak insan mirasımızı kutlamak anlamına gelmektedir. Bu süreçte eğitim, kültürel mirasın korunması ve değerinin anlaşılması için vazgeçilmez bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Balkanlar, yüzyıllar boyunca çeşitli imparatorlukların hâkimiyeti altında kalmış ve bu süreç içerisinde birçok kültürden etkilenmiş bir bölgedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki uzun süreli hâkimiyeti, bu coğrafyada derin ve kalıcı izler bırakmıştır (Aytaç, 2020; Diko, 2023; Okur, 2023). Bu izler, özellikle Türk kültür varlıkları aracılığıyla

günümüze kadar ulaşmıştır. Bu varlıklar, mimari yapılar, el sanatları ürünleri, kıyafetler ve mutfak kültürü gibi çeşitli alanlarda kendini gösterir ve bölgenin zengin kültürel dokusunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Öztürk, 2021).

Mimaride, Osmanlı döneminden kalan camiler, hamamlar, köprüler ve medreseler, Türk kültürünün Balkanlar'daki en belirgin örneklerindendir. Kuzey Makedonya, bu mirasın canlı tanıklarına ev sahipliği yapmaktadır. Üsküp, Ohrid ve Manastır (Bitola) gibi şehirlerde bulunan tarihî yapılar, dönemin mimari özelliklerini, estetik anlayışını ve sosyal yaşamını yansıtmaktadır. Bu yapılar, hem estetik değerleriyle hem de tarihî önemleriyle dikkat çeker ve koruma altına alınmıştır (Ödemiş, 2023).

Türk el sanatları, Balkanlar'da yaşatılan geleneksel zanaatlar arasında önemli bir yere sahiptir. Geleneksel Türk halıları, çinicilik, bakır işçiliği ve ahşap oymacılığı, zanaatkârların ustalıklı ürettiği eserlerdir. Kuzey Makedonya'da, Türk esnaf ve zanaatkârlarının oluşturduğu çarşılar bu el sanatlarının güzel örneklerine rastlamak mümkündür. Bu eserler, bölgenin kültürel zenginliğine katkıda bulunurken, aynı zamanda geçmişle günümüz arasında bir köprü görevi görmektedir (Ada, 2020; Küçükkurt, 2020; Eroğlu ve Akpınarlı, 2023).

Kıyafetler konusunda ise, Türk etkisinin Balkan giyim kültürü üzerindeki etkisi göz ardı edilememektedir. Geleneksel düğünler ve özel günlerde giyilen kıyafetler, Türk kültürünün etkisi altında gelişen desenler ve kesimlerle zenginleşmiştir. Bu kıyafetler, bölgenin kültürel unsurlarını ve estetik anlayışını yansıtan değerli unsurlardır (Turan, 2021).

Türk mutfak kültürünün Balkanlar üzerindeki etkisi, yemek kültüründe açıkça görülmektedir. Kahve, baklava, börek gibi Türk mutfaklarına özgü lezzetler, Kuzey Makedonya başta olmak üzere Balkan mutfaklarında sevilerek tüketilmektedir. Bu lezzetler, bölge insanının günlük yaşantısının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş ve Türk mutfak kültürünün bölgedeki varlığının en lezzetli kanıtlarından biri olmuştur (Ekinci, 2021; Ödemiş, 2023).

Balkanlar'da Türk kültür varlıklarının korunması ve yaşatılması, bu varlıkların sadece Türkiye için değil, aynı zamanda bölge ülkeleri için de önemli bir kültürel miras olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Türk kültürel mirasının korunması, restorasyonu ve tanıtımı konularında yürütülen çeşitli projeler, bu mirasın gelecek nesillere aktarılmasını amaçlamaktadır. Özellikle Kuzey Makedonya'da, bu alanda yapılan çalışmalar hem yerel yönetimlerin hem de Türkiye'nin destekleriyle gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar, tarihî yapıların restorasyonunu içerirken, aynı zamanda Türk kültürüne ait sanatsal ve el sanatları ürünlerinin sergilenmesini de kapsamaktadır, böylece bölgenin zengin kültürel mirasının daha geniş kitleler tarafından tanınması ve takdir edilmesi sağlanmaktadır (Ekinci, 2021).

Türk kültür varlıklarının Balkanlar'daki varlığı, sadece mimari ve el sanatlarıyla sınırlı

değildir; aynı zamanda dil, edebiyat ve müzik gibi unsurları da içerir. Türkçe, bölgede konuşulan diller arasında önemli bir yere sahip olup, Türk edebiyatı ve müziği de Balkan kültürünün bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu kültürel etkileşim, farklı kültürlerin bir arada yaşamasının ve birbirlerini zenginleştirmesinin güzel bir örneğidir (Ödemiş, 2023).

Akademik çalışmalarda, Balkanlar ve özellikle Kuzey Makedonya'daki Türk kültür varlıkları, tarih, antropoloji, mimarlık ve sanat tarihî gibi farklı disiplinlerin ilgi alanına girmektedir. Bu çalışmalar, konunun çok boyutluluğunu ve derinliğini ortaya koyarken, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının önemine dikkat çekmektedir (Ekinci, 2021).

Türk kültürel mirasının korunması ve tanıtımı konusunda yürütülen projeler, aynı zamanda bölgede yaşayan farklı etnik ve dinî gruplar arasında diyalog ve anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu projeler, kültürel unsurları ve hoşgörüyü teşvik ederken, ortak bir tarih ve kültür mirası etrafında birleşmeyi sağlamaktadır (Ural, 2016).

Tüm bunların sonucu olarak Balkanlar ve özellikle Kuzey Makedonya'daki Türk kültür varlıkları, bölgenin zengin kültürel dokusunun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kültürel mirasın korunması ve tanıtılması hem bölgesel kimlik hem de kültürel unsurlar açısından büyük önem taşımaktadır. Kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması, bu mirasın sadece geçmişin bir yansıması olmadığını, aynı zamanda geleceğin de bir yapı taşı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, Balkanlar'daki Türk kültürel mirasının korunması, bölgenin ve dünyanın ortak sorumluluğudur ve bu miras, tüm insanlık için değerli bir hazine olarak kabul edilmelidir (Ural, 2016; Ekinci, 2021).

2.3.2. Kuzey Makedonya’da Toplum Bilimleri Ders Kitapları

Kuzey Makedonya, çeşitli etnik ve kültürel grupların bir arada yaşadığı bir coğrafyada bulunmaktadır, bu nedenle ders kitaplarının kapsayıcı bir şekilde temsili büyük önem taşımaktadır. Ders kitaplarındaki içeriklerin analizi, tarih öğretiminde kullanılan yaklaşımların ve metodolojilerin incelenmesini gerektirmektedir. Tarih eğitiminin, öğrencilere sadece olayların kronolojik sıralamasını sunmanın ötesine geçerek, kritik düşünme becerilerini ve çeşitli tarih yorumları arasında değerlendirme yapabilme yeteneğini kazandırması hedeflenmelidir. Bu nokta, öğrencilerin sadece kendi ulusal tarihlerini değil, aynı zamanda dünya tarihindeki diğer kültürler ve toplumlar hakkında da bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır (Lichnofsky, Pandeleymoni ve Stojanov, 2017).

Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarındaki içerikler üzerine yapılan analizler,

milliyetçilik, kimlik ve hafıza gibi temaların nasıl işlendiğini örneklendirmektedir (Erişen ve diğerleri, 2022; Gümüştekin ve Cevheroğlu Eren, 2023). Tarih öğretiminde ulusal kimliğin inşası, çoğu zaman belirli bir tarih anlatısının benimsenmesiyle ilgilidir. Ancak, bu süreçte, tarihin çeşitli yorumlarını ve perspektiflerini dikkate almak, öğrencilere daha geniş bir bakış açısı kazandırabilmektedir. Özellikle, bölgedeki etnik ve kültürel çatışmaların tarihini öğretirken, çeşitli grupların deneyimlerine ve bakış açılarına yer vermek, öğrencilerin empati kurma ve toplumsal çeşitliliği anlama yeteneklerini geliştirebilmektedir (Bloodworth, 2020).

Kuzey Makedonya'daki sosyal bilimler ders kitapları, bölgenin tarihini ele alırken, genellikle antik Makedonya'dan başlayıp, Osmanlı İmparatorluğu döneminden geçerek, günümüze kadar uzanan geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu ders kitaplarının, tarih öğretiminde kullanılan çeşitli metodolojileri ve yaklaşımları nasıl yansıttığı, öğrencilerin tarih bilgilerini nasıl ele aldıkları ve işledikleri açısından önemli görülmektedir. Ayrıca, Yeşilbursa (2018) ile Jonuzi ve Selvi (2023)'nin çalışmalarında belirtildiği gibi ders kitaplarının, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürel unsurlar ve azınlık hakları gibi konuları nasıl ele aldığını da gözlenebilmektedir (Bloodworth, 2020; Jovkovska, 2023).

Tüm bunların bir sonucu olarak, Kuzey Makedonya'daki sosyal bilimler ders kitaplarının içerikleri, eğitimde kültürel temsiliyet ve çok kültürlü eğitimin önemini vurgulamaktadır. Ders kitaplarının, toplumun kültürel unsurlarını ve tarihin çeşitli yorumlarını adil ve kapsayıcı bir şekilde temsil etmesi, öğrencilerin kendi kimliklerini ve başkalarının kimliklerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarında sunulan bilgilerin sorgulanması ve çeşitli perspektiflerden ele alınması, öğrencilere eleştirel düşünme ve analiz yapma becerileri kazandırmaktadır (Jovkovska, 2023). Öğrencilerin, tarihî olayları ve figürleri farklı açılardan değerlendirme yeteneği, onların daha bilinçli ve kapsayıcı bir toplumsal anlayış geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Jovkovska, 2023).

Kuzey Makedonya'da ders kitaplarının içeriklerini inceleyen Kurt (2021), Ramčilović ve Abrori (2023) ve Yeşilbursa (2018)'nin çalışmaları ayrıca, ders kitaplarının bölgesel ve uluslararası ilişkileri, komşu ülkelerle olan tarihî ve kültürel bağları nasıl ele aldığını da vurgulamaktadır. Bu bağlam, öğrencilerin kendi ülkelerinin komşu ülkeler ve genel olarak uluslararası toplumla olan ilişkilerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilmektedir. Böylece, öğrenciler, sadece kendi ulusal tarihlerini değil, aynı zamanda dünyanın diğer bölgelerinin tarihlerini ve bu tarihlerin birbirleriyle nasıl iç içe geçtiğini de öğrenebilmektedir (Kurt, 2021; Ramčilović ve Abrori, 2023).

Bir diğer nokta ise Kuzey Makedonya'daki sosyal bilimler ders kitaplarının içerikleri

bağlamında, eğitimde kullanılan materyallerin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gerektiğini vurgulamasıdır (Ramčilović ve Abrori, 2023). Ders kitaplarının, toplumsal değişimlere, tarih yazımındaki yeni gelişmelere ve pedagojik yaklaşımlardaki yeniliklere uyum sağlaması, eğitimin dinamik ve ilerici bir karaktere sahip olmasını sağlamaktadır (Erişen ve diğerleri, 2022). Bu çerçeve, öğrencilere, geçmişin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü anlama ve kendi zamanlarında yaşanan toplumsal olayları tarihsel bir perspektiften değerlendirme yeteneği kazandırmaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarının içerikleri, sadece mevcut eğitim pratiklerini değerlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda gelecekteki eğitim politikaları ve uygulamaları için de önemli içgörüler sunmaktadır (Sharlamanov ve Petreska, 2022; Ramčilović ve Abrori, 2023).

Kuzey Makedonya'da toplum bilimleri ders kitaplarının içeriği ve çok kültürlü eğitim bağlamındaki analizi, eğitimde kültürel temsiliyetin önemine dikkat çekerken, Türk kültür varlıkları ve ders kitaplarındaki yerine geçiş için bir temel oluşturmaktadır. Bu eksen, kültürel mirasın ders kitaplarında nasıl işlendiğini ve öğrencilere nasıl sunulduğunu detaylandırma fırsatı sunmaktadır. Bu doğrultuda Türk kültürel varlıklarının, ders kitaplarında ele alınış biçimi ve bu içeriklerin öğrencilerin kültürel anlayışına katkıları da bir sonraki başlıkta değerlendirilmiştir.

2.3.3. Türk Kültürü ve Kültür Varlıklarının Eğitimdeki Rolü Üzerine Yurt İçi ve Yurt Dışı Araştırmalar

Kuzey Makedonya'daki Türkçe eğitiminde karşılaşılan zorluklar, kullanılan ders kitaplarının yetersizliği ve eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiği üzerine odaklanan çalışmalar ön plana çıkmaktadır (Aktürk ve Lika, 2022; Altay ve Akkaya, 2022). Nitekim az sayıda çalışmada, Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitiminin ve Türk kültürel unsurlarının önemi vurgulanmakta, öğrencilerin ana dillerinde eğitim almasının kimlik kazanımı ve toplum içinde kendini ifade edebilme becerisi yönünden önem taşımakta olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2021; Altay ve Akkaya, 2022).

Aynı zamanda, bu çalışmalarda genellikle eğitim programlarında ve ders kitaplarında Türk kültür varlıklarının yeterince temsil edilmediği ve bu eksikliğin öğrencilerin kültürel miraslarına olan bağlarını zayıflatabileceği dile getirilmektedir. Öğretmenlerin yeterli ve doğru kaynaklara ulaşmakta güçlük çektiği, ders kitaplarında eksiklikler olduğu ve bu durumun Türkçe eğitiminin etkinliğini olumsuz etkilediği üzerinde durulmaktadır (Altay ve Akkaya, 2022; Okumuş, 2022).

Özellikle, dilin kasıtlı asimilasyon çabalarına rağmen korunması gerektiği, Türkçe eğitimiyle ilgili bilimsel çalışmaların artırılması ve sorunların hızlı bir şekilde çözümlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada, araştırmaların yetersiz olması ve güncel olmaması, bölge Türklerinin Türkçe eğitime yeterli ilgiyi göstermediği sonucuna da yol açabilmekte, bu nedenle yeterli ve güncel çalışmaların yapılmasının önemi vurgulanmaktadır (Dalkılıç, 2019).

Tüm bunlar çerçevesinde, mevcut literatür incelendiğinde, Kuzey Makedonya'da Türk kültürü ve kültür varlıklarının eğitimdeki rolü üzerine yapılan çalışmaların sayısının az olduğu ve mevcut çalışmaların genellikle eğitimde karşılaşılan zorluklar, materyal eksiklikleri ve eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi gerekliliği üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, gelecekte bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiğini göstermektedir.

2.4. Kuzey Makedonya'da Türk Kültür Varlıkları

Kuzey Makedonya'da bulunan Türk kültür varlıkları incelendiğinde çeşitli sanat eserleri, mimari eserler ve el sanatları gibi farklı nitelikteki kültürel unsurların olduğu gözlenmektedir. Bu noktada bazı unsurların özellikle turizm amaçlı önemli değerlerinin olduğu da söylenebilmektedir. Öte yandan eserlerin önemli bir bölümünün başkent Üsküp'te olduğu görülmektedir (Balat, 2020).

Şekil 1. Burmalı Camii, Üsküp

Şekil 1’de yer alan Burmalı Camii, 15. yüzyılda, Osmanlı’nın Üsküp üzerindeki egemenliğinin bir göstergesi olarak inşa edilmiştir. Caminin yaptıranı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu dönemde Osmanlı padişahları ve yerel beylerin büyük camiler inşa ettirdiği bilinen bir gerçektir. Caminin mimari yapısında dikkat çeken en önemli unsur, burma motifli minaresidir. Bu tür detaylar, Osmanlı mimarisinde ince işçilik ve estetik anlayışının bir yansıması olarak ifade edilebilmektedir. Cami hem ibadet hem de sosyal bir merkez olarak kullanılmıştır ve dönemin Üsküp’ünde toplumsal hayatın merkezini oluşturmuştur. Burmalı Camii, Osmanlı döneminin sanat ve kültür anlayışını yansıtan önemli eserlerden biri olarak günümüze kadar gelmiştir (Koçer, 2020).

Burmalı Camii, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü sonrasında farklı dönemlerde zarar görmüş, ancak restore edilerek bugünkü hâline getirilmiştir. 20. yüzyılın başlarında yaşanan savaşlar ve Üsküp’teki siyasi kargaşa döneminde cami ciddi hasarlar almış, minaresi büyük ölçüde tahrip olmuştur. Bununla birlikte, 21. yüzyılın başlarında yapılan kapsamlı restorasyon çalışmaları ile cami aslına uygun bir şekilde restore edilmiştir. Restorasyon sırasında, minare ve diğer mimari unsurlar orijinal tasarımına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu restorasyon çalışmaları, caminin tarihî önemini koruma çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Koçer, 2020).

Şekil 2. Gazi Baba Türbesi, Üsküp

Şekil 2’de görülen Gazi Baba Türbesi ise 16. yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmiştir. Gazi Baba, Osmanlı döneminde bölgede büyük saygı gören bir kumandan olup, özellikle Üsküp’teki askerî varlığın güçlenmesinde önemli rol oynamıştır. Türbe, Gazi Baba’nın anısını yaşatmak ve manevi mirasını korumak amacıyla inşa edilmiştir. Osmanlı mezar mimarisinin karakteristik özelliklerini taşıyan türbenin sekizgen yapısı ve kubbesi, dönemin mimari anlayışını yansıtmaktadır. Gazi Baba Türbesi, sadece bir mezar yapısı olmanın ötesinde, ziyaretçilerin dua ettiği, manevi huzur bulduğu bir mekân olarak işlev görmüştür. Bu türbeler, Osmanlı döneminde önemli kişilerin anısını yaşatmak amacıyla inşa edilen ve halk tarafından saygı gösterilen yapılardır. Gazi Baba’nın bölgedeki Osmanlı varlığına katkıları ve yerel halk tarafından gördüğü saygı, türbenin inşasında önemli bir etken olmuştur (Nureski, 2014).

Gazi Baba Türbesi, zaman içerisinde çeşitli restorasyon çalışmaları geçirmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarına kadar geçen sürede hem doğal etkiler hem de savaşlar nedeniyle bazı kısımlarında hasarlar oluşmuştur. Ancak, yerel yönetimler ve vakıflar tarafından türbenin korunması ve orijinal hâline uygun restorasyonların yapılması sağlanmıştır. Bu restorasyon çalışmaları, türbenin hem mimari özelliklerinin korunmasına hem de Osmanlı dönemine ait tarihî ve kültürel mirasın yaşatılmasına büyük katkı sağlamaktadır. Türbe, bugün de ziyaretçilerini ağırlamakta ve bölgedeki Türk-İslam kültürünün önemli bir simgesi olarak varlığını sürdürmektedir (Nureski, 2014).

Şekil 3. İsa Bey Çifte Hamamı, Üsküp

Şekil 3’te görülen İsa Bey Çifte Hamamı, Üsküp’ün Osmanlı döneminden kalma en önemli hamam yapılarından biridir. 15. yüzyılda İsa Bey tarafından yaptırılan bu hamam hem erkekler hem de kadınlar için ayrı bölümleri olan “çifte hamam” mimarisiyle dikkat çekmektedir. Hamamlar, Osmanlı döneminde sadece temizlik amacıyla değil, sosyal buluşma noktaları olarak da işlev görmüştür. İsa Bey Çifte Hamamı, Üsküp’te Osmanlı sosyo-kültürel yapısının bir parçası olarak önemli bir yere sahip olmuştur. Hamamın kubbeleri ve iç mimarisi, dönemin mimari anlayışını yansıtarak, bu tür yapılar aracılığıyla Osmanlı’nın toplumsal yapısına ışık tutmaktadır. İsa Bey Çifte Hamamı, zamanla birçok restorasyon çalışması geçirmiştir. Özellikle 20. yüzyılda yaşanan doğal afetler ve savaşlar sonrasında ciddi hasarlar almış, ancak 21. yüzyılda gerçekleştirilen kapsamlı restorasyonlarla aslına uygun olarak onarılmıştır. Restorasyon sırasında, hamamın orijinal yapısına sadık kalınarak kubbe ve duvar detayları yeniden inşa edilmiştir. Bugün hâlâ varlığını sürdüren hamam, Osmanlı mimarisinin Üsküp’teki en güzel örneklerinden biri olarak, hem yerli halk hem de turistler tarafından ziyaret edilmektedir (Asani, 2010).

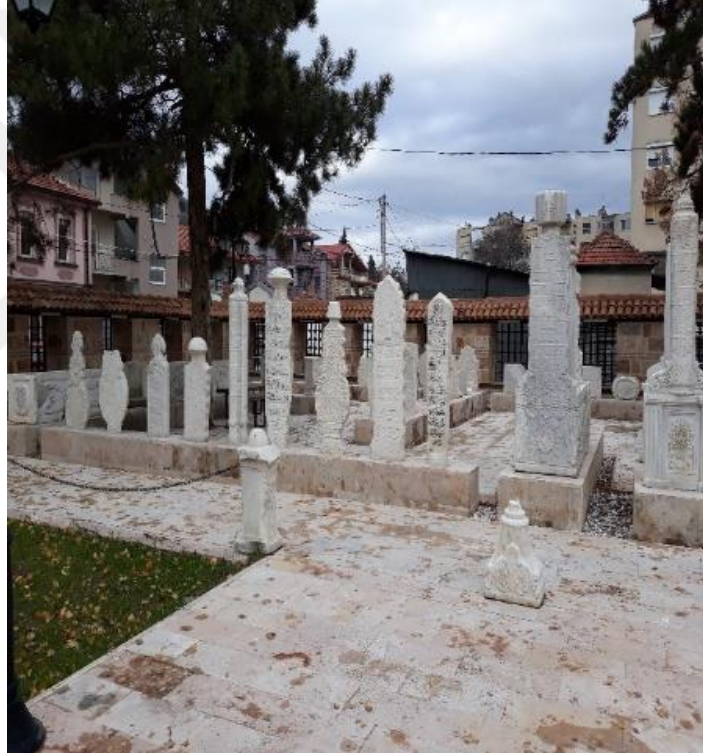
Şekil 4. Eski Hamam, Manastır

Şekil 4’teki Eski Hamam, Manastır şehrinde yer alan ve Osmanlı döneminden kalma bir diğer önemli yapıdır. Osmanlı mimarisinin klasik hamam yapısını yansıtan bu hamam, Manastır’da halkın hem temizlik hem de sosyal etkileşim amacıyla kullandığı bir mekân

olmuştur. Hamamlar, Osmanlı döneminde önemli bir sosyal statüye sahip yerlerdi ve bu yapı, Osmanlı'nın Manastır üzerindeki etkisini göstermektedir. Zaman içerisinde bakımsız kalan ve restore edilmeyen bu hamam, şu an harabe hâlinde olsa da Osmanlı dönemi mimarisinin izlerini taşımaktadır. Eski Hamam, günümüze kadar ciddi bir restorasyon geçirmemiştir ve bu nedenle yapısal olarak büyük oranda yıpranmıştır. Duvarlarındaki taş işçiliği ve kubbe yapıları hâlâ ayakta olsa da hamamın orijinal ihtişamını kaybettiği söylenebilir. Bu tür yapıların, Osmanlı dönemindeki sosyal yaşama dair önemli ipuçları sunması, bu hamamın restore edilerek korunmasını daha da anlamlı kılmaktadır (Škrijelj Celtek ve Şahin Tekinalp, 2022).

Şekil 5. Haydar Kadı Camii Mezar Taşları, Manastır

Şekil 5'teki Haydar Kadı Camii Mezar Taşları, Manastır'da Osmanlı dönemine ait önemli mezarlık alanlarından birine aittir. Osmanlı mezar taşları, o dönemin estetik anlayışını, dinî inanışlarını ve sosyal hiyerarşisini yansıtan unsurlarla süslenmiştir. Haydar Kadı Camii'nin mezar taşları da bu geleneğin bir parçası olarak, özenle işlenmiş detaylara sahiptir. Taşlar üzerinde yer alan işlemler, kişinin sosyal statüsünü, mesleğini ve dinî inançlarını simgeler. Ayrıca Osmanlı mezar taşları genellikle mermerden yapılmış olup, üzerinde Arap harfleriyle yazılmış yazıtlar bulunmaktadır. Bu yazıtlar, vefat eden kişinin kimliği, hayatı ve ardından edilen duaları içermektedir (Asani, 2010).

Bu mezar taşları, hem mimari hem de kültürel açıdan Osmanlı döneminin önemli bir

yansımasıdır. Özellikle mezar taşlarında kullanılan detaylar, Osmanlı toplumundaki sınıfsal ayrımları ve manevi değerleri gözler önüne sermektedir. Manastır'da bu tür mezar taşlarının bulunması, Osmanlı'nın Balkanlardaki kalıcı izlerinin bir göstergesidir. Taşların korunması, Osmanlı mezar mimarisi hakkında daha derinlemesine bir anlayış sağlamaktadır ve tarihsel açıdan önemli bir mirası temsil etmektedir (Asani, 2010).

Şekil 6. Haydar-Kadı Camii, Manastır

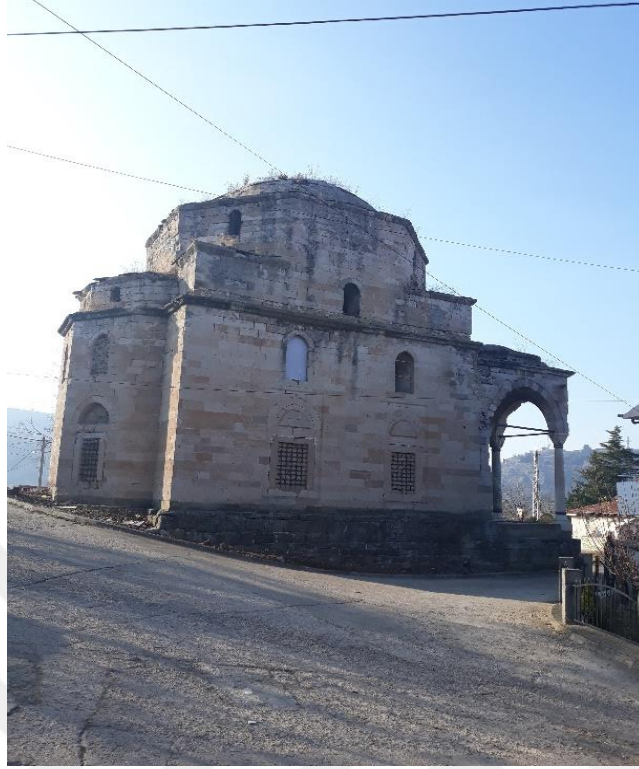
Şekil 6'da yer alan Haydar Kadı Camii, Manastır'da bulunan ve Osmanlı dönemine ait nadir yapılardan biridir. 16. yüzyılda inşa edilen bu cami, dönemin mimari özelliklerini taşımakta ve geniş kubbesi ile dikkat çekmektedir. Caminin mimarisi, klasik Osmanlı camilerinde sıkça görülen sütunlu ve revaklı girişlerle desteklenmiştir. Kubbe ve sütunlar arasındaki simetri, Osmanlı sanatının zarif detaylarını yansıtırken, iç mekânın ferahlığını artırmaktadır. Bu cami, o dönemde hem ibadet yeri hem de toplumun sosyal ve kültürel bir merkezi olarak önemli bir rol oynamıştır. Haydar Kadı Camii, yıllar boyunca Manastır'daki Osmanlı varlığının simgesi olmuştur. Caminin inşası, Osmanlı'nın Balkanlar'daki mimari etkisinin en güçlü göstergelerinden biridir. Caminin günümüze kadar gelmiş olması, Osmanlı'nın bölgedeki izlerinin hâlâ ne kadar güçlü olduğunu kanıtlamaktadır. Manastır'da yer alan bu cami, ziyaretçilerine Osmanlı mimarisinin ihtişamını sunmaya devam etmektedir ve hâlâ bölgenin en önemli tarihî yapılarından biri olarak kabul edilmektedir (Asani, 2010).

Şekil 7. Alaca Camii, Tetova

Şekil 7’de görülen Alaca Camii, Kalkandelen’in (Tetova) en dikkat çekici yapılarından biridir. Bu cami, 15. yüzyılda inşa edilmiş olup, adını dış cephesinde yer alan ve özenle boyanmış rengârenk süslemelerden almıştır. Alaca Camii, Osmanlı dönemi cami mimarisinden ayrılan dekoratif unsurlarıyla ön plana çıkmaktadır. Duvarlarında yer alan çiçek motifleri, hat sanatı ve geometrik desenler, bu yapıyı benzersiz kılmaktadır. Bu özellikler, caminin hem sanat hem de mimari açıdan ne kadar değerli olduğunu gözler önüne sermektedir. İç mekânda kullanılan ahşap işçilik ve kubbe yapısı da Osmanlı döneminin ince zevkini ve zanaatkarlarının ustalığını yansıtmaktadır. Alaca Camii, Osmanlı döneminden günümüze kadar bozulmadan gelebilmiş nadir yapılardan biridir. Camiyi ziyaret edenler hem ibadet etmek hem de bu estetik yapının sunduğu görsel zenginliği deneyimlemek için gelirler. Tetova’da bulunan bu cami, sadece mimarisi ile değil, aynı zamanda yerel halk için kültürel ve manevi bir merkez olarak da önemini korumaktadır. Yüzyıllardır varlığını sürdüren bu yapı, hem yerli hem de yabancı turistler tarafından ilgiyle ziyaret edilmektedir (Ayverdi, 1982).

Şekil 8. Hüsameddin Paşa Camii, İştîp

Şekil 8’de yer alan Hüsameddin Paşa Camii, İştîp’te inşa edilmiş ve Osmanlı’nın Balkanlar’daki önemli ibadet yapılarından biri olarak bilinir. Caminin sadeliği ve ihtişamı, Osmanlı cami mimarisinin temel unsurlarını yansıtmaktadır. Büyük kubbesi ve girişteki kemerli yapılar, bu caminin karakteristik mimari özelliklerindendir. Hüsameddin Paşa tarafından yaptırılan cami, bölgedeki Müslüman topluluk için dinî ve sosyal bir merkez olarak önemli bir rol oynamıştır. Caminin etrafındaki alanlar, Osmanlı döneminde olduğu gibi sosyal etkileşimlerin yaşandığı yerler olarak kullanılmaya devam etmektedir. Hüsameddin Paşa Camii’nin yapımında kullanılan taş işçilik ve kubbe yapısı, Osmanlı mimarisinin o dönemde ne kadar gelişmiş olduğunun bir göstergesidir. Caminin dış cephe detayları ve mimarisi, Osmanlı’nın Balkanlar’daki izlerini sürdürdüğü önemli yapılardan biridir. Bugüne kadar ayakta kalmayı başarmış bu cami, İştîp’te Osmanlı döneminin kültürel ve tarihî mirasını taşıyan bir sembol olarak varlığını sürdürmektedir (Ayverdi, 1982).

Şekil 9. Taş Köprü, Üsküp

Şekil 10. Taş Köprü, Üsküp

Şekil 9 ve Şekil 10'da görülen Taş Köprü, Üsküp'ün simge yapılarından biridir ve şehrin tarihî dokusunu en iyi yansıtan yapılardan biri olarak kabul edilmektedir. Köprü, Vardar Nehri üzerinde 15. yüzyılda Osmanlı padişahı II. Murad tarafından yaptırılmıştır. 12 kemerli yapısı ile dikkat çeken Taş Köprü, Üsküp'ün Eski Çarşısı ile modern şehir merkezini birbirine bağlamaktadır. Osmanlı döneminde hem ticaretin hem de sosyal yaşamın bir parçası olarak büyük öneme sahip olan bu köprü, yüzyıllar boyunca şehrin kalbinde varlığını sürdürmüştür. Osmanlı mimarisinin zarif ve sağlam yapısını yansıtan bu köprü, aynı zamanda şehrin en eski ulaşım arterlerinden biri olarak hizmet vermiştir. Köprü, tarih boyunca birçok doğal felakete ve savaşlara tanıklık etmiş olsa da sağlam yapısı sayesinde günümüze kadar

ayakta kalmayı başarmıştır. Bu süreçte çeşitli dönemlerde restorasyon çalışmaları geçiren Taş Köprü, orijinal mimari yapısına sadık kalınarak korunmuştur. Üsküp'ün tarihî ve kültürel mirasının bir sembolü olan bu köprü, yerli halk ve turistler için önemli bir cazibe merkezidir. Aynı zamanda, Osmanlı dönemi mühendislik becerisini ve sanat anlayışını yansıtan bir anıt olarak günümüzde de Üsküp'ün en önemli yapıları arasında yer almaktadır (Çulpan, 1975).

Şekil 11. Saat Kulesi ve Sultan Murat Camii, Üsküp

Şekil 11'de görülen Üsküp'teki Saat Kulesi ve Sultan Murat Camii, Osmanlı dönemine ait iki önemli yapıdır ve şehrin tarihî dokusunun belirgin unsurlarını oluşturmaktadır. Sultan Murat Camii, 15. yüzyılda Osmanlı Sultanı I. Murat tarafından inşa ettirilmiş olup, Üsküp'ün en eski camilerinden biridir. Cami, klasik Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşımakta olup, özellikle ince minaresi ile dikkat çekmektedir. Caminin büyük kubbesi ve iç mekânında kullanılan detaylar, dönemin mimari anlayışını ve sanatını yansıtmaktadır. Sultan Murat Camii, Üsküp'teki Müslüman topluluk için ibadet merkezi olmanın ötesinde, şehrin sosyal ve kültürel hayatında da önemli bir yere sahip olmuştur (Koçer, 2020).

Saat Kulesi ise, Osmanlı'nın Balkanlar'daki birçok şehrinde olduğu gibi Üsküp'te de zamanın düzenli bir şekilde takip edilmesi için inşa edilmiştir. Kırmızı tuğladan yapılan ve mimari açıdan dikkat çeken bu kule, şehrin sembollerinden biri hâline gelmiştir. Osmanlı döneminde halkın vakitleri öğrenmesine yardımcı olan bu kule, aynı zamanda caminin hemen

yanında yer alarak dinî ve sosyal hayatın bütünleştiği bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Koçer, 2020).

Şekil 12. İshak Paşa Camii, Manastır

Şekil 12’de görülen İshak Paşa Camii, Manastır şehrinde yer almakta olup, Osmanlı döneminin mimari inceliklerini yansıtan önemli bir yapıdır. Bu cami, 16. yüzyılda Osmanlı vezirlerinden İshak Paşa tarafından yaptırılmıştır. Geniş kubbesi ve tek minaresi ile dikkat çeken İshak Paşa Camii hem ibadet merkezi hem de kültürel bir miras olarak şehrin silüetine katkı sağlamaktadır. Osmanlı cami mimarisinin klasik özelliklerini taşıyan bu yapı, özellikle caminin içinde yer alan zarif hat sanatları ve duvar süslemeleriyle göz doldurmaktadır. İshak Paşa Camii, Manastır’daki Müslüman topluluğun önemli bir ibadet ve toplanma yeri olarak kullanılmaya devam etmektedir. Caminin zaman içinde çeşitli dönemlerde bakımdan geçtiği bilinmektedir. Bu süreçte, orijinal yapısına sadık kalınarak, mimari detayların korunmasına özen gösterilmiştir. Caminin restorasyonu hem tarihî dokunun korunmasını hem de caminin ibadete uygun hâle getirilmesini amaçlamıştır. Manastır’ın tarihî dokusunda önemli bir yer tutan İshak Paşa Camii, ziyaretçilerine Osmanlı döneminin mimari estetiğini yaşatmaktadır (Balat, 2020).

Şekil 13. Hüsameddin Paşa Cami, İştîp

Şekil 13'teki Hüsameddin Paşa Cami ise İştîp'te yer almakta olup, Osmanlı'nın Balkanlar'daki önemli mimari miraslarından biridir. 17. yüzyılda inşa edilen bu cami, Hüsameddin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin dikkat çeken özelliklerinden biri, geniş kubbesi ve sadeliği ile Osmanlı cami mimarisinin temel unsurlarını taşımasıdır. Caminin giriş kısmında yer alan kemerler ve dış cephedeki taş işçiliği, o dönemin mimari tarzını yansıtmaktadır. Hüsameddin Paşa Cami, o dönemde Müslüman halkın ibadet ihtiyaçlarını karşılamak üzere inşa edilmiştir ve şehrin sosyal yaşamında önemli bir rol oynamıştır. Yıllar boyunca çeşitli etkiler altında kalan cami, günümüzde kısmen harabe durumdadır. Ancak, mimari yapısındaki detaylar ve yapının genel formu hâlâ ayakta kalmış olup, caminin tarihî önemini korumaktadır. Bu cami, Osmanlı dönemindeki sosyal ve dinî hayatın izlerini günümüze taşımakta ve Osmanlı'nın Balkanlar'daki kültürel mirasının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Koçer, 2020).

Şekil 14. Orta Camii, Strumca

Strumca şehrinde yer alan önemli Osmanlı eserlerinden biri olan Şekil 14'teki Orta Camii, Osmanlı dönemine ait klasik cami mimarisini yansıtan bir yapıdır. Cami, Strumca'daki Müslüman topluluğun ibadet ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla inşa edilmiş olup, bölgedeki Osmanlı kültürel mirasının bir parçasıdır. Geniş kubbesi, sağlam taş yapısı ve ince minaresi ile dikkat çeken Orta Camii, hem dinî hem de kültürel açıdan bölgenin önemli simgelerinden biridir. Caminin sade fakat zarif mimarisi, Osmanlı'nın Strumca üzerindeki etkisinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Orta Camii, zamanla bakımdan geçmesine rağmen, orijinal yapısındaki özelliklerini büyük ölçüde korumayı başarmıştır. Caminin taş işçiliği ve kubbesi, dönemin mimari estetiğini yansıtarak, Strumca'da Osmanlı döneminden kalan en önemli yapılardan biri olma özelliğini sürdürmektedir. Günümüzde hâlâ ibadet amacıyla kullanılan cami, hem yerel halk hem de turistler için kültürel bir ziyaret noktasıdır (Tanas, 2024).

Şekil 15. Postane, Strumca

Şekil 15'te görülen Postane binası ise, Strumca'daki Osmanlı döneminden kalma sivil mimari örneklerinden biridir. Beyaz renkli, iki katlı ve geniş pencereleriyle dikkat çeken bu yapı, Osmanlı'nın Strumca'daki sivil yaşamı nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Düzgün sıralı pencereler ve sade cephe tasarımı, Osmanlı'nın sivil mimari anlayışını yansıtan önemli unsurlardır. Postane binası, geçmişte şehrin haberleşme ve idari merkezi olarak hizmet vermiştir. Bu bina, günümüze kadar sağlam bir şekilde ayakta kalmış olup, restorasyonlarla orijinal yapısını koruma çabaları sürdürülmektedir. Strumca'daki bu tür Osmanlı dönemi sivil yapıları, şehrin tarihî kimliğine katkıda bulunarak, Osmanlı'nın Balkanlar'daki etkisini gözler önüne sermektedir (Abdul, 2016).

Şekil 16. Vakıf Çeşmesi, Ustrumca

Şekil 16’da görülen Vakıf Çeşmesi, Ustrumca’da Osmanlı döneminden kalma önemli bir yapı olup, Osmanlı’nın sosyal ve kültürel hayata dair bıraktığı izlerin bir parçasıdır. Vakıf çeşmeleri, Osmanlı’da toplumun su ihtiyacını karşılamak amacıyla vakıf sistemine dâhil edilerek inşa edilen yapılardır. Bu çeşme de vakıf mantığıyla yaptırılmış olup, halka ücretsiz ve sürekli su temin etmeyi amaçlamaktadır. Osmanlı mimarisinde suyun, hayati bir unsur olarak sosyal yardımlaşma aracı hâline getirilmesi, bu tür çeşmelerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çeşmenin sade ve işlevsel yapısı, o dönemin mimari anlayışına uygun olarak yapılmıştır ve bölgedeki halk için sosyal bir buluşma noktası işlevi de görmüştür. Çeşme, zamanla dış etkilere maruz kalarak aşınmalar yaşasa da günümüzde hâlâ işlevsel durumda olup, halka su sağlamaya devam etmektedir. Vakıf çeşmeleri, Osmanlı toplumunda suya ulaşımı kolaylaştıran önemli bir sosyal yardım aracı olarak öne çıkmıştır. Ustrumca’daki bu çeşme de, Osmanlı’nın hayırseverlik ve vakıf kültürünün bir parçası olarak şehrin tarihî dokusuna katkı sağlamaktadır (İmamoğlu, Ruga, Soysal ve Bilik, 2020).

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Metodu

Bu araştırmada, Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik hazırlanan toplum bilimleri, sosyal bilgiler ve tarih kitaplarında Türk kültür unsurlarının nasıl temsil edildiğini incelemek amacıyla nitel bir araştırma metodolojisi kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntemleri, derinlemesine anlama ve yorumlama gerektiren konuların incelenmesinde özellikle tercih edilmektedir (Creswell, 2016). Bu çalışmanın konusu da ders kitaplarındaki kültürel temsiliyetin incelenmesi ve bu temsiliyetin öğrencilerin kültürel kimlik gelişimine etkilerini anlamak açısından nitel bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Nitekim ulaşılmak istenen bilginin muhtemel esnekliği ve elde edilen verilerin sayısal bir paradigmadan ziyade niteliksel olarak değerlendirilmesi amacı, çalışmanın nitel olarak gerçekleştirilmesini gerektirmektedir (Baltacı, 2018).

Kültürel unsurların ders kitaplarındaki temsili, sadece doküman analiziyle sınırlı kalmayıp, bu temsillerin eğitim sürecindeki rolü, öğrenci algıları ve öğretim stratejileri üzerindeki etkileri açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda, doküman analizi, bu araştırmanın temel veri toplama yöntemi olarak benimsenmiş, eserlerin içeriklerinin incelenmesine paralel olarak da doküman analizi tekniği kullanılmıştır (Creswell, 2016). Doküman analizi, araştırmanın çalışma evrenini oluşturan ve Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik hazırlanmış 9 Türkçe ders kitabının detaylı bir şekilde incelenmesini sağlamıştır. İncelenen kitaplar, temel eğitim düzeyinde, farklı sınıf seviyelerinde ve derslerde kullanılan materyalleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda incelenen kitaplar içerik yönünden incelenmiş ve doküman analizi tekniğiyle analiz süreci nitel bir perspektifle değerlendirilmiştir.

3.2. Veri Kaynakları

Bu araştırmanın çalışma grubu, Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik olarak hazırlanan ve temel eğitim düzeyinde kullanılan toplum bilimleri, sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarıdır. Araştırma, toplamda 9 kitabı kapsamakta olup, bu kitaplar ilk üç sınıf için toplum bilimleri derslerinde, dördüncü ve beşinci sınıflar için sosyal bilgiler derslerinde ve altıncıdan dokuzuncu sınıfa kadar olan seviyelerde ise tarih derslerinde kullanılan öğretim

materyalleridir.

Araştırmada çalışma grubu seçimi, çalışma grubunu oluşturan kitapların tamamını kapsayacak şekilde yapılmıştır. Bu durum, nitel araştırma deseninin doğası gereği, belirli bir örneklem seçimine gerek olmadığını göstermektedir. Çünkü nitel araştırma, evrenin bütünü üzerinde derinlemesine analiz yapmayı ve genellemeler yerine detaylı anlam ve yorumlar üretmeyi hedeflemektedir (Arıkan, 2021). Bu çalışmada da Kuzey Makedonya'daki Türkçe ders kitaplarının tümü, kültürel temsiliyet açısından incelenmek üzere seçilmiştir.

Çalışma evreninin bu şekilde belirlenmesi, araştırmanın odak noktasını net bir şekilde tanımlamış ve araştırma sürecinin yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Araştırmacı, seçilen öğretim materyalleri üzerinde detaylı bir doküman analizi gerçekleştirerek, bu kitapların içerdiği kültürel unsurların niteliklerini, bu unsurların derslerde nasıl işlendiğini ve Türk öğrencilerin kültürel kimliklerinin gelişimine nasıl katkı sağladığını incelemiştir. Bu süreç, Kuzey Makedonya'daki Türk kültürüne yönelik öğeler içeren öğretim materyallerinin mevcut durumuna dair kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine olanak tanımış ve araştırmanın amaçları doğrultusunda önemli bulguların elde edilmesini sağlamıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada verilerin toplanması süreci, Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik olarak hazırlanan ve temel eğitim düzeyinde kullanılan toplam 9 ders kitabının detaylı bir şekilde incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci, öncelikle ilgili ders kitaplarının tamamının toplanmasını içermekte; bunun ardından kitapların içeriklerinin, bu içeriklerde yer alan Türk kültür unsurlarının belirlenmesi ve analiz edilmesi süreci takip etmektedir. Ocak 2024 ila Nisan 2024 tarihleri arasında toplanan kitaplar, içerdikleri metinler, görseller, etkinlikler ve öğretim stratejileri açısından değerlendirilmiş, bu kapsamda Türk kültürü ile ilgili temsillerin nasıl işlendiği, öğrencilere aktarımının yanı sıra bu temsillerin öğrencilerin kültürel kimlikleri üzerindeki olası etkileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Araştırmada, doküman analizi yöntemi kullanılarak, ders kitaplarında yer alan dersler ve bölümler sistematik bir şekilde taranmış ve kültürel unsurların temsiliyeti sanat eserleri, mimari eserler, el sanatları, giysi ve süs eşyaları, müzik aletleri ve silah ve zırhlar çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu süreçte, araştırmacı tarafından önceden belirlenen kodlama şemaları ve analitik çerçeveler kullanılmış, böylece verilerin sistematik bir şekilde toplanması ve analiz edilmesi sağlanmıştır (Creswell, 2016). Verilerin toplanması aşamasında, araştırmacının önceden belirlediği ana temalar ve alt temalar doğrultusunda,

kitaplarda yer alan içerikler derinlemesine incelenmiş ve bu temalarla ilişkilendirilmiştir. Bu yöntem, araştırmanın odaklandığı kültürel temsiliyetin çok boyutlu yapısının kapsamlı bir şekilde ele alınmasına olanak tanımış ve çalışmanın temel amaçlarına ulaşılmasında kritik bir rol oynamıştır. Çalışma kapsamında kullanılan fotoğraflar araştırmacı tarafından çekilmiştir.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırma sadece Kuzey Makedonya'da Türk öğrencilere yönelik hazırlanan ve temel eğitim düzeyinde kullanılan 9 ders kitabını kapsamaktadır. Bu odaklanma, elde edilen bulguların genelleme kabiliyetini sınırlayabilir; nitekim bulgular, incelenen kitaplarla sınırlı kalır ve diğer ders materyalleri veya eğitim kontekstleri için doğrudan uygulanabilir olmayabilir.
- Çalışmanın sonuçları, Kuzey Makedonya dışındaki eğitim sistemlerindeki Türkçe ders kitaplarını veya Türk öğrencilere yönelik diğer ders kitaplarını içermeyen daha geniş eğitim bağlamlarına doğrudan aktarılamayabilir.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları, maddi kültür unsurları tasnifine göre başlıklandırılmış ve doküman analizi sürecinde inceleme prensibine uygun olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bulgular, sanat eserleri, mimari eserler, el sanatları, giysi ve süs eşyaları ile silah ve zırhlar olarak ele alınmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde, temel eğitim düzeyinde olan 1. ve 9. sınıflar arasında Türk öğrenciler için hazırlanmış Sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında 16 adet mimari eser, 8 adet sanat eseri, 3 adet el sanatları 2 adet giyim ve süs eşyası, 4 adet silah ve zırh ve 4 adette yeme içme kültürüne ait unsurlara yer verildiği görülmektedir. Ayrıca 1. sınıf, 3. sınıf ve 6. sınıf ders kitaplarında hiçbir Türk maddi kültür unsurlarına rastlanmamıştır.

Sosyal bilgiler ve muadili ders kitapları 9 sınıf düzeyinde incelendiğinde 36 adet bulguya rastlanmaktadır. Fakat bu bulgular 36 adet maddi kültür unsurunun var olduğu anlamına gelmemektedir. Araştırma neticesinde bazı maddi kültür unsurlarının aynı kitap bünyesinde veya farklı sınıf seviyelerinde tekrar edildiği sonucuna varılmıştır.

Bu maddi kültür unsurlarından; 18 adet farklı maddi kültür unsuruna verildiği görülmektedir. 7 maddi kültür unsuru toplamda 18 defa tekrar edilmiştir. Bu eserler ve tekrar sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Kuzey Makedonya'da Türk Öğrencilere Yönelik Hazırlanan Toplum Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve Tarih Kitaplarında Maddi Kültür Unsurları

Maddi Kültür Unsuru	Tekrar sayısı
Taş Köprü	3
Türk Çarşısı	4
Mustafa Paşa Camii	3
Alaca Camii	5
Ayasofya	4
Fatih Sultan Mehmet Tablosu	2
Paşa Camii	2

Tüm bu bulgulara ait sayfa görselleri aşağıda gösterilmiştir.

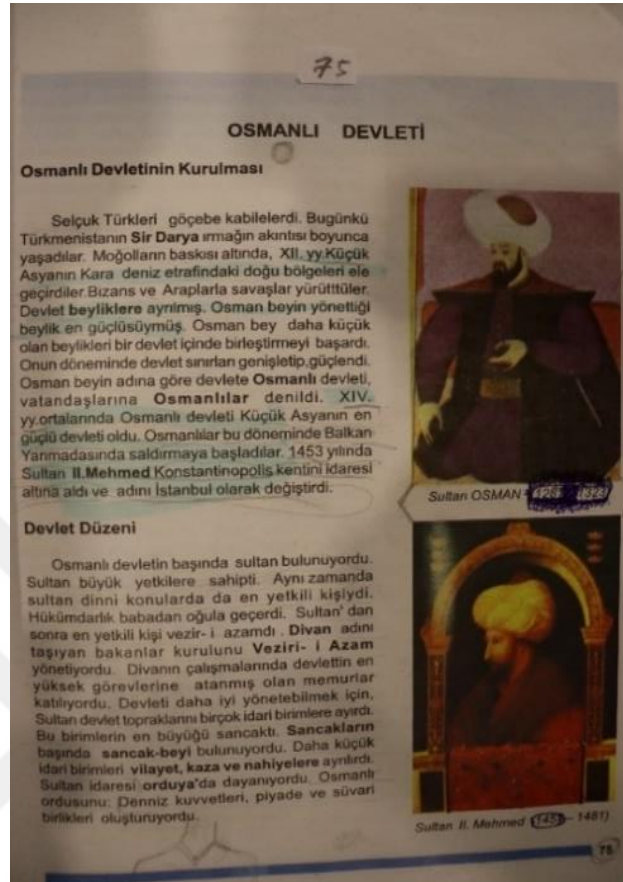
4.1. Sanat Eserleri

Kuzey Makedonya ders kitaplarında yer alan sanat eserleri, öğrencilerin tarihsel ve kültürel bilincini pekiştirme açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu eserlerin temsili, genellikle belirli örneklerle sınırlı kalmakta ve geniş bir kültürel çeşitliliği yansıtmamaktadır. Özellikle Türk öğrenciler için bu eserler, hem kendi kültürel geçmişleriyle bağ kurmalarına hem de sanat yoluyla kimliklerini güçlendirmelerine olanak tanınması beklenirken, Türk sanatının geniş yelpazesi yeterince temsil edilmemektedir.

Şekil 17. Fatih Sultan Mehmet Tablosu, 7. Sınıf Ders Kitabı, 109. Sayfa

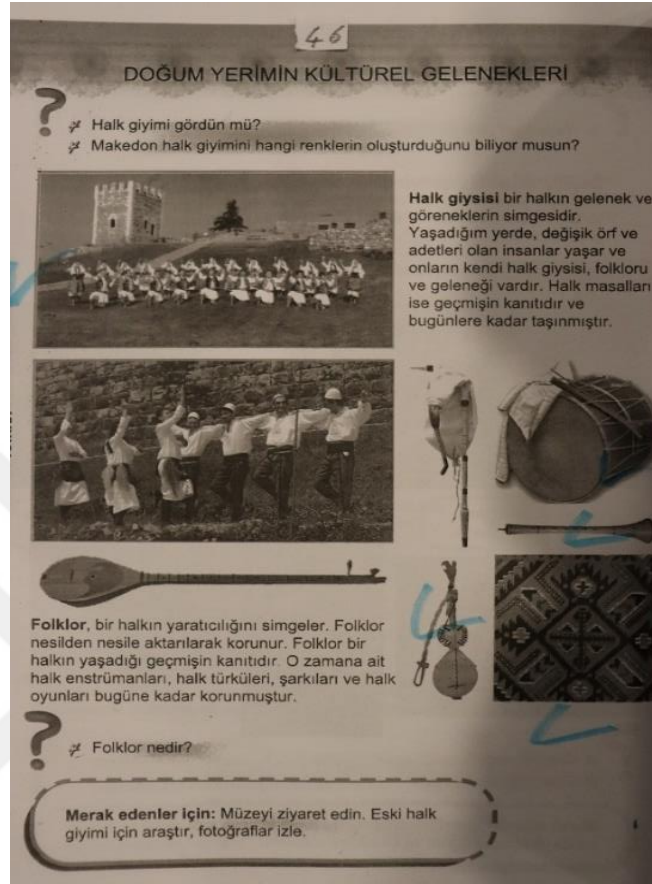
Şekil 18. Osman Gazi Minyatürü ve Fatih Sultan Mehmet Tablosu, 7. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa

Ders kitaplarında yer alan sanat eserlerinden biri, Osmanlı dönemine ait olan minyatürler ve portrelerdir. 7. sınıf ders kitabında yer alan Fatih Sultan Mehmet tablosu, Türk tarihinin önemli bir şahsiyetini görsel bir anlatımla sunmaktadır. Ancak genel olarak ders kitaplarında Türk sanatının bu tür önemli figürlerle sınırlı kaldığı ve daha geniş bir sanatsal birikimin ihmal edildiği görülmektedir. Türk minyatür sanatının estetik ve simgesel yönleri yeterince derinlemesine ele alınmamaktadır.

Sanat eserleri mimari ve kültürel birikimi yansıtan unsurlar olarak ders kitaplarında yer alsa da, özellikle Türk mimarisine dair yeterince kapsamlı bir temsiliyet bulunmamaktadır. Üsküp ve Manastır gibi şehirlerde bulunan cami, han ve hamamlar, Osmanlı döneminin sanat tarihine ait önemli yapılar olarak ders kitaplarında işlenmektedir. Ancak bu yapıların sanatsal ve mimari önemine ilişkin bilgiler yüzeysel kalmaktadır. Türk kültürel mirasının bu önemli eserleri hakkında daha fazla bilgi ve görsel içerik sunulması gerekmektedir.

Şekil 19. Türk Müzik Aletleri, 3. Sınıf Ders Kitabı, 46. Sayfa

Bir diğer eksiklik ise, geleneksel Türk müzik aletleriyle ilgilidir. 3. sınıf ders kitabında yer alan “Türk müzik aletleri” bölümü, saz, davul ve kemençe gibi enstrümanlarla sınırlı kalmakta ve bu enstrümanların tarihsel ve kültürel bağlamı yeterince vurgulanmamaktadır. Türk müzik kültürüne ait diğer zengin enstrümanların ve müzik türlerinin temsili eksik kalmaktadır. Sanat eserlerinin ders kitaplarındaki temsili, folklor, halk sanatı ve geleneksel el sanatları gibi alanlar ders kitaplarında ele alınsa da, bu temsiliyetin sınırlı olduğu ve daha çok belirli öğeler üzerinden anlatıldığı dikkat çekmektedir. Osmanlı dönemi minyatürleri ve el yazmaları ders kitaplarında yer alsa da, bu tür eserlerin tarihî ve sanatsal bağlamı yeterince detaylandırılmamıştır. Sanat eserlerinin ders kitaplarında ele alınış biçimi, öğrencilerin sadece Türk kültürünü değil, diğer kültürleri de tanımalarını sağlamaktadır.

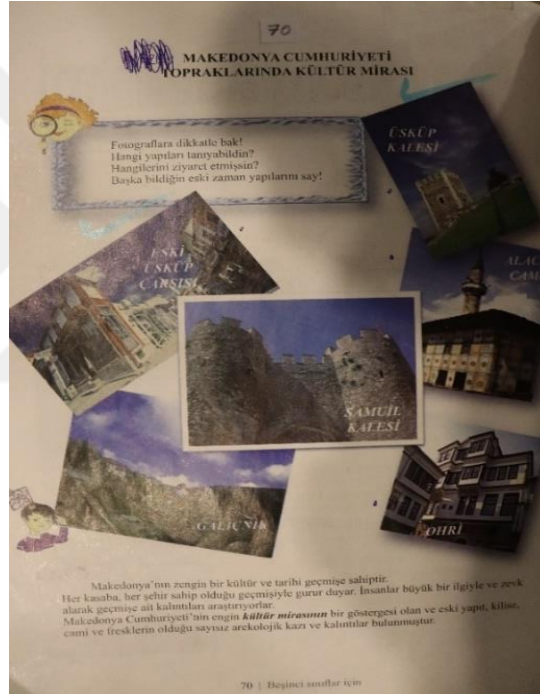
4.2. Mimari Eserler

Kuzey Makedonya’daki temel eğitim düzeyinde okutulan Sosyal bilgiler ve muadili

ders kitaplarında 16 adet mimari esere rastlanmıştır. Bu mimari eserler 9 adet camii, 2 adet hamam, 1 adet köprü, 1 adet konut, 1 adet çarşı, 1 adet tekke, 1 adet medrese, 1 adet bedesten ve 1 adet te türbe olarak gözlenmektedir.

Kuzey Makedonya ders kitaplarında yer alan mimari eserler, öğrencilerin kültürel ve tarihsel bir bağ kurmaları açısından önemli bir araç olarak görülmektedir. Ancak bu eserlerin temsili, genellikle yüzeysel bir yaklaşımla sunulmakta ve eserlerin derinlemesine incelenmesi yapılmamaktadır. Özellikle Osmanlı döneminden kalma mimari yapılar, Kuzey Makedonya'nın kültürel zenginliklerinin bir parçası olmasına rağmen, bu zenginlik ders kitaplarına tam anlamıyla yansıtılmamaktadır.

Şekil 20. Alaca Camii, 5. Sınıf Ders Kitabı, 70. Sayfa

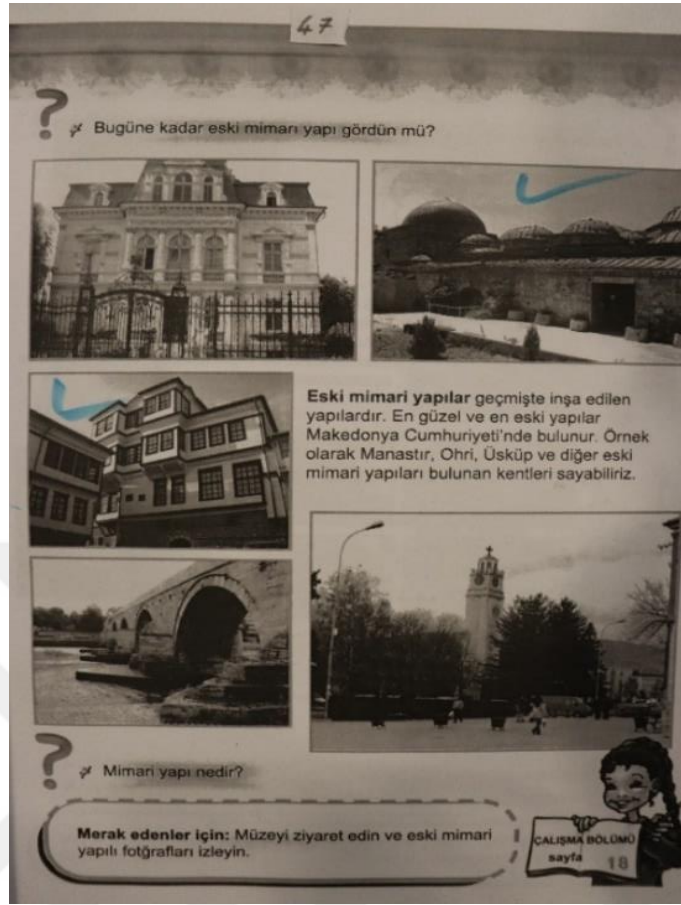
Kuzey Makedonya ders kitaplarında yer alan Osmanlı dönemi mimari eserleri, bölgenin tarihsel ve kültürel mirasının bir yansıması olarak sunulmakta, ancak bu eserlerin temsili çoğunlukla yüzeysel kalmaktadır. Şekil 20'de yer alan Kalkandelen'deki Alaca Camii, Osmanlı mimarisinin zarafetini ve zengin süsleme anlayışını gösteren önemli bir eserdir. Caminin dikkat çekici taş işçiliği, renkli süslemeleri ve Osmanlı dönemine ait mimari özellikleri, öğrencilere görsel olarak sunulmuş olsa da, yapının tarihî ve kültürel bağlamı hakkında yeterli bilgi verilmemektedir. Bu caminin bulunduğu bölgedeki Müslüman halkın yaşamında oynadığı rol, Osmanlı İslam mimarisinin sosyal hayattaki yansımaları ile birlikte daha detaylı ele alınmalıydı.

Şekil 21. Kalkandelen'de Paşa Camii Dış ve İç Görünüş Görselleri, 8. Sınıf Ders Kitabı, 142. Sayfa

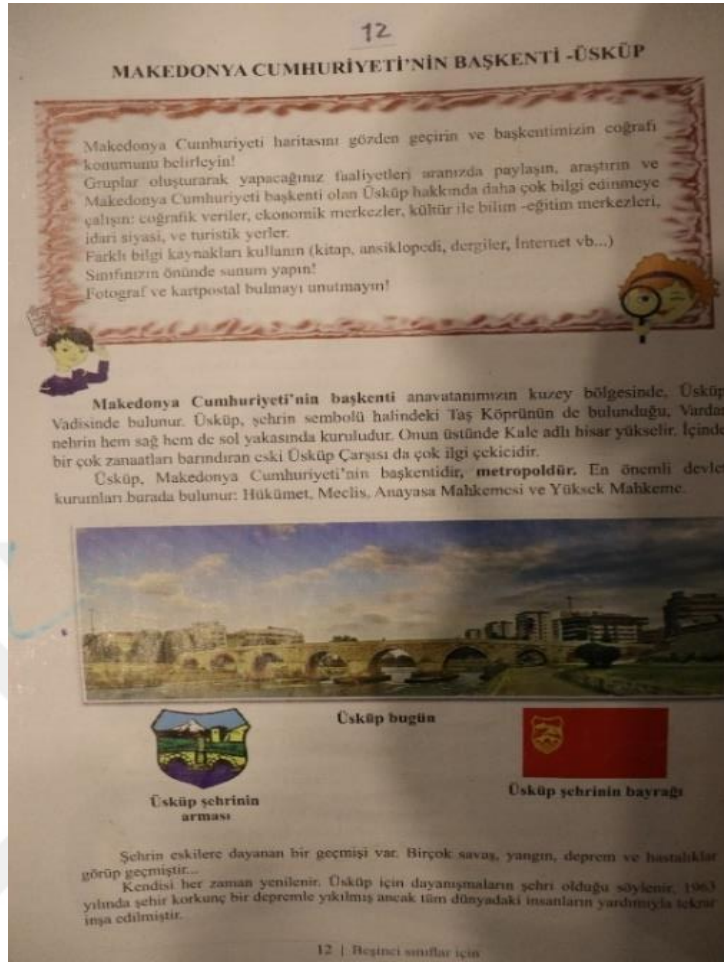
Şekil 21'de sunulan Kalkandelen'deki Paşa Camii, hem iç hem de dış görünüşleriyle ders kitaplarında yer almaktadır. Bu yapı, Osmanlı döneminde bölgedeki önemli dinî merkezlerden biri olarak bilinmektedir. Caminin iç mekân düzenlemesi ve dış cephe süslemeleri, Osmanlı mimari estetiğinin ne denli sofistike bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, bu yapının tarihî süreci, inşa amacı ve mimari özelliklerinin altında yatan anlamlar hakkında ders kitabında bilgi verilmemektedir. Caminin dinî işlevinin yanı sıra bölgedeki toplumsal ve kültürel hayatta nasıl bir etkisi olduğu da göz ardı edilmiştir.

Şekil 22. Geleneksel Türk Hamamı ve Üsküp Taş Köprü, 3. Sınıf Ders Kitabı, 47. Sayfa

Şekil 22'de geleneksel bir Türk hamamı ile Üsküp'teki Taş Köprü bir arada sunulmaktadır. Hamam, Osmanlı toplumunda sosyal etkileşimlerin yaşandığı bir mekân olarak işlev görmektedir. Taş Köprü ise ticaret yollarını kontrol eden stratejik bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Ancak her iki yapının da ders kitaplarında sadece görsel olarak sunulması, yapıların işlevleri ve tarihsel bağlamlarının tam olarak anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Şekil 23. Üsküp Taş Köprü, 5. Sınıf Ders Kitabı, 12. Sayfa

Şekil 23'te Üsküp Taş Köprü, 5. sınıf ders kitabında tekrar yer almaktadır. Bu köprü, Osmanlı döneminde Balkanlar'daki ticaret ve ulaşım yollarının önemli bir geçidi olarak bilinmektedir. Bölgenin stratejik kontrolünü sağlamak amacıyla inşa edilmiş ve Osmanlı'nın mühendislik alanındaki başarılarını yansıtmaktadır. Köprü'nün sadece fiziksel varlığına odaklanması, yapının tarihsel öneminin tam olarak anlaşılmasını engellemektedir.

Şekil 24. Üsküp Türk Çarşısı ve Mustafa Paşa Camii, 7. Sınıf, 143. Sayfa

Şekil 24'te Üsküp Türk Çarşısı ve Mustafa Paşa Camii birlikte sunulmaktadır. Osmanlı döneminde hem ticari hem de dinî hayatın merkezi olan bu yapılar, toplumun sosyal yapısını anlamak açısından önem taşımaktadır. Çarşı, sadece ticaretin yapıldığı bir alan değil, aynı zamanda halkın bir araya geldiği sosyal bir merkezdir. Bu tür yapılar, Osmanlı şehir hayatının bir parçası olarak toplumsal etkileşimlerin yaşandığı mekânlar olmuştur. Ancak, ders kitaplarında bu yapıların toplumsal işlevlerine dair detaylar yer almamaktadır.

Şekil 25. Üsküp Türk Çarşısı, 8. Sınıf Ders Kitabı, 53. Sayfa

Şekil 25'te Üsküp Türk Çarşısı, 8. sınıf ders kitabında tekrar sunulmaktadır ve Osmanlı döneminin ticaret ve sosyal hayatının nasıl şekillendiğine dair ipuçları vermektedir. Çarşılar, ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü yerler olmasının yanı sıra sosyal buluşmaların merkezi olarak da işlev görmüştür. Ancak, ders kitabında çarşının ticari ve sosyal boyutları hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır.

Şekil 26. Ayasofya Camii, 8. Sınıf Ders Kitabı, 24. Sayfa

Şekil 26'da Ayasofya Camii sunulmaktadır. Bu yapı, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait mimari unsurları bir araya getirerek iki medeniyetin izlerini taşımaktadır. Ayasofya, sanatsal ve mimari açıdan büyük bir mirasın temsilcisi olarak önem taşır. Ancak ders kitabında, Ayasofya'nın hem Bizans hem de Osmanlı dönemlerindeki dönüşümüne dair bilgiler yer almamaktadır.

Şekil 27. Ayasofya Camii İç Görünüşü, 7. Sınıf Ders Kitabı, 16. Sayfa

Şekil 27'de Ayasofya'nın iç mekânı detaylı olarak sunulmakta olup, iç mekânın mimari süslemeleri Bizans ve Osmanlı sanatının buluştuğu bir nokta olarak öne çıkmaktadır. Ders kitabında, iç mekânın sanatsal ve dinî sembollerinin tarihsel anlamına dair bilgilere rastlanmamaktadır.

Şekil 28. Priştine ve Prizren’de (Kosova) Camii Görselleri, 8. Sınıf Ders Kitabı, 38. Sayfa

Şekil 28’de Kosova’daki Priştine ve Prizren camileri sunulmakta olup, bu camiler Osmanlı’nın Balkanlar’daki dinî ve kültürel etkilerini yansıtmaktadır. Osmanlı mimarisinin zarafetini ve işlevselliğini gösteren bu yapılar, aynı zamanda bölgedeki dinî hayatın merkezleri olmuştur. Ders kitaplarında, bu camilerin sadece varlıklarına değinilmekte, tarihsel işlevleri hakkında bilgi verilmemektedir.

Şekil 29. Ayasofya Camii, 7. Sınıf Ders Kitabı, 17. Sayfa

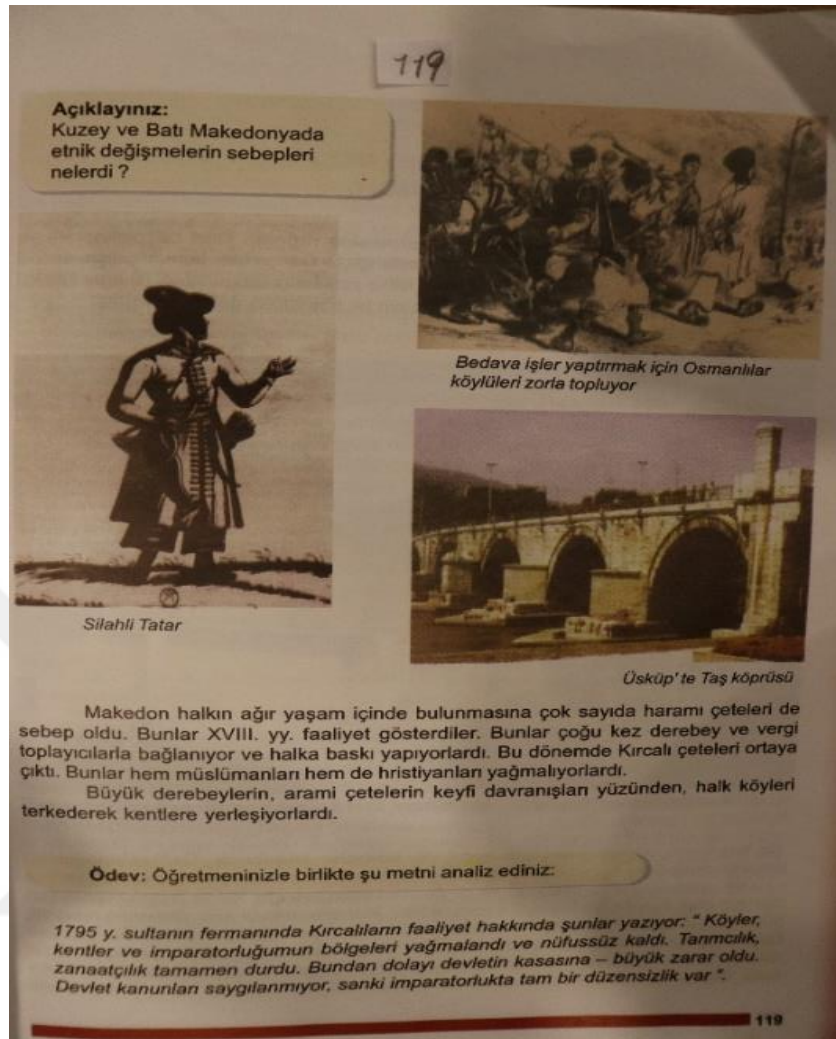
Ayasofya Camii, Şekil 29'da tekrar görülmektedir. 7. sınıf ders kitabında yer alan bu görselde, Ayasofya'nın dinî ve mimari özellikleri ön planda tutulmuştur. Ancak bu eserin tarihsel süreçteki değişimleri, hem Bizans hem de Osmanlı dönemlerindeki önemi yeterince ele alınmamıştır. Ayasofya'nın iki medeniyet arasındaki kültürel ve dinî dönüşümü daha kapsamlı bir biçimde öğrencilere sunulmalıdır.

Şekil 30. Üsküp'teki Kurşunlu Han, Çifte Hamam, Kalkandelen Alaca Camii, 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa

Şekil 30'da Üsküp'teki Kurşunlu Han, Çifte Hamam ve Kalkandelen'deki Alaca Camii yer almaktadır. Bu yapılar, Osmanlı dönemi boyunca bölgenin sosyal ve ticari yaşamının merkezinde yer almıştır. Ancak ders kitaplarında bu yapıların mimari ve sosyal işlevleri hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Hanların ticari işlevi, hamamların sosyal etkileşimlerdeki rolü ve camilerin dinî hayat üzerindeki etkisi daha detaylı bir şekilde ele alınmalıdır.

Şekil 31. Üsküp Taş Köprü, 7. Sınıf Ders Kitabı, 119. Sayfa

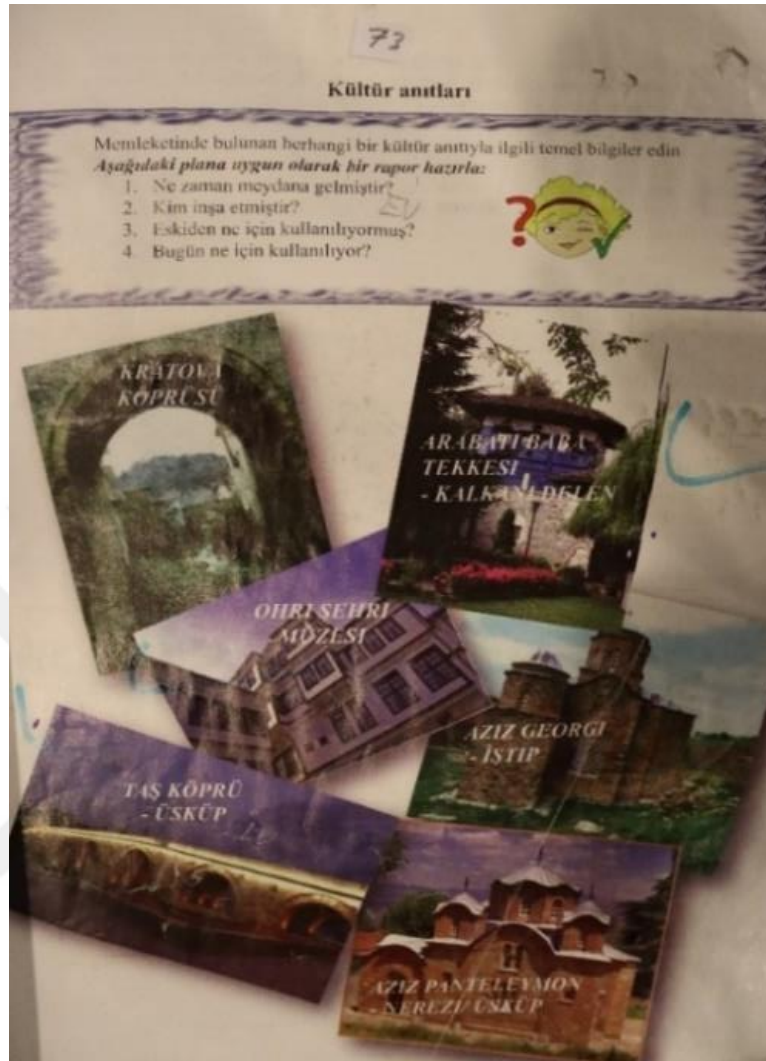
Üsküp Taş Köprü, Şekil 31'de tekrar gözlenmektedir. 7. sınıf ders kitabında yer alan bu köprü, Osmanlı döneminde Balkanlar'daki stratejik önemi nedeniyle inşa edilmiştir. Köprü'nün tarihsel süreçteki yeri ve nasıl bir işlev üstlendiği hakkında kitapta yeterli bilgi verilmemiştir.

Şekil 32. Berat Kalesi, 7. Sınıf Ders Kitabı, 103. Sayfa

Şekil 32'de Berat Kalesi sunulmuştur. 7. sınıf ders kitabında yer alan bu kale, Osmanlı döneminde askerî bir üs olarak kullanılmış ve bölgedeki stratejik önemi ile öne çıkmıştır. Ancak, kalenin inşa süreci, mimari yapısı ve Osmanlı'nın savunma stratejilerindeki yeri hakkında fazla bilgi verilmemektedir.

Şekil 33. Kalkandelen'deki Arabatı Baba Tekkesi ve Üsküp Taş Köprü, 5. Sınıf Ders Kitabı, 73. Sayfa

Kalkandelen'deki Arabatı Baba Tekkesi ve Üsküp Taş Köprü, Şekil 33'te birlikte sunulmaktadır. Osmanlı döneminde hem dinî hem de ticari işlevleri olan bu yapılar, toplumsal hayatta önemli bir yer tutmuştur. Ancak ders kitaplarında bu yapıların sosyal ve dinî işlevlerine dair fazla bilgi yer almamaktadır.

Şekil 34. Üsküp'teki Kurşunlu Han, Çifte Hamam Kalkandelen Alaca Camii 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa

Şekil 34'te Üsküp'teki Kurşunlu Han, Çifte Hamam ve Kalkandelen Alaca Camii bir kez daha sunulmaktadır. Bu yapılar, Osmanlı'nın şehir planlamasında nasıl bir yer tuttuğunu ve ticari yaşamın nasıl organize edildiğini göstermektedir.

Şekil 35. İstanbul'dan Bir Kare, 8. Sınıf Ders Kitabı, 23. Sayfa

Son olarak, Şekil 35'te İstanbul'dan bir kare yer almaktadır. Osmanlı döneminin başkenti olan İstanbul, mimari açıdan zengin yapılarıyla tanınmaktadır. Ancak ders kitaplarında İstanbul'un şehir planlaması, bu yapılar arasındaki bağlantılar ve Osmanlı dönemi mimarisindeki önemi detaylandırılmamıştır.

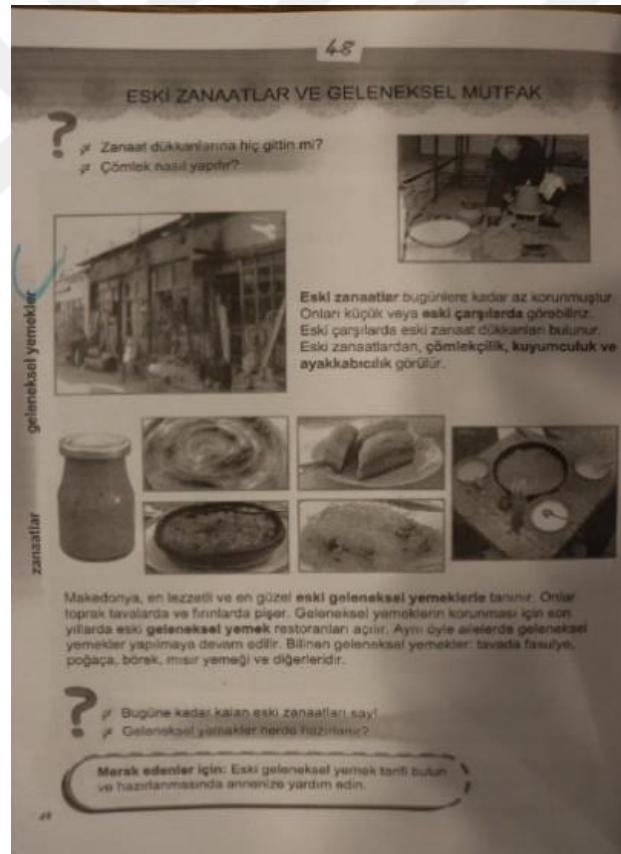
Tüm bunlara paralel olarak Kuzey Makedonya ders kitaplarında yer alan mimari eserler, Osmanlı döneminin zengin mirasını yansıtsa da, bu eserlerin tarihî, kültürel ve toplumsal işlevleri yeterince derinlemesine ele alınmamaktadır. Mimari eserler sadece görsel unsurlar olarak sunulmakta, bu eserlerin ardındaki tarihsel ve kültürel bağlamlar öğrencilere yeterince aktarılmamaktadır.

4.3. El Sanatları

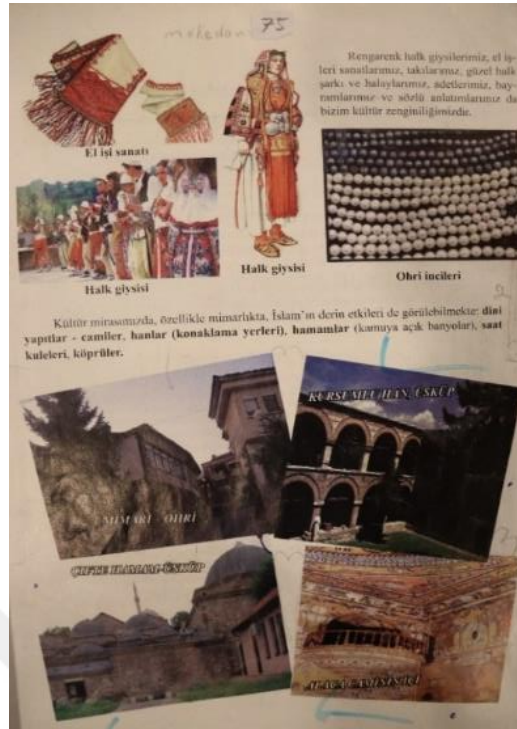
Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarının incelenmesi sonucunda, Türk kültürüne ait el sanatlarının 3 adet el sanatına verildiği görülmektedir. Bu el sanatları ayakkabıcılık, kuyumculuk ve çömlekçilik.

El sanatları, bir toplumun kültürel mirasının önemli bir parçasıdır ve bu sanatlar, tarih boyunca insan yaşamının çeşitli yönlerine hizmet etmiştir. Şekil 36'da yer alan çömlekçilik, kuyumculuk ve ayakkabıcılık, Osmanlı döneminden günümüze kadar süregelen zanaatların sadece birkaçını temsil etmektedir. Bu zanaatlar, el işçiliğinin zarafetini ve işlevselliğini bir araya getirmektedir. Ancak ders kitaplarında bu sanatların tarihsel gelişimi ve toplumsal işlevi üzerine derinlemesine bilgi verilmemektedir.

Şekil 36. Geleneksel El Sanatlarından Çömlekçilik, Kuyumculuk ve Ayakkabıcılık, 3. Sınıf Ders Kitabı, 48. Sayfa

Şekil 37. El Sanatları, 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa

Zanaatların sosyal hayatta önemli bir yer tuttuğu bir diğer alan, ticari çarşılardır. Şekil 37'de yer alan el sanatları görselleri, geleneksel halk kıyafetleri, Ohri incileri ve el işi sanatı gibi unsurları içerir. Bu el sanatları, sadece estetik bir unsur değil, aynı zamanda ekonomik bir değere de sahiptir. Ders kitaplarında bu sanatların ekonomik boyutlarına dair bilgi verilmemesi, öğrencilerin bu sanatların sadece görsel bir estetik olarak algılanmasına neden olabilir. Nitekim bu el sanatları, Osmanlı döneminde hem kültürel hem de ticari bir rol oynamıştır.

Çömlekçilik, kuyumculuk ve ayakkabıcılık gibi el sanatları, halkın günlük yaşamında önemli bir yer tutmuştur. Bu zanaatlar, sadece bir geçim kaynağı olmanın ötesinde, toplumsal hayatın içinde sanatsal bir ifade aracı olarak da yer almıştır. Şekil 36'da sunulan çömlekçilik örneği hem estetik hem de işlevsellik açısından zengin bir kültürel mirasın parçasıdır. Ancak, ders kitaplarında bu zanaatların tarihsel kökenlerine dair detaylı bilgi verilmemektedir. Bu zanaatlar, Osmanlı şehirlerinde ve kırsal bölgelerde yaygın olarak kullanılmış ve zamanla bölgesel kültürlerin bir parçası hâline gelmiştir.

Geleneksel el sanatları, Osmanlı toplumunda sadece ekonomik bir işlev görmekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal yapının bir parçası olarak da önemli roller üstlenmiştir. Şekil 37'de görülen el işi sanatı ve halk giysileri, bölgedeki kültürel çeşitliliğin bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak ders kitaplarında, bu el sanatlarının toplumsal hayat üzerindeki etkileri yeterince ele alınmamaktadır.

Bu bilgiler ışığında tüm sınıflar düzeyinde Türk el sanatlarına çok az yer verildiğini söylemek mümkündür. Bu durum, Türk kültürünün önemli bir parçası olan el sanatlarının yeni nesillere yeterince aktarılmadığını göstermektedir. El sanatları, bir toplumun tarihini, kültürel kimliğini ve estetik anlayışını yansıtan önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir.

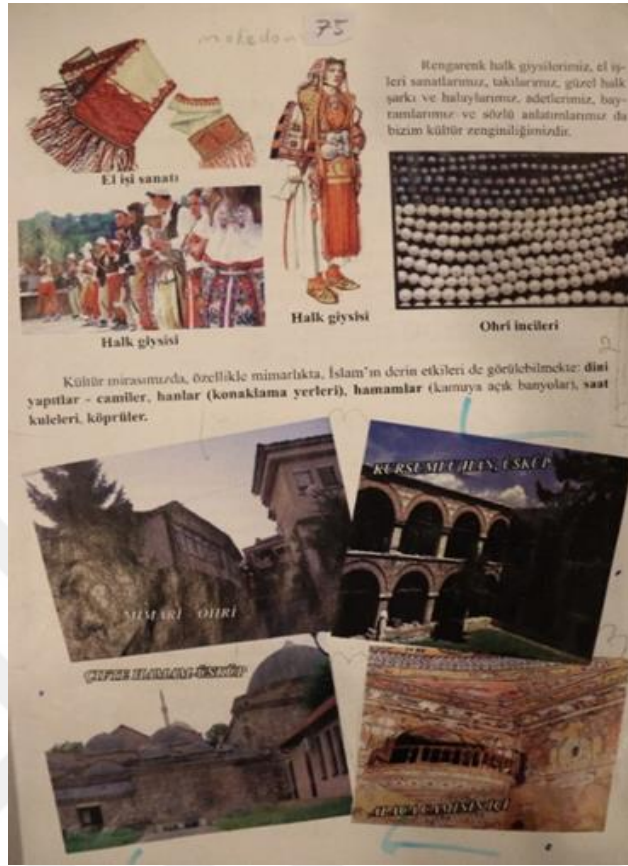
4.4. Giysi ve Süs Eşyaları

Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarının incelenmesi sonucunda, Türk kültürüne ait giysi unsurlarından sadece 2 tanesine yer verildiği, süs eşyalarına ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Bunlarda sadece 5. Sınıf düzeyinde bir görsel ile verilmiştir.

Şekil 38'de yer alan Türk halk giysileri, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok kültürlü yapısını ve farklı etnik grupların geleneksel giysilerini yansıtan önemli bir kültürel mirasın parçasıdır. Türk halk giysileri, her bölgenin kendine has dokusunu ve tarihini yansıtır. Ancak, ders kitaplarında bu kıyafetlerin yalnızca görsel olarak sunulması, bu giysilerin altında yatan kültürel ve tarihsel bağlamların eksik kalmasına neden olmaktadır.

Şekil 38. Türk Halk Kıyafetleri, 5. Sınıf Ders Kitabı, 33. Sayfa

Şekil 39. Halk Giysileri ve El Sanatları, 5. Sınıf Ders Kitabı, 75. Sayfa

Makedon, Arnavut ve Roman halk giysileri de Şekil 38’de yer alan diğer kültürel öğeler arasındadır. Her bir topluluğun kendine has giysileri, toplumun sosyal statüsü, dinî inançları ve günlük yaşamı hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Ders kitaplarında bu halk giysilerinin tarihî ve sosyal bağlamı yeterince açıklanmamaktadır.

Şekil 39’da ise halk giysileri ve el sanatları bir arada sunulmaktadır. Halk giysileri ve el sanatları, bir toplumun estetik anlayışını ve el becerilerini yansıtır. Bu tür el sanatları, Osmanlı toplumunda hem ekonomik hem de kültürel bir değere sahipti. Ancak ders kitaplarında bu sanatların ekonomik boyutlarına dair yeterince bilgi verilmemesi, bu sanatların sadece estetik bir değer taşıdığı izlenimini yaratmaktadır.

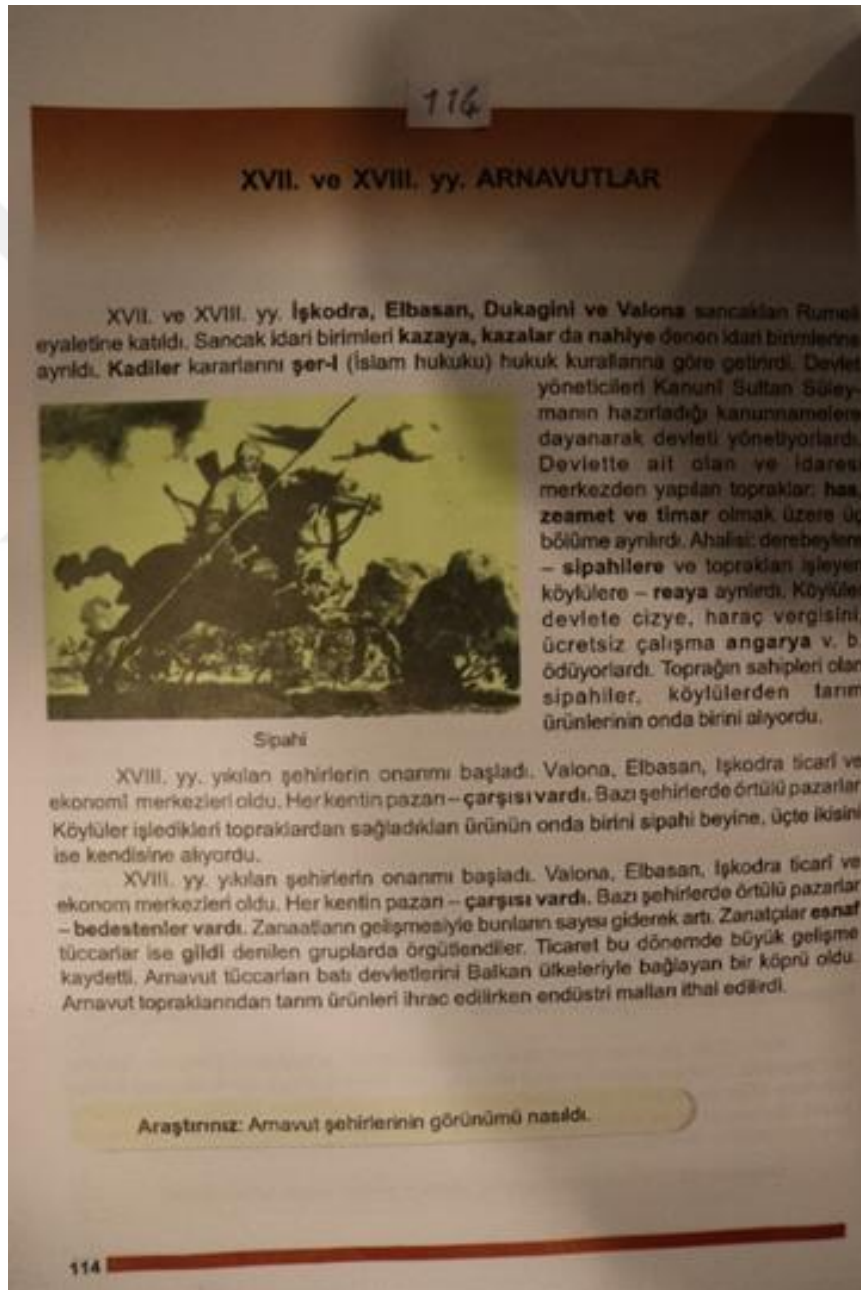
Ohri İncileri ve geleneksel el sanatları, Şekil 39’da yer alan diğer önemli unsurlardır. Özellikle inciler, bölgenin ticari yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur. Ohri incileri, sadece bir süs eşyası olmanın ötesinde, Osmanlı dönemi ticaret yollarında önemli bir ticaret malı olarak bilinir. Ancak ders kitaplarında, bu tür sanatsal ve ticari değerlerin Osmanlı

toplumdaki yeri ve önemi yeterince vurgulanmamıştır.

4.5. Silah ve Zırhlar

Kuzey Makedonya'da okutulan ders kitaplarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî tarihini ve kültürel mirasını yansıtan silah ve zırhlarla ilgili sadece bir görsel yer almaktadır. Tımarlı sipahi görseli içerisinde çok dikkatli incelendiğinde bu silah ve zırhlar fark edilmektedir.

Şekil 40. Sipahi, 7. Sınıf Ders Kitabı, 114. Sayfa

Şekil 40'ta yer alan sipahi görseli, Osmanlı askerî sisteminin temel taşlarından biri

olan sipahileri ve onların silah kullanımını göstermektedir. Sipahiler, Osmanlı'nın tımar sistemi kapsamında yer alan ve fethedilen topraklardan elde edilen gelirlerle donatılan süvari askerleridir. Bu askerî birliğin en belirgin özelliklerinden biri, kullandıkları silahlar ve zırhlardır. Osmanlı ordusunda sipahiler, hem hafif süvari birliği olarak hızlı hareket kabiliyetiyle hem de at üzerindeki etkin silah kullanımıyla öne çıkmıştır.

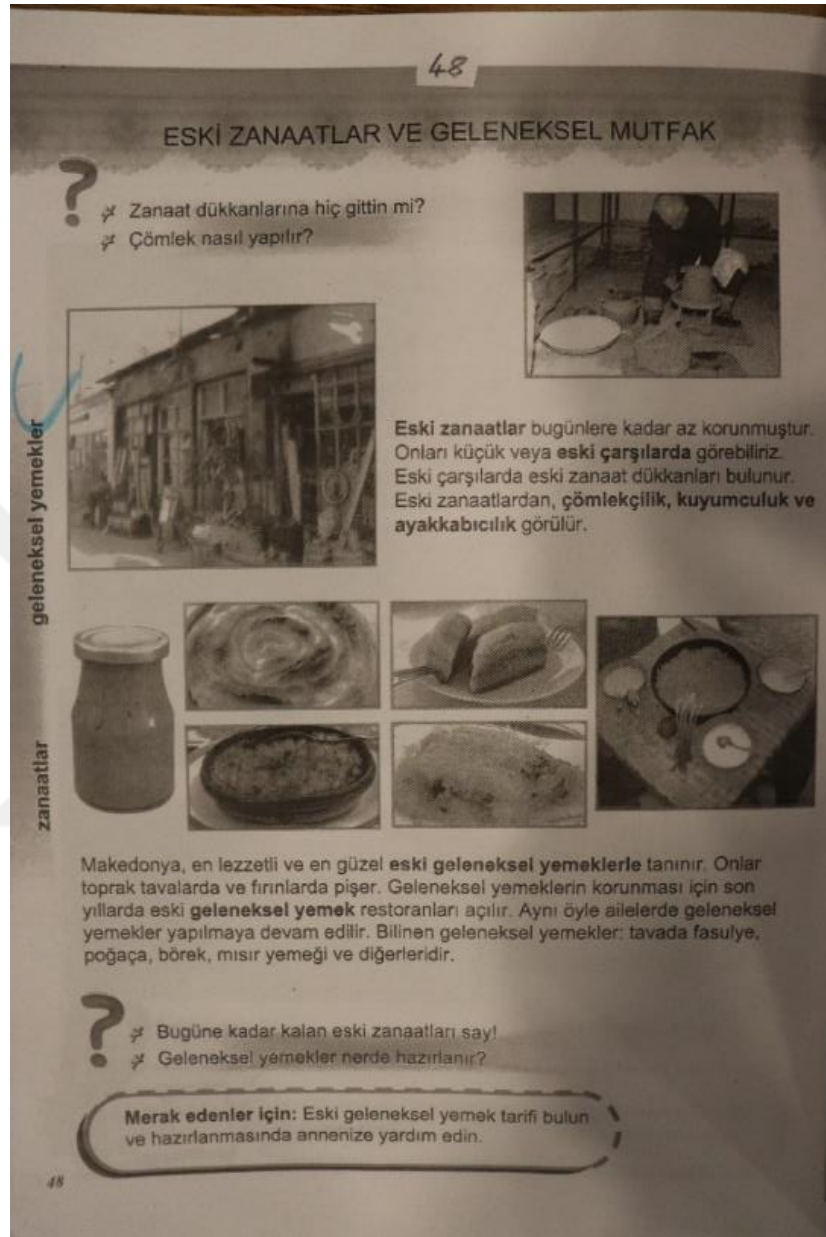
Zırhlar, Osmanlı sipahileri için sadece bir savunma aracı değil, aynı zamanda sosyal statü göstergesiydi. Sipahilerin giydiği zırhlar, hem hareket kabiliyetlerini koruyacak şekilde hafif tasarlanmış hem de savaş alanında yüksek koruma sağlayacak güçteydi. Bu zırhlar, genellikle demirden yapılmış, dayanıklı ve esnek bir yapıya sahipti. Ayrıca, zırhlar üzerindeki işlemeler ve süslemeler, sipahilerin ait oldukları sınıf ve rütbeyi de simgelerdi.

Osmanlı sipahilerinin kullandığı silahlar ve zırhlar, savaş taktiklerinin ayrılmaz bir parçası olarak stratejik öneme sahipti. Sipahiler, savaş meydanında hız ve çeviklikleri sayesinde düşman hatlarına hızlı saldırılar düzenleyebilme yeteneğine sahipti. Ancak bu askerî gücün korunmasında kullanılan zırh ve silahların kaliteli olması, Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî başarısında büyük bir rol oynamıştır.

4.6. Yiyecek ve İçecekler

Ayrıca yeme içme kültürü içinde çok zengin bir mutfağa sahip olan Makedonya Türk mutfağından sadece 4 yemek ismi sadece 3. Sınıf düzeyinde bir yerde yer verilmiştir.

Şekil 41. Bazı Yiyecek Görselleri, 3. Sınıf Ders Kitabı, 48. Sayfa

Şekil 41’de, 3. sınıf ders kitabında yer alan geleneksel Makedon mutfağının temel unsurlarını temsil eden yiyecek ve içecekler gösterilmektedir. Görselde ekmek, yoğurt, peynir gibi temel besin maddeleri yer almakta olup, bu yiyecekler Makedon mutfağının karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu besinler, tarihsel süreçte bölgenin yerel üretim kaynaklarına dayalı olarak gelişmiş ve nesiller boyunca korunmuş geleneksel tariflerle yapılmaktadır. Özellikle ekmek, taş fırınlarda pişirilen temel bir gıda maddesi olarak, halkın beslenmesinde büyük bir yer tutmaktadır.

Makedon mutfağında yoğurt ve peynir gibi süt ürünleri de önemli bir yer

kaplamaktadır. Yoğurt, hem günlük tüketim için besleyici bir ürün olarak kullanılmış hem de uzun süre dayanıklı olması nedeniyle tarih boyunca yaygın olarak tercih edilmiştir. Görselde yer alan peynir ve diğer süt ürünleri, hem protein açısından zengin olup hem de yerel halkın sağlıklı beslenme alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Bu tür geleneksel yiyeceklerin korunması ve yeni nesillere aktarılması, bölgenin kültürel mirasının önemli bir parçasıdır.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Kültürel temsiliyetin ders kitaplarında nasıl ele alındığı üzerine yapılan çeşitli araştırmalar, Kuzey Makedonya'daki ilkokul ders kitaplarının Türk kültürüne dair maddi ve manevi unsurların yetersiz temsil edilmesiyle ilgili bulgularını desteklemektedir. Bu bölümde, bu eksikliklerin eğitimdeki etkileri ve bu durumun giderilmesine yönelik öneriler ele alınmıştır. Kuzey Makedonya'daki Türk topluluğu, resmî statüde bir azınlık olarak tanınmaktadır ve bu topluluğun eğitimde kültürel temsiliyetin sağlanması anayasal bir zorunluluktur. Anayasa gereğince, Türk azınlıkların eğitimdeki kültürel haklarının korunması, bu topluluğun kültürel kimlik gelişimi ve sosyal entegrasyonu açısından büyük önem taşımaktadır. Eğitim materyallerinde Türk kültürel unsurlarının eksikliği, hem kültürel kimlik gelişimini hem de sosyal entegrasyon süreçlerini doğrudan olumsuz etkileyen bir faktör olarak literatürde de ele alınmıştır (Balat, 2020; Öztürk, 2021; Uzan, 2023).

Kuzey Makedonya'daki sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarının Türk kültürel unsurlarını yeterince yansıtmadığı tespit edilmiştir. Leigh (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, eğitimde kültürel kimliklerin bastırılmasının, öğrencilerin kendi kültürel köklerine dair bağlarını zayıflattığı ve kültürel kimliklerinin gelişimini engellediği belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Türk azınlığın anayasal hakları bağlamında bu eksiklikler, eğitimde fırsat eşitliği ilkesine de aykırıdır. Türk öğrencilerin kültürel miraslarını yeterince öğrenememesi, anayasal hakların ihlal edildiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Oliva ve Murguia (2023), eğitimde kültürel kimlik yönetiminin öğrencilerin kendilerini tanımaları ve kültürel unsurları anlamaları açısından kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Türk kültürel unsurlarının yeterince temsil edilmemesi, öğrencilerin kendi kültürlerine yönelik farkındalıklarını artırmalarını ve bu kültürü değerli bulmalarını engellemektedir. Bu bağlamda, Kuzey Makedonya'daki Türk topluluğunun kültürel kimlik gelişimini destekleyecek şekilde ders kitaplarının düzenlenmesi, bu topluluğun resmî statüsüne uygun bir yaklaşım olacaktır.

Bu eksiklikler, özellikle maddi kültür öğelerinin ders kitaplarında yer almamasıyla daha belirgin hâle gelmektedir. Pinto (2019), Batı formal eğitiminin Gana'daki yerli kültürel kimliği nasıl zayıflattığını incelemiş ve benzer bir şekilde, Türk kültürüne özgü maddi öğelerin ders kitaplarında yeterince yer almamasının, Türk öğrencilerin kültürel miraslarıyla bağ kurmalarını zorlaştırdığını göstermektedir.

Kuzey Makedonya'nın anayasası gereği, Türk topluluğunun kültürel varlıklarının eğitimde yansıtılması anayasal bir haktır ve bu hakların ders kitaplarında ihmal edilmesi, öğrencilerin kültürel kimliklerinin pekiştirilmesine engel teşkil etmektedir. Türk kültürel varlıklarının temsil edilmemesi, öğrencilerin kültürel kimliklerinin pekiştirilmesine engel teşkil etmektedir.

Manevi kültür unsurlarının da sınırlı şekilde işlenmesi, öğrencilerin kültürel köklerine dair bilgilerini derinleştirmelerini engellemektedir. Muhammad ve Brett (2019), Pakistan'daki eğitim müfredatında kültürel kimlik ve sosyal adaletin ele alınışını incelemiş ve kültürel unsurların yetersiz temsil edilmesinin, öğrencilerin sosyal entegrasyon süreçlerine olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Kuzey Makedonya'daki Türk topluluğu resmî olarak tanınan bir azınlık olduğundan, manevi kültürel unsurların ders kitaplarında daha fazla yer alması gerekliliği anayasal ve uluslararası bir zorunluluk hâline gelmektedir. Bu durum, Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında Türk şairlerin eserlerine, Türk müziğine ve folklorik hikayelere rastlanmamasının benzer etkilerini ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarının kültürel temsiliyet açısından zenginleştirilmesi gerektiği açıktır. Mustapidaturrohman ve diğerleri (2022), Endonezya'daki ilkökul ders kitaplarının kültürel içerik analizinde, yerel kültürel unsurların yetersiz temsil edilmesinin öğrencilerin kültürel farkındalıklarını sınırladığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Romaniuk (2023), modern ilkökul eğitiminde etno-kültürel bileşenlerin önemli bir rol oynadığını ve bu unsurların yeterince işlenmemesinin öğrencilerin kültürel kimliklerinin gelişimini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Kuzey Makedonya'daki eğitim sistemi içinde Türk azınlığın anayasal haklarının korunması, bu topluluğun kültürel kimliğini ve sosyal entegrasyonunu desteklemek için önemli bir nitelik taşımaktadır.

Kuzey Makedonya'daki sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının daha kapsayıcı bir şekilde yer alması, kültürel temsiliyetin sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Stec (2017), dil öğretim materyallerinde kültürel içeriklerin multimodal analizini yapmış ve kültürel unsurların görsellerle desteklenmesinin, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırdığını göstermiştir. Bu bağlamda, Türk topluluğunun anayasal haklarının gereği olarak bu unsurların ders kitaplarında daha güçlü bir şekilde işlenmesi zorunlu hâle gelmektedir.

Ayrıca, öğretmenlerin kültürel unsurlar konusunda bilinçlendirilmesi ve bu bilincin sınıf içi etkileşimlere yansıtılması gerekmektedir. Rohmah ve diğerleri (2023), çok kültürlü eğitim değerlerinin uygulanmasının, öğrencilerin demokratik karakterlerini ve sosyal uyumlarını geliştirdiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, Kuzey Makedonya'daki eğitim

sisteminin Türk topluluğunun anayasal haklarını gözetmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Kuzey Makedonya'daki ilkokul ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının yetersiz temsili, öğrencilerin kültürel kimlik gelişimleri ve sosyal entegrasyon süreçleri üzerinde olumsuz etkilere sahiptir.

Kuzey Makedonya'daki ilkokul ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının yetersiz temsili, öğrencilerin kültürel kimlik gelişimleri ve sosyal entegrasyon süreçleri üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Ders kitaplarının daha kapsayıcı hâle getirilmesi, Türk öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini güçlendirmelerine ve kültürel unsurların eğitim sisteminde daha iyi yansıtılmasına katkı sağlayacaktır. Nitekim Altay ve Akkaya (2022) ile Okumuş (2022)'un çalışmalarında da bu noktalar vurgulanmış ve Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında temsiliyet kapasitesinin geliştirilmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

6. ve 7. sınıf ders kitaplarının incelenmesi de benzer bulgular ortaya koymaktadır. Bu sınıflarda da Türk kültürünün maddi ve manevi unsurlarının sınırlı şekilde ele alındığı görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin tarihsel ve kültürel bağlamda derinlemesine bilgi edinmelerini zorlaştırmaktadır. Özellikle, İstanbul'un Bizans dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu'na dair bilgilerin sınırlı ve yüzeysel işlenmesi, öğrencilerin bu dönemlerin önemini tam anlamıyla kavramalarını engellemektedir.

Govender (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, İngilizce dil öğretiminde kültürel unsurların ele alınmasının öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırdığı ve toplumsal uyum süreçlerini desteklediği belirtilmiştir. Benzer şekilde, Aoumeur ve Ziani (2022), Cezayir'deki ortaokul İngilizce ders kitaplarının kültürel içerik analizinde, yerel kültürel unsurların yeterince temsil edilmemesinin, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini geliştirme süreçlerini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Bu bulgular, Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında da benzer eksikliklerin giderilmesi gerektiğini göstermektedir.

Permana ve diğerleri (2023), Endonezya'daki ders kitaplarının oyun tabanlı öğrenme ile zenginleştirilmesinin, öğrencilerin kültürel çeşitliliğe dair farkındalıklarını artırdığını ve öğrenme süreçlerini daha ilgi çekici hâle getirdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında da benzer yaklaşımlar benimsenebilir. Örneğin, Türk kültürel unsurlarının daha fazla görsel ve interaktif materyallerle desteklenmesi, öğrencilerin bu unsurları daha iyi anlamalarına katkı sağlayacaktır.

Tadesse ve diğerleri (2023), ders kitaplarında cilt tonları ve kültürel temsiliyetin analizi üzerine yaptıkları çalışmada, çeşitli cilt tonlarının ve kültürel unsurların yeterince temsil edilmemesinin, öğrencilerin kendilerini ders kitaplarında görme fırsatlarını sınırladığını belirtmişlerdir. Bu durum, Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında da benzer

şekilde ele alınmalıdır. Türk kültürel unsurlarının daha kapsamlı ve çeşitli bir şekilde temsil edilmesi, öğrencilerin kendilerini bu materyallerde daha fazla görmelerine ve kültürel kimliklerini güçlendirmelerine katkı sağlayacaktır.

Lipoff (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, dermatoloji ders kitaplarında farklı cilt tonlarının temsiliyetinin, tıbbi eğitimde çeşitlilik ve kapsayıcılık açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, ders kitaplarında kültürel temsiliyetin önemini vurgulamakta ve Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının daha fazla yer alması gerektiğini desteklemektedir.

Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'daki 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının sınırlı temsili, öğrencilerin tarihsel ve kültürel bağlamda derinlemesine bilgi edinmelerini zorlaştırmaktadır. Ders kitaplarının daha kapsamlı ve çeşitli kültürel içeriklerle zenginleştirilmesi, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırmada ve kültürel kimliklerini geliştirmede önemli bir adım olacaktır.

8. ve 9. sınıf düzeyindeki ders kitaplarının incelenmesi, öğrencilerin kültürel farkındalıklarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu seviyedeki ders kitaplarında çeşitliliğin ve kültürel temsilin artırılması, öğrencilerin küresel vatandaşlık ve empati geliştirmesine katkıda bulunmaktadır. Govender (2019), cinsiyet ve cinsel çeşitliliğin ele alınmasının, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğini ve daha kapsayıcı bir öğrenme ortamı yarattığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Johnston ve arkadaşları (2021), çok kültürlü kaynakların kullanımı ile öğrencilere farklı perspektifler kazandırmanın önemini vurgulamaktadır.

8. sınıf tarih kitaplarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul ile ilişkisi ve Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi gibi tarihî unsurlar üzerinden Türk kültürü ve tarihî öğrencilere sunulmaktadır. Ancak, bu iki önemli tarihî olayın kitapta daha geniş bir tarihsel ve kültürel bağlamda işlenmemesi, öğrencilere bu dönemlerin derinliklerine dair kapsamlı bir anlayış kazandırmada yetersiz kalmaktadır. Govender'in (2019) çalışması, kültürel unsurların yeterince işlenmemesinin öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini geliştirme süreçlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Bu sınıflarda Türk kültürünün maddi ve manevi unsurlarının sınırlı şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin tarihsel ve kültürel bağlamda derinlemesine bilgi edinmelerini zorlaştırmaktadır. Özellikle, İstanbul'un Bizans dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu'na dair bilgilerin sınırlı ve yüzeysel işlenmesi, öğrencilerin bu dönemlerin önemini tam anlamıyla kavramalarını engellemektedir. Johnston ve arkadaşları (2021), eğitimde kültürel kimlik yönetiminin öğrencilerin kendilerini tanımaları ve kültürel unsurları

anlamaları açısından kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Permana ve arkadaşlarının (2023) geliştirdiği eğitim oyunları, öğrencilerin biyolojik çeşitlilik hakkında farkındalıklarını artırarak, çevresel bilinç kazanmalarını teşvik etmektedir. Bu tür yaklaşımlar, ders kitaplarında kültürel unsurların ve temsilin artırılması için etkili yöntemler sunmaktadır. Permana ve arkadaşlarının (2023) çalışması, öğrencilerin kültürel unsurları daha iyi anlamalarına katkı sağlamaktadır.

Ayrıca, öğretmenlerin çok kültürlü eğitim konusundaki tutumları ve yeterliliklerinin, sınıf içi öğretim stillerine etkisi de önemli bir faktördür. Buzzai ve arkadaşlarının (2023) yaptığı bir çalışma, öğretmenlerin çok kültürlü eğitim konusundaki tutumlarının öğretim stillerini nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Kuzey Makedonya'daki ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının daha fazla yer alması gerektiğini desteklemektedir. Öğretmenlerin bilinçli bir şekilde bu unsurları derslerine entegre etmeleri, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını ve empati yeteneklerini geliştirmektedir.

8. ve 9. sınıf ders kitaplarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihî ve kültürel mirası da ele alınmaktadır. Ancak, bu temsiliyetin derinlik ve genişlik açısından yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu eksiklikler, öğrencilerin Osmanlı tarihini ve kültürünü tam anlamıyla kavramalarını zorlaştırmaktadır. Tarihî olayların ve kültürel unsurların detaylandırılması ve bağlam içinde açıklanması gerekmektedir. Bu durum, öğrencilerin tarihî olayları ve dönemleri daha bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmelerine olanak tanımaktadır.

Kitapta ele alınan tarihî olaylar ve kültürel unsurlar genellikle yüzeysel bir biçimde işlenmektedir. Örneğin, Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi veya İstanbul'un fethi gibi dönüm noktası niteliğindeki olaylar, geniş bir tarihsel ve kültürel bağlamda değerlendirilmemektedir. Bu olayların sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri gibi daha derin konular, öğrencilere yeterince aktarılmamaktadır. Govender (2018), eğitimin kültürel unsurların yeterince işlenmemesinin, öğrencilerin sosyal entegrasyon süreçlerine olumsuz etkileri olduğunu belirtmektedir.

Tüm bunlara paralel olarak Kuzey Makedonya'daki 8. ve 9. sınıf ders kitaplarında Türk kültürel unsurlarının sınırlı temsili, öğrencilerin tarihsel ve kültürel bağlamda derinlemesine bilgi edinmelerini zorlaştırmaktadır. Ders kitaplarının daha kapsamlı ve çeşitli kültürel içeriklerle zenginleştirilmesi, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırmada ve kültürel kimliklerini geliştirmede önemli bir adım olacaktır. Johnston ve arkadaşlarının (2021) çalışması, çok kültürlü kaynakların kullanımı ile öğrencilere farklı perspektifler kazandırmanın önemini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin bu bilinci sınıf içi etkileşimlere yansıtmaları, öğrencilerin kültürel unsurları anlamalarına ve değer vermelerine yardımcı

olmaktadır.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırma, Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik hazırlanan sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarında Türk kültür unsurlarının nasıl temsil edildiğini ve bu temsiliyetin öğrencilerin kültürel kimlik gelişimine olan etkilerini incelemektedir. Çalışmanın bulguları, kültürel temsiliyetin eğitim sürecinde ne denli önemli olduğunu ve bu temsiliyetin öğrencilerin kendilerini nasıl algıladığını göstermektedir. Sonuçlar, kültürel temsiliyetin öğrencilerin sosyal ve kültürel kimlik gelişiminde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarında Türk kültürünün yer alması, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini güçlü bir şekilde benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Bu durum, öğrencilerin okul başarılarını ve sosyal uyumlarını artırmaktadır.

Sosyal bilgiler ve muadili ders kitaplarındaki kültürel içerikler, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırmakta ve farklı kültürler arasındaki anlayış ve hoşgörüyü teşvik etmektedir. Bu kitaplarda yer alan kültürel unsurlar, öğrencilerin kendi kültürel kökenlerini anlamalarına ve bu kökenlerle gurur duymalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca, diğer kültürel gruplara karşı daha empatik ve anlayışlı olmalarına katkıda bulunmaktadır.

Eğitimde kültürel temsiliyetin sağlanması, sadece Türk öğrenciler için değil, aynı zamanda tüm öğrenciler için önemlidir. Farklı kültürel temsillerin yer aldığı ders kitaplarının, tüm öğrencilerin daha geniş bir perspektif kazanmalarına ve küresel bir vatandaşlık bilinci geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu durum, toplumsal uyumun ve barışın sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları, Kuzey Makedonya'daki eğitim politikalarının ve uygulamalarının gözden geçirilmesi gerektiğini örneklendirmektedir. Ders kitaplarının daha kapsayıcı ve kültürel unsurları yansıtacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu hem Türk öğrencilerinin hem de diğer etnik gruplardan gelen öğrencilerin eğitim deneyimlerini zenginleştirecek ve onların sosyal entegrasyonunu destekleyecektir.

Araştırmanın bulguları, kültürel temsiliyetin öğrencilerin akademik başarılarını da olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Kendi kültürlerini ders kitaplarında gören öğrenciler, daha motive olmakta ve öğrenme süreçlerine daha aktif katılmaktadır. Bu durum,

öğrencilerin genel eğitim performanslarını artırmaktadır.

Bu çerçevede Kuzey Makedonya'daki Türk öğrencilere yönelik ders kitaplarında Türk kültür unsurlarının temsiliyeti, öğrencilerin kültürel kimlik gelişiminde ve sosyal entegrasyonlarında önemli bir rol oynadığı söylenebilmektedir. Eğitim politikalarının bu doğrultuda şekillendirilmesi ve öğretim materyallerinin güncellenmesi, daha kapsayıcı ve kültürel unsurları destekleyen bir eğitim ortamı oluşturacaktır.

Diğer taraftan çalışma, Kuzey Makedonya'nın yanı sıra benzer kültürel ve eğitim yapısına sahip diğer ülkeler için de önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Eğitimde kültürel temsiliyetin sağlanması, ulusal ve uluslararası düzeyde toplumsal uyumun ve barışın teşvik edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar, farklı kültürel gruplara yönelik ders kitaplarındaki temsiliyetin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlamalıdır. Bu tür çalışmalar, eğitim politikalarının daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir şekilde şekillendirilmesine katkıda bulunacaktır. Eğitimde kültürel temsiliyetin artırılması, tüm öğrenciler için daha adil ve eşit bir eğitim ortamı oluşturacaktır.

6.2. Öneriler

Yapılan bu araştırma neticesinde Kuzey Makedonya'nın genel durumu ve Türk Kültür unsurlarının ders kitaplarındaki temsiliyeti diğer çalışmalar ile detaylı bir şekilde derinlemesine incelenmiştir. Elde edilen bulgular ve literatürdeki diğer çalışmalar ile birlikte değerlendirilmesi sonucunda K. Makedonya Eğitim Bakanlığına, Kuzey Makedonya'daki sivil toplum kuruluşlarına, Türk sivil toplum kuruluşlarına, Türk öğretmenlere yönelik aşağıdaki önerileri arz ederim.

Türkçe okutulan ders kitaplarının içerisinde Türk öğretmenlerin de bulunduğu bir komisyon ile yeniden yazılması gerekmektedir.

Bu kitap yazım sürecinde Türk maddi kültür unsurları üzerinden konuların yeniden yapılandırılması için; Makedonya'daki tüm maddi kültür unsurlarını temsil edecek en az birer örneğin bu kitaplarda yer almasının sağlanması gerekmektedir. Sınıf ortamları, sınıf dışı ortamlarda Türk maddi kültür unsurları ile ilgili görseller kullanılmalıdır.

Türk öğrencilere yönelik kültür derslerinin eklenmesi için Makedonya'daki Türk STK'larının sempozyum, panel gibi bilimsel toplantılar tertip edilip resmî makamlar ile iletişimlerin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Türk maddi kültür unsurlarının korunması ve yeni nesillere aktarılması sürecinde siyasiler, STK'lar, eğitimciler, akademisyenler ve iş dünyasının belli sürelerde bir araya gelmesi ve bu konuları kanunlar çerçevesinde ve elde edilmiş haklar çerçevesinde sürekli gündemde tutması için bu gibi organizasyonların yapılması elzemdir.

Ders kitaplarının hâli hazırdaki eksiklikleri göz önüne alınarak Türk öğrencilerin Türk maddi kültür unsurlarını öğrenmeleri için ders dışı etkinliklerin planlanması ve maddi olanakların oluşturulması için gerek ülke içindeki STK'lar gerekse ülke dışındaki STK veya resmî kuruluşlar ile ortak projeler hazırlanması gerekmektedir. Özellikle Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları bu maddi olanakları sağlama konusunda yönlendirilmelidir.

Bu ders dışı etkinlikler;

- Geziler
- Ziyaretler
- Bayramlar
- Festivaller
- Türk maddi ve manevi kültür unsurlarının tanıtılacağı ve yaşatılacağı; drama, tiyatro, tanıtım günleri gibi etkinliklerin yapılması gerekmektedir.

Türk maddi kültürlerinin öğretilmesi sürecinde ders içi ya da ders dışı etkinliklerde dijital imkânların kullanılması için ülke içinden veya ülke dışından alınabilecek desteklerin özellikle STK'lar tarafından organize edilmesi faydalı olacaktır.

Kuzey Makedonya'daki Türk maddi kültür unsurları ile bu unsular üzerinden millî ve manevi değerlerin işlenmesi ile ilgili Türk öğretmenlere yönelik mesleki eğitim çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bu eğitimlerde ile ders kitaplarında eksik olan maddi kültür unsurlarının ders içi etkinliklerde nasıl kullanılacağı ile ilgili strateji, yöntem ve etkinlikler öğretmenlere öğretilecektir. Bu konuda Türkiye'den bilim insanlarının da aktif sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.

Kuzey Makedonya'daki Türk STK'lar formel eğitim süreçlerinin yetersiz kaldığı ya da kalacağı hususlarda ana enerjilerini buraya aktarmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdul, V. (2016, 14 Haziran). Ustrumca'daki Osmanlı Eserleri İlgi Bekliyor. *Anadolu Ajansı*. 19 Eylül 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/ustrumcadaki-osmanli-eserleri-ilgi-bekliyor--> adresinden erişildi.
- Ada, S. (2020). Kültür Politikası ve Kültürel Diplomasi. Genç Araştırmacılar Konferansı, sunulmuş bildiri, Hiperlink Eğitim İletişim Yayın Gıda Sanayi ve Pazarlama Tic. Ltd. Şti.
- Aktın, K. (2017). Okul Öncesi Dönemde Müze Eğitimi ile Çocukların Tarihsel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 465-486. doi:10.17860/mersinefd.336734
- Aktürk, Ş. ve Lika, I. (2022). The Puzzle of Turkish Minority Representation, Nationhood Cleavage, and Politics of Recognition in Bulgaria, Greece, and North Macedonia. *Mediterranean Politics*, 27(1), 1-28. doi:10.1080/13629395.2020.1750269
- Alp, S. (2009). Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Maddi Kültür Mirası Evreni: Milli Folklor. *Milli Folklor*, 21(84), 151-161.
- Altay, E. ve Akkaya, A. (2022). Kuzey Makedonya'da Türkçe Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 147-167. doi:10.32321/cutad.1098063
- Aoumeur, H. ve Ziani, M. (2022). Representation of Culture in EFL Textbooks: A Linguistic and Content Analysis of My Book of English. *Arab World English Journal*, 13(2), 282-296. doi:10.24093/awej/vol13no2.19
- Arıkan, R. (2021). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arif, A. (2018). *Makedonya Cumhuriyeti'nin Azınlık Politikası Ve Eğitime Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/397180> adresinden erişildi.
- Arslan, S. (2008). *Balkan savaşları sonrası Rumeli'den Türk göçleri ve Osmanlı Devleti'nde iskanları*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/774> adresinden erişildi.
- Asani, E. (2010). *Makedonya'daki medreseler ve İsa Bey Medresesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytaç, A. (2020). Kuzey Makedonya Ulusal Müzesi'nde Bulunan Bazı Yanbol Ve Kilimlerin Konya Dokumaları ile Benzerlikleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* içinde (C. 6, ss. 363-380). doi:10.31463/aicusbed.739608

- Ayverdi, E. H. (1982). *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan-Yunanistan-Arnavutluk*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bacchus, M. K. (1989). The Role of Education in Achieving Equity, Cultural Diversity and National Unity in Multi-ethnic Societies. *Singapore Journal of Education*, 10(2), 1-10. doi:10.1080/02188798908547656
- Balat, G. (2020). Kuzey Makedonya Türklerinde Nostalji ve Maddi Kültür İlişkisinin Kültürel Diplomasi Bağlamında İşlevleri Üzerine Bir İnceleme. Kültür Politikası ve Kültürel Diplomasi Genç Araştırmacılar Konferansı, sunulmuş bildiri, Hiperlink Eğitim İletişim Yayın Gıda Sanayi ve Pazarlama Tic. Ltd. Şti.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Batı, G. F. (2021). Balkan Jeopolitiği ve İkinci Dünya Savaşında Balkanlar. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 49-57.
- Bayraktar, Z. (2023). Başkurt Çocuk Folklorunda Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Ninniler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(35), 1036-1050. doi:10.33692/avrasyad.1278664
- Bloodworth, A. (2020). Educational (de)segregation in North Macedonia: The intersection of policies, schools, and individuals. *European Educational Research Journal*, 19(4), 310-328. doi:10.1177/1474904120907723
- Brown, R. H. (1993). Cultural Representation and Ideological Domination. *Social Forces*, 71(3), 657-676. doi:10.1093/sf/71.3.657
- Buzzai, C., Passanisi, A., Aznar, M. A. ve Pace, U. (2023). The Antecedents of Teaching Styles in Multicultural Classroom: Teachers' Self-Efficacy for Inclusive Practices and Attitudes Towards Multicultural Education. *European Journal of Special Needs Education*, 38(3), 378-393. doi:10.1080/08856257.2022.2107679
- Can, R. R. (2020). Nüfus Miktarı Bakımından Kuzey Makedonya'da Türklerin Yaşadığı Şehirler Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies-Social Sciences*, null(Volume 15 Issue 6), 2879-2900. doi:10.47356/TurkishStudies.45249
- Ceylan, S. (2014). Kaybolmakta Olan Bir Kırsal Maddi Kültür Örneği: Su Değirmenleri (Ağlasun Örneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 65-82. doi:10.17295/dcd.79863
- Cortina, K. S., Arel, S. ve Smith-Darden, J. P. (2017). School Belonging in Different Cultures: The Effects of Individualism and Power Distance. *Frontiers in Education*, 2. doi:10.3389/feduc.2017.00056

- Cömert, M., Kaptan İzmir, E. ve Topçu, E. (2023). Türk Kültürü Öğretimine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi: Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 427-442. doi:10.7884/teke.5631
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Eğiten Kitap.
- Crichlow, W. (2013). *Race, Identity, and Representation in Education*. Routledge.
- Çelik, M. (2021). Kuzey Makedonya’da Türkçe Eğitim Ve Öğretim. *I. Uluslararası Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. <https://eprints.ugd.edu.mk/33383/> adresinden erişildi.
- Çulpan, C. (1975). *Türk taş köprüleri: Ortaçağ’dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar* (1. bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dalkılıç, M. (2019). Kuzey Makedonya Müslümanlarının Günümüzde En Yaygın Sorunları Ve Çözüm Önerileri. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 64-84.
- Daskalovski, Z. (2019). Republic of Macedonia or North Macedonia? *Insight Turkey*, 21(2), 63-74.
- de Bruijn, A. (2019). From Representation to Participation: Rethinking the Intercultural Educational Approach to Folktales. *Children’s Literature in Education*, 50(3), 315-332. doi:10.1007/s10583-017-9330-x
- Dervişhev, A. (2023). *Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’ndeki Azınlıklar Üzerine Bir İnceleme*. (Doktora Tezi). <http://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/8630> adresinden erişildi.
- Desai, D. (2000). Imaging Difference: The Politics of Representation in Multicultural Art Education. *Studies in Art Education*, 41(2), 114-129. doi:10.1080/00393541.2000.11651670
- Diko, E. (2023). Kuzey Makedonya’da Bektaşilik Geleneği. *KutBilim Sosyal Bilimler ve Sanat Dergisi*, 3(1), 20-33. doi:10.58642/kutbilim.1275868
- Dimova, R. (2006). Rights and Size: Ethnic Minorities, Nation-States and the International Community in Past and Present Macedonia. *Zeitschrift für Ethnologie*, 131(2), 277-299.
- Durak, N. (2021). Tarihsel Bağlamda Kuzey Makedonya Birleşik Metodist Kilisesi. *Dergiabant*, 9(1), 178-208. doi:10.33931/abuifd.880168
- Eggleston, J. (1986). Multicultural society: The qualitative aspects 1. *Research Papers in Education*, 1(3), 217-236. doi:10.1080/0267152860010304

- Ekinci, E. (2021). *Türkiye ve balkan devletleri ilişkileri kapsamında mutfak kültürünün incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://dspace.kocaeli.edu.tr:8080/xmlui/handle/11493/18095> adresinden erişildi.
- Erguvan, M. G. (2021). *1991 sonrası dönemde Kuzey Makedonya-Bulgaristan ilişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/7831> adresinden erişildi.
- Erişen, Y., Kaya, N. ve Bay, E. (2022). Etnopedagojik Bağlamda Kuzey Makedonya ve Türkiye Okul Öncesi Eğitim Programlarında Karakter Eğitimi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 281-304. doi:10.54979/turkegitimdergisi.1088999
- Eroğlu, M. A. ve Akpınarlı, F. (2023). Makedonya Örmek Kültüründe Hayvan Figürlü Çoraplar. *Vakanüvis—Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1481-1512. doi:10.24186/vakanuvis.1302670
- Govender, N. N. (2019). Negotiating Gender and Sexual Diversity in English Language Teaching: ‘Critical’-Oriented Educational Materials Designed by Pre-Service English Teachers at a South African University. *International Perspectives on English Language Teaching*, 125-149. doi:10.1007/978-3-319-95621-3_7
- Graham, M. C., Ivey, A., DeRosia, N. ve Skorodinsky, M. (2020). Education for Whom? The Writing is on the Walls. *Equity & Excellence in Education*, 53(4), 551-568. doi:10.1080/10665684.2020.1791765
- Güliden, B. (2020, 20 Nisan). *Türkçe Öğretim Programlarının ve Türkçe Ders Kitaplarının Kültür Aktarımı Bağlamında Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri Açısından İncelenmesi*. (Doktora Tezi). <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/348997> adresinden erişildi.
- Gümüştekin, S. ve Cevheroğlu Eren, F. (2023). Bootstrap Veri Zarflama Analizi ile TIMSS Verileri Kullanılarak Eğitim Sisteminde Teknik ve Yönetmelik Etkinliklerinin Karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 197-206. doi:10.19113/sdufenbed.1121683
- Güner, O. (2020). Anayasal İsim Değişikliği Bağlamında Kuzey Makedonya’nın Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi -Trakya Üniversitesi*, 9(1), 1-37.
- Halili, Z. (2019). Comparative Analysis of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo and the Republic of North Macedonia, 5(11), 4001-4011.

- Harlin, R. ve Morgan, H. (2009). Review of Research: Gender, Racial and Ethnic Misrepresentation in Children's Books: A Comparative Look. *Childhood Education*, 85(3), 187-190. doi:10.1080/00094056.2009.10521389
- Hodkinson, A. (2012). Inclusive Education and the Cultural Representation of Disability and Disabled People within the English Education System: The influence of Electronic Media in the Primary School. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(4), 252-262. doi:10.1111/j.1471-3802.2011.01208.x
- İmamoğlu, A. T., Rruga, İ., Soysal, M. F. ve Bilik, A. (2020). *Balkanlar ve İslâm* (C. 2). İslami İlimler Araştırma Vakfı.
- İzmir, E. (2023). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürel Çeşitliliğe Dayalı Eğitimin Etkililiği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Johnston, E., Burleigh, C., Rasmusson, X., Turner, P., Valentine, D. ve Bailey, L. (2021). Multimedia Open Educational Resource Materials for Teaching-Online Diversity and Leadership: Aligning Bloom's Taxonomy and Studio Habits of Mind. *Higher Learning Research Communications*, 11(2). doi:10.18870/hlrc.v11i2.1234
- Jonuzi, E. ve Selvi, H. Z. (2023). Enhancing Map Comprehension Via Symbols: Developing Symbols For Thematic Maps Based On Children s Cognitive Development. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 5. doi:10.47112/neufmbd.2023.12
- Jovkovska, A. S. (2023). Report on Smart Education in the Republic of North Macedonia. R. Zhuang, D. Liu, D. Sampson, D. Mandic, S. Zou, Y. Huang ve R. Huang (Ed.), *Smart Education in China and Central & Eastern European Countries* içinde (ss. 235-269). Singapore: Springer Nature. doi:10.1007/978-981-19-7319-2_10
- Karacsony, P., Pásztoóvá, V., Vinichenko, M. ve Huszka, P. (2022). The Impact of the Multicultural Education on Students' Attitudes in Business Higher Education Institutions. *Education Sciences*, 12(3), 173. doi:10.3390/educsci12030173
- Karakuş, E. (2023). Kuzey Makedonya'da Türk Dili Çalışmaları. Yurt Dışında Türkoloji ve Türkçe Öğretimi 3, sunulmuş bildiri, Fenomen Yayıncılık.
- Karanikola, Z., Katsiouli, G. ve Palaiologou, N. (2022). Teachers' Global Perceptions and Views, Practices and Needs in Multicultural Settings. *Education Sciences*, 12(4), 280. doi:10.3390/educsci12040280
- Kıraç, N. İ., Altınay, F., Dağlı, G., Altınay, Z., Sharma, R., Shadiev, R. ve Çelebi, M. (2022). Multicultural Education Policies and Connected Ways of Living during COVID-19:

- Role of Educators as Cultural Transformers. *Sustainability*, 14(19), 12038. doi:10.3390/su141912038
- Koçer, B. (2020). *Üsküp’Te Sultan Murad Külliyesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://www.proquest.com/docview/2632793825/abstract/ED052A7313945BEPQ/1> adresinden erişildi.
- Konuralp, E. ve Adaş, S. (2020). Makedonya’da İsim Sorunu: Yunan ve Makedon Milliyetçiliklerinin Kıskacında Kimlik İnşası. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 311-344.
- Koyuncu, A. (2006). Bulgaristan’da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908) = Elimination of the Ottoman Material Cultural Heritage in Bulgaria (1878-1908). *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihî Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20(20), 197-243. doi:10.1501/OTAM_00000000540
- Kurt, B. (2021). An Intercultural Study on the Characteristics of Mother Tongue Education Course Books’ Content. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 16(2), 246-275.
- Küçük Kurt, Ü. (2020). Kuzey Makedonya-Valandova-Çalık Köyü’nde Türkan Zulfikarova’nın Dokuduğu Çarşafık Kumaşlar. *Art-e Sanat Dergisi*, 13(26), 688-710. doi:10.21602/sduarte.794763
- Layne, H. ve Teng, S. S. (2022). Developing Intercultural Mindedness through an Experiential Learning Activity—A Case Study from Singapore. *Education Sciences*, 12(3), 212. doi:10.3390/educsci12030212
- Lee, P. C. (1994). Social structure and evolution. *Behaviour and evolution* içinde (ss. 266-303). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Leigh, K. (2018). Cultural Identity Silencing of Native American Identity in Education: A Descriptive Phenomenological Investigation. <https://www.semanticscholar.org/paper/Cultural-Identity-Silencing-of-Native-American-in-A-Leigh/a79cc77762914a8c584dc33673480a1a986c8ca6> adresinden erişildi.
- Leontik, M. (2020). Kuzey Makedonya’da Türkoloji (ss. 375-392). Ankara: Akçağ Yayınları. <https://eprints.ugd.edu.mk/27986/> adresinden erişildi.
- Lichnofsky, C., Pandejmon, E. ve Stojanov, D. (2017). Introduction: Textbooks and Teaching of Albania in South-Eastern Europe: Conditions and Challenges for History Textbooks in Albania and South-Eastern Europe (ss. 9-30). doi:10.14220/9783737008112.9

- Lipoff, J. B. (2021). Distribution of Skin-Type Diversity in Photographs in AAD Online Educational Modules. *Cutis*, (Volume 107 Issue 3). doi:10.12788/cutis.0196
- Martin, R. J. ve Dagostino-Kalniz, V. (2015). Living Outside Their Heads: Assessing the Efficacy of a Multicultural Course on the Attitudes of Graduate Students in Teacher Education. *Journal of Cultural Diversity*, 22(2), 43-49.
- Moreu, G., Isenberg, N. ve Brauer, M. (2021). How to Promote Diversity and Inclusion in Educational Settings: Behavior Change, Climate Surveys, and Effective Pro-Diversity Initiatives. *Frontiers in Education*, 6. doi:10.3389/educ.2021.668250
- Muhammad, Y. ve Brett, P. (2019). Addressing Social Justice and Cultural Identity in Pakistani Education: A Qualitative Content Analysis of Curriculum Policy. *Multilingual Education*, 32, 235-253. doi:10.1007/978-981-13-3125-1_14
- Muradova, T. (2021). *Eski Türk Simgelerinin Çağdaş Azerbaycan Sanatına Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/7829> adresinden erişildi.
- Murati, Ü. (2023). *Çok kültürlü Bir Toplum Olarak Kuzey Makedonya'da din Eğitimi*. (Doktora Tezi). <https://www.proquest.com/docview/2890696384/abstract/407B5A56483C4681PQ/1> adresinden erişildi.
- Mustapidaturrohman, N., Degeng, P. ve Perdhani, W. C. (2022). A Cultural Content Analysis Of The EFL Textbooks For Primary Education In Indonesia. <https://www.semanticscholar.org/paper/A-CULTURAL-CONTENT-ANALYSIS-OF-THE-EFL-TEXTBOOKS-IN-Mustapidaturrohman-Degeng/3442f3fafd512e9556fa3c41a5e09d1b29d17059> adresinden erişildi.
- Nathenson-Mejia, S. ve Escamilla, K. (2003). Connecting With Latino Children: Bridging Cultural Gaps with Children's Literature. *Bilingual Research Journal*, 27(1), 101-116. doi:10.1080/15235882.2003.10162593
- Nureski, D. (2014). Osmanlı Kaynaklarına Göre Kültür Merkezi Konumundaki Makedonya Şehirleri ve Özellikleri. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 63-102.
- Nureski, D. (2016). Osmanlı'dan Günümüze Makedonya'daki Türk Kültürü ve Makedonya'nın Türk Kültür Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Avrasya Etüdları*, 50(2), 351-388.
- Ojala, M. (2010). Developing Multicultural Early Childhood Education in a Finnish Context. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 4(1), 13-22. doi:10.1007/2288-6729-4-1-13

- Okumuş, S. (2022). Kosova ve Kuzey Makedonya’da Türkçe Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Anlatı Türleri: Hikâye, Masal, Efsane, Destan. *Folklor/Edebiyat*, 28(112), 1171-1190.
- Okur, H. (2023). Kuzey Makedonya’da Kurban İbadetine Dair Uygulamalar. *Humanitas—Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(Spec. Iss.), 199-211.
- Oliva, P. M. C. ve Murguia, W. R. (2023). Managing The Process Of Formation Of The Caribbean Cultural Identity In The Higher Education Institutions. *Child in a Digital World*, 1(1), 53-53. doi:10.61365/forum.2023.038
- Ödemiş, Z. (2023). Kuzey Makedonya’da Türk Varlığı ve Günümüz Varlık Mücadelesine Kısa Bir Bakış. *International Journal Of Turkish Literature Culture Education*, 12/1. doi:10.7884/teke.5571
- Özer, Ö. (2021). Kültürlerarası İletişim: Makedonya’da Yaşayan Türkler Ve Makedonlar Arasındaki İletişime İlişkin Bir Çözümleme. *Atatürk İletişim Dergisi*, (21), 29-52. doi:10.32952/atauniiletisim.866191
- Özgen, C. (2013). Balkanlar’da Güvenliğe Yönelik Bir Tehdit: Yunanistan-Makedonya Anlaşmazlığı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(25), 327-345.
- Öztürk, Ü. (2021). *Balkanlarda Türk Kimliğinin Bakiyesi: Kuzey Makedonya ve Kosova*. Astana Yayınları.
- Pérez-Jorge, D., González-Herrera, A. I., González-Afonso, M. ve Santos-Álvarez, A. G. (2023). Reality and Future of Interculturality in Today’s Schools. *Education Sciences*, 13(5), 525. doi:10.3390/educsci13050525
- Permana, N. D., Fawaida, U., Sakilah, S. ve Talakua, M. (2023). Development of MIKiR Teaching Materials Based on Educational Game “Find Me Save Me” to Preserve Plant Diversity in Indonesia. *THABIEA: JOURNAL OF NATURAL SCIENCE TEACHING*, 5(1), 98. doi:10.21043/thabiea.v5i1.15647
- Pewewardy, C. (2003). To Be or Not to Be Indigenous: Identity, Race, and Representation in Education. <https://kuscholarworks.ku.edu/handle/1808/5803> adresinden erişildi.
- Pinto. (2019). The Effect of Western Formal Education on the Ghanaian Educational System and Cultural Identity. *The Journal of Negro Education*, 88(1), 5. doi:10.7709/jnegroeducation.88.1.0005
- Posselt, J. R. (2020). *Equity in Science: Representation, Culture, and the Dynamics of Change in Graduate Education*. Stanford University Press.

- Ramčilović, Z. ve Abrori, M. S. (2023). The Islamic Religion in Course Curriculums of High School History Textbooks in The Republic of North Macedonia. *Journal of Contemporary Islamic Education*, 3(1), 109-126. doi:10.25217/jcie.v3i1.3110
- Raşıdoğlu, B. (2023). XVI. Yüzyılda İştıp Kazasının Nüfusu ve Etnik Yapısı. *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, (12), 36-51. doi:10.53336/rumeli.1340834
- Rohmah, H., Rena, S., Pahrurraji, P. ve Syarif, F. (2023). Implementation of Multicultural Education Values in Senior High School. *At-tadzkir: Islamic Education Journal*, 2(2), 78-94. doi:10.59373/attadzkir.v2i2.29
- Romaniuk, S. (2023). Ethno-Cultural Component In Modern Primary Education. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*, (28), 31-35. doi:10.15330/msuc.2023.28.31-35
- Sarıtaş, S. (2019). Halkbiliminde Maddi Kültüre Teorik ve Metodolojik Yaklaşımlar. *Milli Folklor*, 16(122), 29-40.
- Sarıtuñç, B. (2023). Yeni Balkan Yayınevinin 2010-2022 Yılları Arasındaki Çalışmalarında Türk Kültürünün Aktarımı ve Türkçe Öğretimine [Kuzey Makedonya] Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, (19), 31-57. doi:10.20860/ijoses.1252067
- Seher, Ş. ve Çalışkan, E. (2012). Makedonya Türklerinde Gökyüzü İle İlgili İnançlar. *Celal Bayar & niversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(01), 162-171.
- Setyono, B. ve Widodo, H. P. (2019). The representation of multicultural values in the Indonesian Ministry of Education and Culture-Endorsed EFL textbook: A critical discourse analysis. *Intercultural Education*, 30(4), 383-397. doi:10.1080/14675986.2019.1548102
- Sharlamanov, K. ve Petreska, J. (2022). The Transition of Educational Process in North Macedonia. *The Palgrave Handbook of Global Social Change* içinde (ss. 1-21). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-87624-1_360-1
- Škrijelj Cellek, Z. ve Şahin Tekinalp, A. P. (2022). 15. Yüzyılda Novi Pazar'da Osmanlı İmar Faaliyetleri. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences*, 8(2), 26-41.
- Smeyers, P. ve Depaepe, M. (Ed.). (2014). *Educational Research: Material Culture and Its Representation*. Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-03083-8
- Solomon, R. P. (1997). Race, Role Modelling, and Representation in Teacher Education and Teaching. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*, 22(4), 395-410. doi:10.2307/1585791

- Stamova, M. (2023). The Republic of (North) Macedonia – The Last Decade. *FREEDOM - Journal for Peacebuilding and Transcultural Communication*, 4(7-8), 54-63.
- Stec*, M. (2017). Multimodality Of Cultural Content In English Coursebooks For Primary Education (ss. 107-128). 8th International Conference on Education and Educational Psychology, sunulmuş bildiri. doi:10.15405/epsbs.2017.10.11
- Şan, K. (2022). Balkanlarda Türk Kimliğinin Bakiyesi: Kuzey Makedonya ve Kosova. *Avrasya İncelemeleri Dergisi / Journal of Eurasian Inquiries*, 11(2), 269-275. doi:10.26650/jes.2022.016
- Tadesse, G. A., Cintas, C., Varshney, K. R., Staar, P., Agunwa, C., Speakman, S., ... Daneshjou, R. (2023). Skin Tone Analysis for Representation in Educational Materials (STAR-ED) Using Machine Learning. *Npj Digital Medicine*, 6(1), 151. doi:10.1038/s41746-023-00881-0
- Tanas, Ü. Y. (2024). *Kuzey Makedonya*.
- Tekcan, E. ve Er, F. D. (2014). Erken Cumhuriyet Dönemi Terzilik Kültürü ve Ulusal Maddi Kültürün İnşası. <https://gcris.ieu.edu.tr/handle/20.500.14365/4407> adresinden erişildi.
- Tesconi, C. A. (1984). Multicultural education: A Valued But Problematic Ideal. *Theory Into Practice*, 23(2), 87-92. doi:10.1080/00405848409543096
- Tezcan, G. (2020, 21 Haziran). *Ohri Çerçeve Anlaşması Sonrasında Makedonya`Da Ulus ve Devlet İnşası Sürecinde Avrupa Birliği`Nin Rolü*. (Doktora Tezi). <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/552288> adresinden erişildi.
- TİKA. (2024, 7 Haziran). TİKA Continues to Support Turkish Education in North Macedonia. *TİKA*. <https://tika.gov.tr/en/tika-continues-to-support-turkish-education-in-north-macedonia/> adresinden erişildi.
- Trix, F. (2013). Ethnic Minorities of Macedonia: Turks, Roma, and Serbs. S. P. Ramet, O. Listhaug ve A. Simkus (Ed.), *Civic and Uncivic Values in Macedonia* içinde (ss. 194-213). London: Palgrave Macmillan UK. doi:10.1057/9781137302823_11
- Trueba, H. T. (1992). Many Groups, One People: The Meaning and Significance of Multicultural Education in Modern America. *Bilingual Research Journal*, 16(3-4), 91-116. doi:10.1080/15235882.1992.10162639
- Tuncer, F. F. ve Demir, B. (2020). Makedonya`dan Kuzey Makedonya`ya: Bir Ulus Devletin Dönüşümü Üzerine Sosyal İnşacı Bir Analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), 5338-5370. doi:10.26466/opus.691763

- Turan, A. (2021). Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Türk Yörük Kadın Giyim Kuşamında Kullanılan Futalar. *The Journal of Academic Social Sciences*, 123(123), 240-262. doi:10.29228/ASOS.54714
- Türk, F. (2019). Makedonya’da Türk Sivil Toplum Örgütleri: Türkçe Öğretimi ve Temel Sorunlar Bağlamında Bir İrdeleme. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 10(19), 16-45.
- Uğurlu, E. K. (2014). Kültürel bellek aktarıcısı olarak ninni. *Milli Folklor Dergisi*, 13(102), 43-52.
- Ural, S. (2016). Tarihi Perspektif Işığında Makedonya’da Türklerin Gündelik Yaşamı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(01), 383-426.
- Uzan, K. (2023). Kuzey Makedonya Siyasetini Belirleyen Etmenler ve Ülke Siyasetinde Türklerin Temsiliyeti. *YAZIT Kültür Bilimleri Dergisi*, 3(2), 262-279. doi:10.59902/yazit.1350787
- Warikoo, N. (2018). *Race, Ethnicity, and Cultural Processes in Education: New Approaches for New Times*. <https://dash.harvard.edu/handle/1/37093463> adresinden erişildi.
- Yang, L. (2011). Ethnic tourism and cultural representation. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 561-585. doi:10.1016/j.annals.2010.10.009
- Yavuz, R. İ. (2019). *Balkan coğrafyası örnekleminde dil farkındalığı*. (Doktora Tezi). <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/347907> adresinden erişildi.
- Yavuz, S. Y. (2020). Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nde Etnik Azınlık Olarak Romanlar. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 1-17.
- Yeşilbursa, C. C. (2018). Prof. Keith C. Barton ile Röportaj. *History of Education Journal*. <https://www.semanticscholar.org/paper/PROF.-KEITH-C.-BARTON-ile-R%C3%96PORTAJ-Ye%C5%9Filbursa/8c310d8304c3b714330abe2cae16ad2816f82fc0> adresinden erişildi.

EKLER

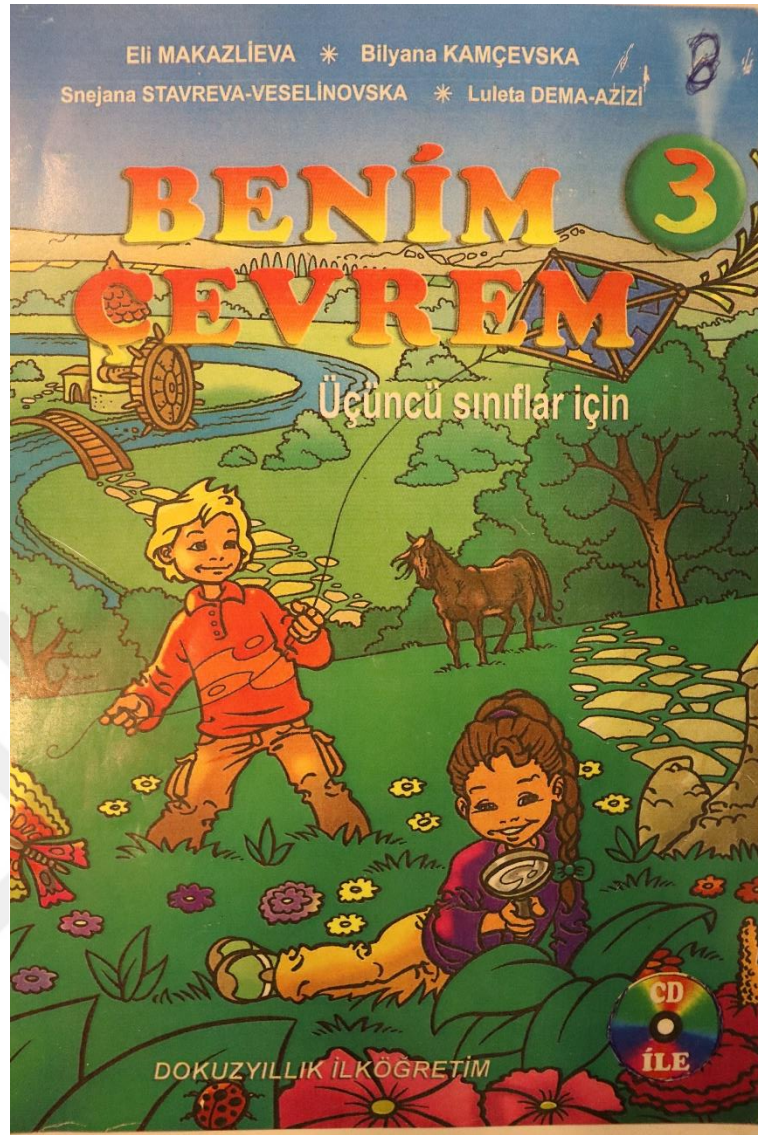
Ek 1. Araştırma Sürecinde Kullanılan Ders Kitapları

İlioska G. (2021). Toplum:1. Sınıf Ders Kitabı. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı

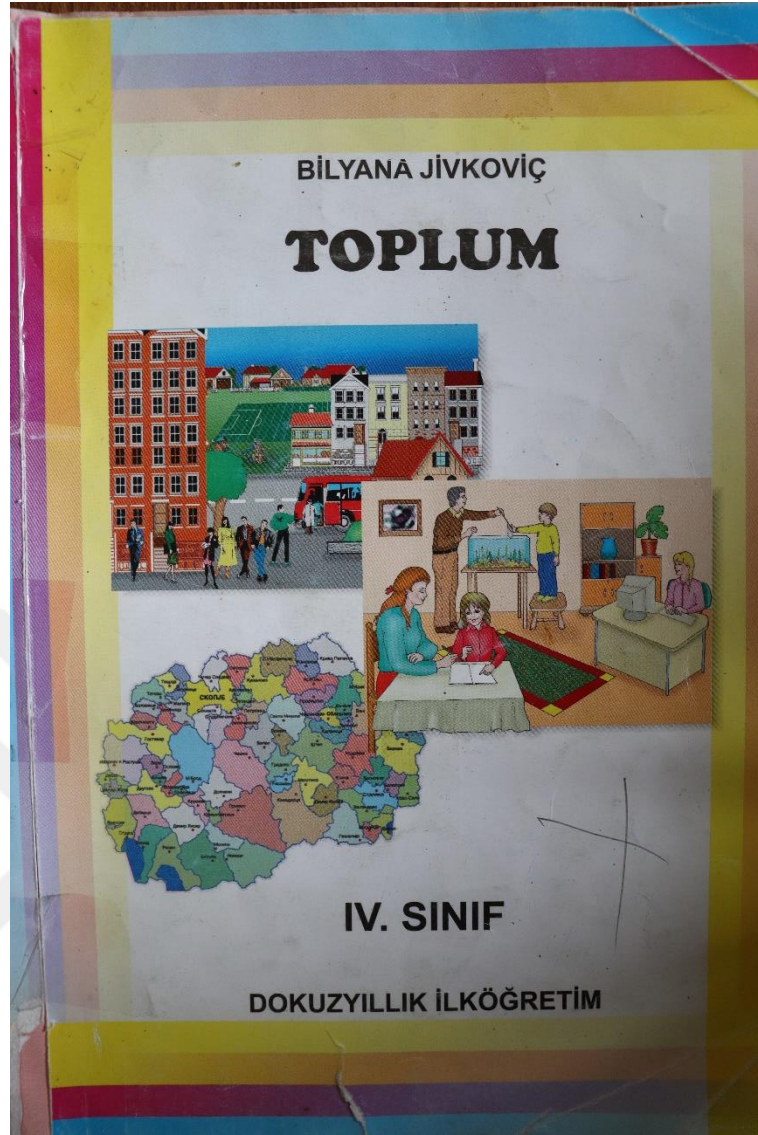

İlloska G. (2023). Toplum:2. Sınıf Ders Kitabı. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı

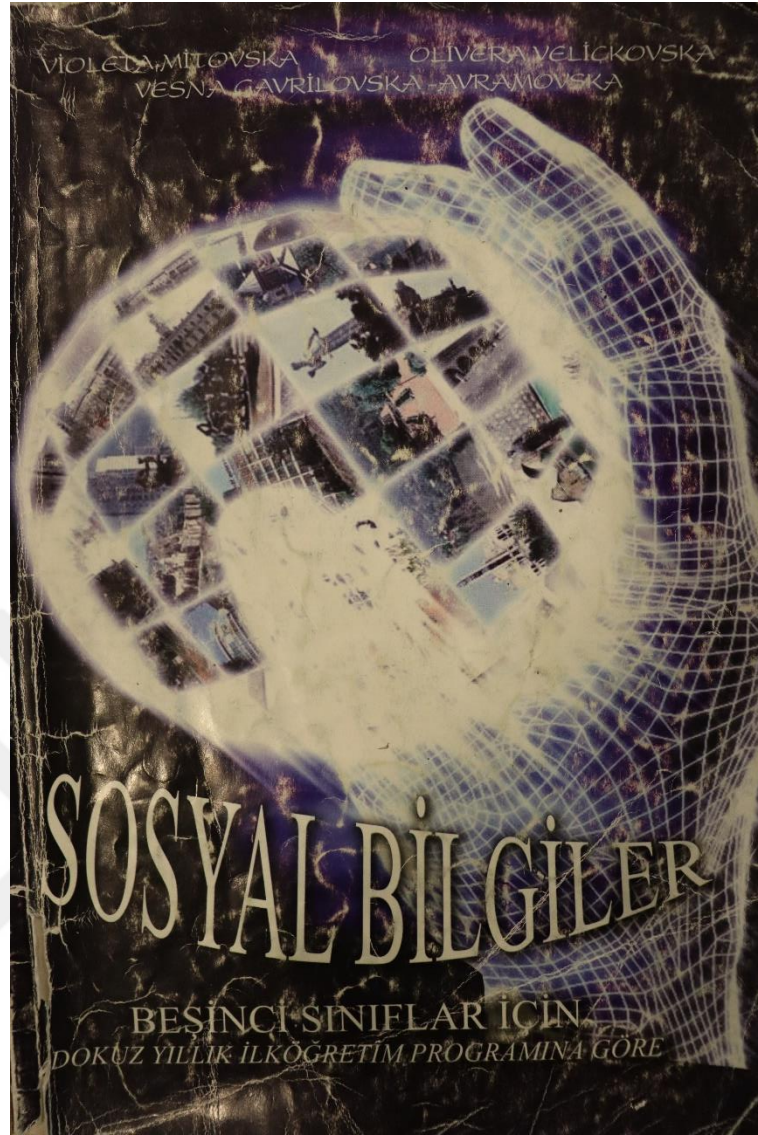

Makazlieva, E.&Kamçevska, B.& Stavreva Veselinovska, S.& Dema Azizi, L. (2013).

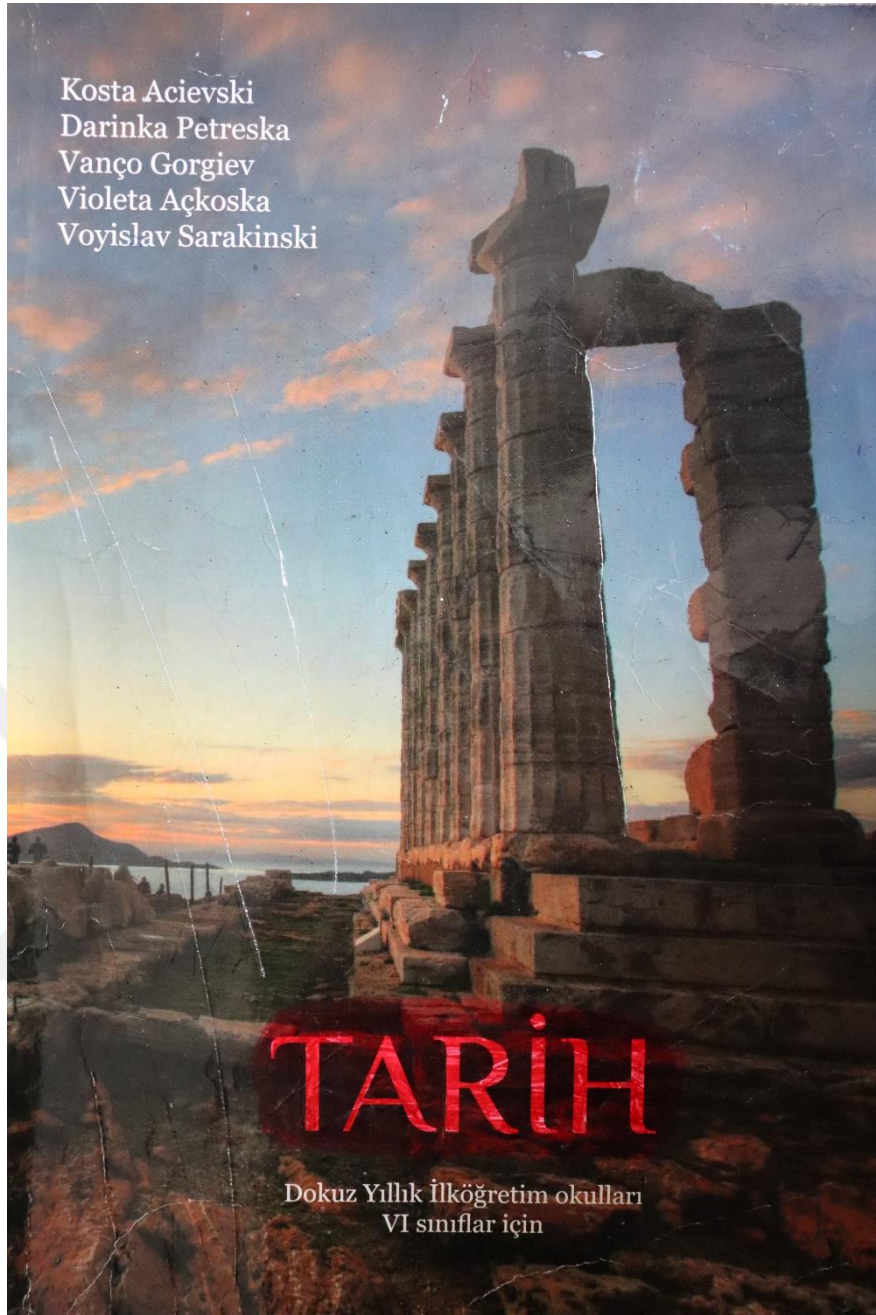
Benim Çevrem: 3. Sınıf Ders Kitabı. Prosvetno Delo Ad

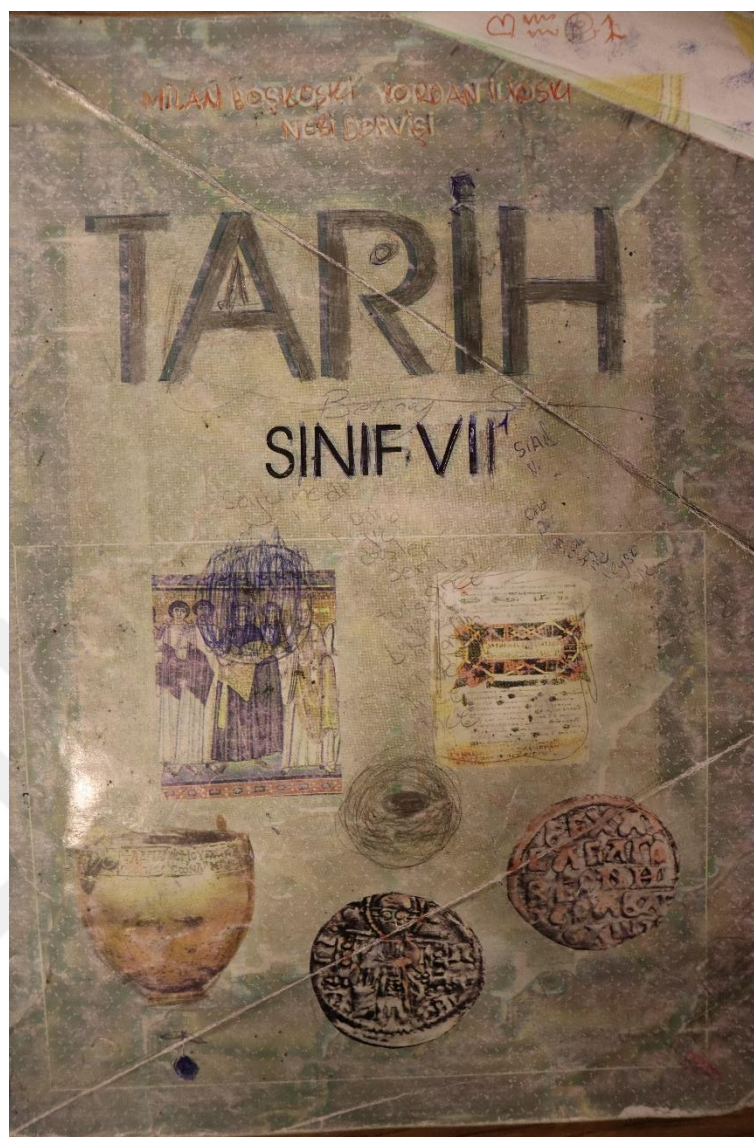
Jivkoviç, B. (2009) Toplum: 4. Sınıf Ders Kitabı. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı

Mitovska V. & Veličkovska O. & Gavrilovska Avramovska V. (2013). Sosyal Bilgiler: 5. Sınıf. Grafički Centar Dooel

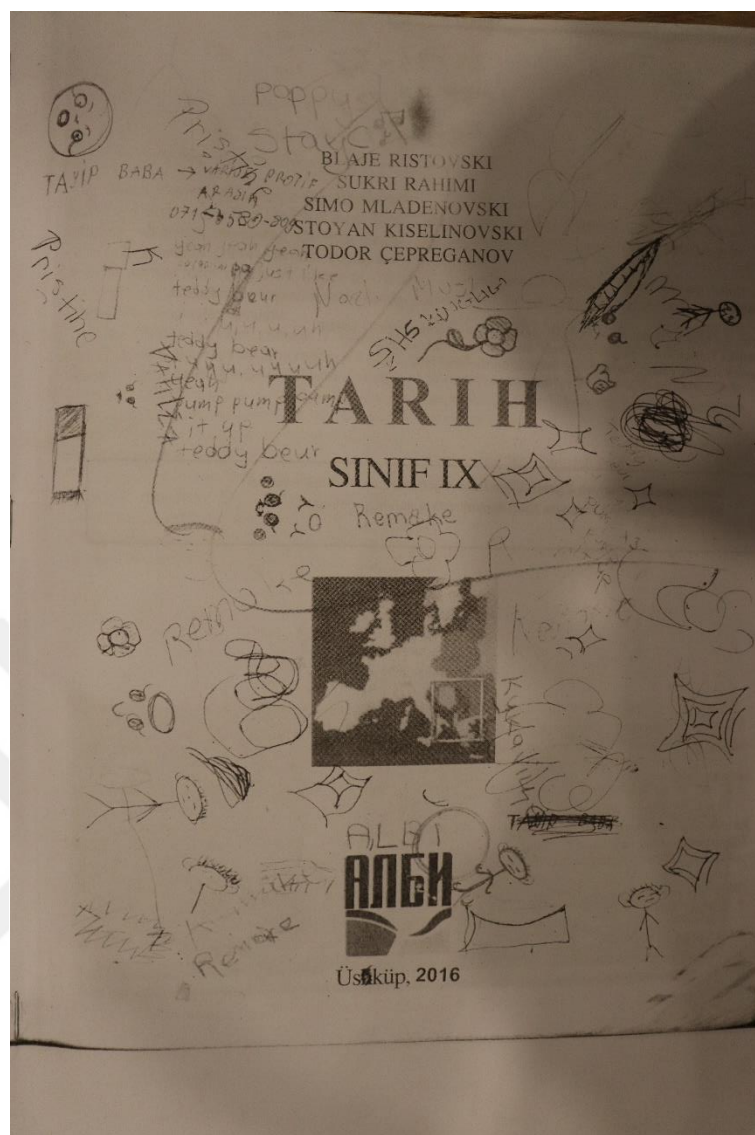
Acievski, K. & Petreska, D. & Gorgiev, V. & Açkoska, V. & Sarakinski, V. (2020) Tarih: 6. Sınıf Ders Kitabı. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı

İlinoski, M. B. Y. & Derviş, N. (2015). Tarih: 7. Sınıf. Prosvetno Delo H.Ş

Ristovski, B. (2006). Tarih: 8. Sınıf

Ristovski, B. (2006). *Tarih: 9. Sınıf*.

ÖZGEÇMİŞ

MAHMUT CÖMERT

İlk, orta ve lise eğitimimi Samsun'da tamamladım. 2001 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümüne başladım ve 2005 yılında mezun oldum. 2007 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığında Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapmaktayım. Öğretmenlik dışında birçok sivil toplum kuruluşunda aktif rol aldım. Halen Yesevi Hareketi Derneği'nin Kurucu Genel Başkanı olarak görev yapıyorum. Evliyim ve iki çocuk babasıyım.

Öğrenim Bilgisi	
Doktora	 Üniversitesi
Başlangıç bitiş tarihi	 Ana Bilim Dalı (Danışmanın unvanı adı SOYADI)
Yüksek Lisans	 Üniversitesi
2021	 Ana Bilim Dalı (Danışmanın unvanı adı SOYADI)
Lisans	On Dokuz Mayıs Üniversitesi
2001-2005	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Pr.